

# Bankacılık Düzenlemelerinin Bankacılık Performansı  zerine Etkileri

Dr. Burak Büyükoğlu



 ÖZGÜR  
YAYINLARI

# Bankacılık Düzenlemelerinin Bankacılık Performansı Üzerine Etkileri

**Yazar:**

Dr. Burak Büyükoğlu



Published by

**Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.**

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şhitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgurayinlari.com

✉ info@ozgurayinlari.com

---

## Bankacılık Düzenlemelerinin Bankacılık Performansı Üzerine Etkileri

*Effects of Banking Regulations on Banking Performance*

Dr. Burak Büyükoğlu

---

Language: Turkish

Publication Date: 2023

Interior desing by Yeter Yeşilyurt

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

**ISBN (PDF):** 978-975-447-570-8

**DOI:** <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub47>

---



This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>  
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

---

Suggested citation:

Büyükoğlu B., (2023). *Bankacılık Düzenlemelerinin Bankacılık Performansı Üzerine Etkileri*

Özgür Publications. DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub47>. License: CC-BY-NC 4.0

Bu kitap, Burak Büyükoğlu'nun Prof. Dr. İbrahim H. Ekşi ve Prof. Dr. Almir ALIHODZIC danışmanlığında sunulmuş olan doktora tezinden türetilmiştir.

---

*The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgurayinlari.com/>*

---



## *İçindekiler*

<b>Şekiller Listesi</b>	<b>i</b>
<b>Tablolar Listesi</b>	<b>ii</b>
<b>Ekler Listesi</b>	<b>iii</b>
<b>Kısaltmalar Listesi</b>	<b>v</b>
<b>Giriş</b>	<b>1</b>
A- Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
B- Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
C- Araştırmanın Yöntemi	3
Ç- Araştırmanın Sayıtları	4
D- Araştırmanın Hipotezi	4
E- Araştırmanın Sınırlılıkları	5
F- Bankacılık Düzenlemelerinin Bankacılık Performansına Etkileri ile İlgili Ulusal ve Uluslararası Tezler/Çalışmalar	5

### 1. BÖLÜM

---

<b>Bankacılık Sistemi, Düzenlemeleri ve Seçilmiş Ülkelerde Bankacılık</b>	<b>13</b>
1.1 Bankacılık Kavramı ve Dünya Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi	13
1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	16
1.3 Bosna Hersek’te Bankacılık Sektörü	21
1.4 Sırbistan’da Bankacılık Sektörü	22
1.5 Hırvatistan’da Bankacılık Sektörü	23
1.6 Finansal Düzenleme Kavramı	31
1.7 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu	32
1.7.1 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Tarişesi	32
1.7.2 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile İlgili Yasal Düzenlemeler	34

1.8 Bankacılık Düzenlemeleri	36
1.9 Basel Düzenlemeleri	38
1.9.1 Uluslararası Ödemeler Bankası	38
1.9.3 Basel-I Uzlaşısı	40
1.9.4 Basel-II Uzlaşısı	44
1.9.4.1 Yapısal Blok-1: Asgari Sermaye Yeterliliği	45
1.9.4.2 Yapısal Blok-2: Denetim Otoritesinin İncelenme Süreci	45
1.9.4.3 Yapısal Blok-3: Piyasa Disiplini	46
1.9.5 Basel-III Uzlaşısı	48
1.9.5.1 Özkaynaklara İlişkin Düzenlemeler	51
1.9.5.2 Sermaye Oranına İlişkin Düzenlemeler	51
1.9.5.3 Kaldıraç Oranına İlişkin Düzenlemeler	51
1.9.5.4 Likidite Oranına İlişkin Düzenlemeler	52
1.9.6 Basel-IV Uzlaşısı	54
1.9.6.1 Basel-IV Düzenlemelerinin Temel Amaçları	56

## 2. BÖLÜM

---

<b>Bankacılık Sektöründe Performans ve Risk</b>	<b>57</b>
2.1 Bankacılık Sektöründe Bazı Performans Belirleyicileri ve Ölçümü	57
2.1.1 Sermaye	59
2.1.2 Sektör Büyüklüğü	59
2.1.3 Sektör Yapısı	59
2.1.4 Likidite Riskleri	60
2.1.5 Bankaların Maliyetleri	60
2.1.6 Banka Ürün Çeşitlendirmesi	60
2.1.7 Bilanço Yapısı	61
2.2 Bankacılık Sektöründeki Performans Göstergeleri	61
2.2.1 Piyasa Bazlı Oranlar	62
2.2.1.1 Fiyat / Kazanç (F/K) oranı	62
2.2.1.2 Piyasa Değeri / Defter Değeri (PD/DD) oranı	63
2.2.1.3 Tobin's Q oranı	63
2.2.2 Muhasebe Bazlı Oranlar	64

2.2.2.1 Aktif karlılık oranı (ROA)	64
2.2.2.2 Özsermaye karlılık oranı (ROE)	64
2.2.2.3 Net faiz marjı	64
2.2.3 Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO)	65
2.2.4 Finansal Olmayan Performans Ölçütleri	67
2.2.4.1 Müşteri memnuniyeti ve hizmet performansı	67
2.2.4.2 Kurumsal yönetim kalitesi	68
2.3 Bankacılıkta Risk	68
2.3.1 Bankacılıkta Risk Çeşitleri	69
2.3.1.1 Kredi riski	69
2.3.1.2 Piyasa riski	70
2.3.1.2.1 Faiz oranı riski	71
2.3.1.2.2 Döviz kuru riski	71
2.3.1.2.3 Likidite riski	71
2.3.1.3 Operasyonel risk	72
2.3.1.4 İflas Riski (Z-Skoru)	72
2.3.1.5 Diğer riskler	72
2.3.1.5.1 Yasal düzenleme ve politik risk	73
2.3.1.5.2 İtibar riski	73
2.3.1.5.3 Karşı taraf riski	73
2.4 Bankacılıkta Risk Ölçüm Teknikleri	73
2.4.1 GAP (Boşluk) Analizi	74
2.4.2 Riske Maruz Değer (RMD) Analizi	74
2.4.2.1 Korelasyon (Varyans – Kovaryans) yöntemi	75
2.4.2.2 Tarihsel simülasyon yöntemi	75
2.4.2.3 Monte carlo simülasyonu	76
2.5 Bankacılıkta Risk Yönetimi	76

### 3. BÖLÜM

---

<b>Ekonometrik Model ve Yöntemler</b>	<b>79</b>
3.1 Veri Seti ve Örneklem	79
3.2 Değişken Tanımları	81

3.2.1 Aktif Karlılığı (ROA)	82
3.2.2 Özkaynak Karlılığı (ROE)	82
3.2.3 Riski Göstergesi (Z-Skoru)	83
3.2.4 Sermaye Yeterliliği	83
3.2.5 Likidite Düzenlemesi	84
3.2.6 Toplam Karşılıklar	84
3.3. Analiz Yöntemi ve Ekonometrik Modeller	85
3.3.1 Statik Panel Veri Modelleri	87
3.3.2 Dinamik Panel Veri Modelleri	87

## 4. BÖLÜM

---

<b>Bulgular ve Tartışma</b>	<b>91</b>
4.1 Tanımlayıcı İstatistikler	91
4.2 Bağımsız Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi	93
4.3 Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri	94
4.4 Değişkenlere Ait Birim Kök Test Sonuçları	96
4.5 Ekonometrik Tahmin Sonuçları	98
<b>Sonuç ve Öneriler</b>	<b>103</b>
<b>Kaynaklar</b>	<b>111</b>
<b>Ekler</b>	<b>123</b>

## *Şekiller Listesi*

<b>Şekil-1:</b> Türkiye Cumhuriyeti Bankacılık Sektörü İstatistiki Bilgileri	20
<b>Şekil-2:</b> Banka Likit Rezervlerinin Banka Aktiflerine Oranı	25
<b>Şekil-3:</b> Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı	26
<b>Şekil-4:</b> Banka Sermayesinin Varlıklara Oranı	27
<b>Şekil-5:</b> GSYİH Büyüme Oranı	28
<b>Şekil-6:</b> Kişi Başı GSYİH	29
<b>Şekil-7:</b> Enflasyon (Yıllık Tüketici Fiyatları)	30
<b>Şekil-8:</b> İşsizlik (Toplam İş Gücüne Oranı)	31
<b>Şekil-9:</b> Sermaye Yeterlilik Oranının Ülke Bazlı Gelişimi	66
<b>Şekil-10:</b> Türkiye ile Balkan Ülkeleri Sermaye Yeterliliği Karşılaştırması	67



## *Tablolar Listesi*

<b>Tablo-1:</b> Bankacılık Tarihi	15
<b>Tablo-2:</b> 1970-2020 yılları arasındaki nüfus, banka ve şube sayısının karşılaştırılması	34
<b>Tablo-3:</b> Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel Prensipler	39
<b>Tablo-4:</b> Sermaye Yeterlilik Oranı Hedefi	42
<b>Tablo-5:</b> Sermaye Yeterlilik Oranının Hesaplanması	43
<b>Tablo-6:</b> İkinci Yapısal Bloкта Yapılan Güncellemeler	46
<b>Tablo-7:</b> Üçüncü Yapısal Bloкта Yapılan Güncellemeler	47
<b>Tablo-8:</b> Basel-III Düzenlemeleri Uygulama Takvimi	49
<b>Tablo-9:</b> Basel-I, II ve III' ün Karşılaştırılması	53
<b>Tablo-10:</b> Bankacılık Sektörü Performans Göstergeleri	62
<b>Tablo-11:</b> Örneklem Ülkelerin Banka Bilgileri	80
<b>Tablo-12:</b> Analizde Kullanılan Değişkenler	81
<b>Tablo-11:</b> Örneklem Ülkelerin Banka Bilgileri	80
<b>Tablo-12:</b> Analizde Kullanılan Değişkenler	81
<b>Tablo-13:</b> Balkan Ülkeleri için Tanımlayıcı İstatistikler	92
<b>Tablo-14:</b> Türkiye için Tanımlayıcı İstatistikler	93
<b>Tablo-15:</b> Balkan Ülkeleri için Korelasyon Matrisi	94
<b>Tablo-16:</b> Türkiye için Korelasyon Matrisi	94
<b>Tablo-17:</b> Değişkenler için Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	95

<b>Tablo-18:</b> Modeller İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi	96
<b>Tablo-19:</b> Balkan Ülkeleri ve Türkiye için Pesaran CADF (Sabitli-Trendli) Birim Kök Testi Sonuçları	97
<b>Tablo-20:</b> Balkan Ülkeleri için Sistem GMM Tahmin Sonuçları	99
<b>Tablo-21:</b> Türkiye için Sistem GMM Tahmin Sonuçları	100
<b>Tablo-22:</b> Balkan Ülkeleri ve Türkiye İçin Sistem GMM Özeti	101

### ***Ekler Listesi***

<b>Ek-1:</b> Bosna Hersek'te Faaliyette Bulunan Bankalar	123
<b>Ek-2:</b> Sırbistan' Faaliyette Bulunan Bankalar	124
<b>Ek-3:</b> Hırvatistan'da Faaliyette Bulunan Bankalar	125
<b>Ek-4:</b> Türkiye'de Faaliyette Bulunan Banka ve Şubeler	126



## Kısaltmalar Listesi

<b>AB</b>	: Avrupa Birliği
<b>BCBS</b>	: Basel Bankacılık Denetleme Komitesi
<b>BDDK</b>	: Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu
<b>BIS</b>	: Uluslararası Ödemeler Bankası
<b>BİST</b>	: Borsa İstanbul
<b>CBBH</b>	: Bosna Hersek Merkez Bankası
<b>CD-TEST</b>	: Yatay Kesit Bağımlılığı Testi
<b>CVA:</b>	Kredi Değerleme Ayarlamaları
<b>EBF</b>	: Avrupa Bankacılık Federasyonu
<b>ENF</b>	: Enflasyon
<b>F/K</b>	: Fiyat Kazanç Oranı
<b>G10</b>	: Gelişmiş On Ülke
<b>G20</b>	: Gelişmiş Yirmi Ülke
<b>GAP</b>	: Boşluk Analizi
<b>GMM</b>	: Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi
<b>GSYİH</b>	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
<b>H<sub>x</sub></b>	: <b>Hipotez</b>
<b>HNB</b>	: Hırvatistan Merkez Bankası
<b>IAS</b>	: Uluslararası Muhasebe Standartları
<b>IMF</b>	: Uluslararası Para Fonu
<b>İMKB</b>	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
<b>LTA</b>	: Toplam Aktiflerin Logaritması
<b>LK</b>	: Likidite
<b>LKO</b>	: Likidite Karşılama Oranı
<b>MÖ</b>	: Milattan Önce
<b>MS</b>	: Milattan Sonra
<b>NBS</b>	: Sırbistan Ulusal Bankası
<b>OLS</b>	: Havuzlandırılmış En Küçük Kareler Yöntemi

<b>PD/DD</b>	: Piyasa Değeri, Defter Değeri Oranı
<b>RMD</b>	: Riske Maruz Değer
<b>ROA</b>	: Aktif Karlılığı Oranı
<b>ROE</b>	: Özkaynak Karlılığı Oranı
<b>SY</b>	: Sermaye Yeterliliği
<b>SYO</b>	: Sermaye Yeterliliği Oranı
<b>TA</b>	: Toplam Aktifler
<b>TBB</b>	: Türkiye Bankalar Birliği
<b>T.C</b>	: Türkiye Cumhuriyeti
<b>TCMB</b>	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
<b>TDHP</b>	: Tek Düzen Hesap Planı
<b>TK</b>	: Toplam Karşılıklar
<b>TMSF</b>	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
<b>UFRS</b>	: Uluslararası Finansal Raporlama Sistemi
<b>Vb.</b>	: Ve Benzeri
<b>Vd.</b>	: Ve Diğerleri
<b>YY</b>	: Yüzyıl
<b>WB</b>	: Dünya Bankası
<b>WBDB</b>	: Dünya Bankası Veri Bankası

Annem Şefika İnci BÜYÜKOĞLU ve  
Babam Dr. Reşit Yaşar BÜYÜKOĞLU'na sevgilerimle...



# Giriş

Bu bölümde yapılan çalışmanın konusu ve problemi ifade edilerek bu kapsamda yapılan araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi ifade edilecektir. Araştırmanın sayıtları ve belirlenen hipotezleri yazılarak araştırmanın sınırları ifade edilecektir. Ayrıca ayrıntıları kavramsal çerçevede detaylandırılacak olan konu ile ilgili temel bazı ifadelerin tanımları ve yine konu ile ilgili yapılan literatür çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

## A- Araştırmanın Konusu ve Problemi

Finansal piyasalar, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin kalkınması için gerekli olan önemli belirleyicilerden birisidir. Finansal piyasalar en genel anlamıyla tasarruf fazlası olan ekonomik birimler ile tasarruf açığı olan ekonomik birimlerin bir araya gelerek fon transferinin çeşitli araçlarla sağlandığı, bu transfere aracılık eden ve çeşitli düzenleyici otoritelerden oluşan piyasalardır. Finansal piyasalar dinamik bir yapıya sahip olduğundan içerisinde bulunduğu faktörlerin risk ve performans açısından iyi analiz edilip değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik finansal sistemin en önemli sektörlerinden birisi olan bankacılık sektörü içinde geçerlidir.

Birçok ülkede finansal sistem içerisinde aracılık fonksiyonuna sahip en önemli unsurlardan birisi bankalardır. Ülke ekonomilerinde özellikle makroekonomik verilerde büyüme ve istikrarın sağlanabilmesi açısından yardımcı bir rol üstlenen bankacılık sektöründe de bu etkilerin devam edebilmesi açısından risk, performans, karlılık ve istikrarın analiz edilip sonuçlarının iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sonuçlara göre yapılacak olan düzenlemeler ve alınacak olan önlemler gelecekteki belirsizliklerin ve kriz ortamlarında sektörün daha sağlam ve minimum zararlı çıkmasını sağlayacaktır.



Bankacılık sektörü kendine özgü nitelikleri nedeniyle sürekli güncellenen bir yapıya sahip olmakla beraber düzenlenmesi gereken bir sektör olarak dikkat çekmektedir. Düzenleme gerekliliği, sürekli güncellenen yapı içerisinde bankaların mevduat toplama ve kredi verme faaliyetleri dışında diğer finansal faaliyetlerinde de sektöre olan güvenin düzenleme otoriteleri tarafından sağlanabilmesidir. Bankacılık sektörünün, içerisinde makroekonomik hedefleri barındırıp, finansal sistemin genelini sağlıklı bir şekilde işlemesi açısından düzenlemelere ihtiyacı her geçen gün önemini arttırmaktadır. Özellikle kriz dönemleri sonrasında sıkılaştıran düzenlemeler, finans sektöründeki risklerin bir dereceye kadar azaltılmasına katkı sağlamakla beraber sektörde yer alan bankalara getirilen yaptırımlar ve denetim sıklığından dolayı göreceli olarak karlılık ve performanslarda azalmalara neden olabilmektedir. Bu nedenle yapılan düzenlemelerin ülke gelişmişlik düzeyleri ve sektörler dikkate alınarak, düzenlemelerin kapsamı, süreleri ve içeriğinin düzenleme otoriteleri ve kural koyucular tarafından doğru belirlenmesi gerekmektedir.

Uluslararası finansal sistem üzerindeki farklılıkların ortadan kaldırılabilmesi, şeffaflığın sağlanıp verimliliğin artırılabilmesi ve risk unsurlarının minimize edilebilmesi amacıyla küresel ölçekte bir kuruluş olan Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde 1974 yılında Basel Komitesi (Basel Committee), G10 ülkeleri tarafınca kurulmuştur. Uluslararası fon akışını sağlayan, banka ve diğer finansal kuruluşların fon sağladığı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen finansal krizlerden dolayı uluslararası bir otorite olan Basel Komitesi bankaların uygulaması için asgari sermaye yeterliliği bulundurma prensibini getirmiş ve zaman içerisinde meydana gelen finansal krizler neticesinde de bu prensipler düzenlenip güncellenmiştir.

Bankacılık düzenlemeleri ile birlikte, bankaların performanslarını artırma ve gelecekte meydana gelebilecek olan risklerden en az zararla çıkma çabaları bankaların ve sektörün geleceği açısından önemli bir durumdur. Bu kapsamda bankacılık düzenlemeleri ile bankacılık risk ve performansı arasındaki ilişkinin tespiti, sürdürülebilir performans artışı ve karlılığın yanında risk yönetimi anlamında da bankalara önemli bir rehber olacağı düşünülmektedir.

## **B- Araştırmanın Amacı ve Önemi**

Çalışmanın temel amacı örneklem olarak seçilmiş Hırvatistan, Bosna Hersek, Sırbistan ve Türkiye'deki bankacılık düzenlemelerinin bankacılık performansına etkilerinin incelenmesidir. Bu kapsamda Türkiye, Hırvatistan, Bosna Hersek ve Sırbistan'da borsada işlem gören ve verilerine ulaşıla-

bilen 65 bankanın 2010-2019 arası yıllık verileri incelenmiş ve 53 bankanın mali verileri araştırmaya dahil edilmiştir.

Bankacılık sektörü için Basel Komitesi tarafından yayınlanan düzenlemeler, etkileri bakımından birçok çalışmada ele alınmıştır. Basel düzenlemelerinin 1988 yılından itibaren güncellenerek yayınlanmasından dolayı düzenlemelerin, bankalar ve sektör üzerinde risk, performans, karlılık ve istikrar boyutlarında yayınlanan ve literatür bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenen birçok çalışma mevcuttur. Çalışmada üç farklı performans göstergesi kullanılarak çok boyutlu bir modellemeyi ve analizi çalışmaya dahil etmenin çalışmanın özgünlüğü bakımından önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışmada performans ölçütü olarak aktif karlılığı, özsermaye karlılığı ve iflas riskini ölçen kullanılan performans göstergesi olan z-skoru birlikte kullanılmış ve ayrı ayrı modellenmiştir. Bu sayede sadece performansın artış ya da azalışı değil aynı zamanda performans göstergelerinin de düzenlemeler karşısında karşılaştırılması sağlanmıştır. Bu modeller ile periyot olarak aldığımız yıllar arasında düzenlemelerin performansı ve riski artırıcı ya da azaltıcı etkilerinin olup olmadığı test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar hem düzenleme otoritelerinin hem de sektörde faaliyet gösteren bankaların, gerçekleştirilen düzenlemelerin sonuçlarını ele alabilmeleri ve karşılaştırabilmeleri açısından önem arz etmektedir.

### C- Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada kullanılan yöntem dinamik panel veri analizi yöntemlerinden sistem genelleştirilmiş momentler yöntemidir (System GMM). Dinamik panel veri modelleri, bağımsız değişkenler arasında bağımlı değişkenin gecikmeli değerinin yer aldığı modeller olarak tanımlanmaktadır.

Dinamik panel veri kullanımı ve bu kullanımındaki tahmin yöntemlerinden Arellano-Bond'un uygulamadaki en önemli gerekçesi çok anlaşılır ve açık bir yöntem olduğudur. Model ilk olarak Arellano ve Bond (1991) tarafından bir GMM (genelleştirilmiş momentler yöntemi / generalized methods of moments) yöntemi olarak geliştirilmiştir (Mileva, 2007).

Sistem GMM yöntemi, basit varsayımlara dayanıp uygulaması da kolay olduğundan dinamik modellerde sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. Bunun dışında dengeli olmayan panel veri seti ile yapılan analizlerde sistem GMM tercih edilmesi etkin araç değişken tahmincisi elde edilmesini sağladığından önerilmektedir (Baltagi, 2008).

Tezin içeriği 5 bölümden oluşacaktır. Çalışmanın ilk bölümünde bankacılık sistemi ve tarihçesi ile ilgili bilgiler verilir sektörün düzenlemeye olan

ihtiyacına vurgu yapılmıştır. Ayrıca örnekleme dahil ettiğimiz ülkelerin bankacılık sektörleri ve makroekonomik verileri ile bilgiler verilip karşılaştırmaları yapılmıştır. Basel Komitesinin yayınlamış olduğu kriterler ve sektöre getirdiği yenilikler ile birlikte kriterlerin uygulama esasları ve Basel-I, Basel-II ve Basel-III arasındaki temel farklılıklar üzerinde durulup Basel-IV hakkında yürütülmekte olan çalışmalar hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin yanında konu ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde bankacılık performansı ve bankacılık riskine yönelik ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bankacılık sektöründeki performans belirleyicileri ve ölçümleri ve performans göstergeleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Performansın yanında bankacılıkta risk ve risk çeşitlerinin neler olduğu ve risk ölçüm teknikleri açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde kullanılan veri seti ve dinamik panel veri analizi ile ilgili bilgiler verilip çalışmanın metodolojisi sunulmuştur. Dördüncü bölümde oluşturulan hipotezler ile ilgili uygulama yapılacak ve modelin tahmin sonuçları verilmiştir. Sonuç ve tartışmalar ise son bölümde sunulmuştur.

### **Ç- Araştırmanın Sayıltıları**

Araştırma örneklem ülkeler olan Hırvatistan, Bosna Hersek ve Sırbistan ile Türkiye borsalarında işlem gören bankalar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel varsayımları şu şekildedir.

- Araştırmaya katılan ülkelerde, bankacılık düzenlemeleri benimsenmiş ve bankalarda uygulamaya konulmuştur.
- Araştırmaya katılan bankalar, bankacılık düzenlemeleri ile performanslarını arttırabileceklerini benimsemişlerdir.

### **D- Araştırmanın Hipotezi**

Bankacılık düzenlemelerinin bankaların performansına etkilerini incelediğimiz çalışmada bankacılık düzenleme gösterge değişkenlerinin bankaların performans göstergeleri olarak kabul edilen aktif karlılık oranı, özsermaye karlılık oranı ve z-skoru üzerinde bir değişim meydana getirip getirmediği, eğer bir değişim meydana getirmiş ise bunun boyutu ve yönünün ne olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ve literatüre göre uygulama aşamasında test edilmek üzere oluşturulan temel hipotez şu şekildedir;

$H_0$  = Bankacılık düzenlemelerinin bankacılık sektör performansı göstergeleri üzerinde etkisi yoktur.

## E- Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma bankacılık düzenlemelerinin bankacılık performansına etkilerinin hesaplanması bakımından detaylı bir araştırmadır. Ancak Hırvatistan Bosna Hersek ve Sırbistan ile Türkiye üzerinde yapılmış olması araştırmanın veri kısıtlarından birisidir. Bunun yanında sadece borsada işlem gören bankaların alınması, ülkelerde faaliyette olan diğer bankaların verilerine ulaşmadaki güçlüklerden dolayı çalışmaya dahil edilememesi de bir diğer veri kısıtını oluşturmaktadır. Ayrıca sadece Basel kriterleri ile ilgili düzenleme değişkenlerinin kullanılması ve performans göstergelerinin yanında risk ve istikrar göstergelerinin kullanılamaması da bir diğer veri kısıtını oluşturmaktadır. Çalışmadaki örneklem ülkelerinin tamamı uluslararası finansal raporlama sistemini (UFRS) kullanmadıklarından ve yayınlanan bilançoların ülkelerin ulusal dillerinde yayınlanmış olmasından dolayı ortak verilerin bulunmasında sıkıntı yaşanmıştır.

## F- Bankacılık Düzenlemelerinin Bankacılık Performansına Etkileri ile İlgili Ulusal ve Uluslararası Tezler/Çalışmalar

Konu ile ilgili yapılmış olan ulusal ve uluslararası literatürden temel çalışmalar aşağıda belirtilmiştir.

### Ulusal Literatür

Tiryaki ve Yılmaz (2012) finansal istikrar konusunda bir ölçümleme yöntemi geliştirerek, temel bankacılık düzenleme araçlarıyla olan ilişkisini incelemiştir. Analiz Türk Bankacılık Sektörü üzerinde Mart 1990 ile Aralık 2010 dönemleri arasındaki verilerle yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; bankaların özkaynak oranı ile finansal istikrarın paralel hareket ettiği, likit varlıklar ile finansal istikrar arasında ters yönlü bir ilişki olduğu, zorunlu karşılıklar / yabancı kaynakların yine finansal istikrar ile ters yönde bir ilişkisi olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bunların yanında yapılan eşbütünleşme analizinden elde edilen bulgulara göre bankacılık düzenlemeleri ve finansal istikrar arasında pozitif bir ilişki, sermaye tedbirleri, likidite yaklaşımı, karşılık politikası ve zorunlu karşılıkların finansal istikrara uzun dönemde olumlu katkı verdiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ege vd. (2015) Türk bankacılık sektöründe yer alan kamu, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarının mali durumlarını tespit etmek amacı ile yaptıkları çalışmalarında 2002 ile 2010 dönemine ilişkin veriler kullanılarak banka gruplarının karşılaştırmaları yapılmıştır. Camels analizinin uygulandığı çalışmada sermaye yeterliliği, piyasa risklerine duyarlılık ve yönetim yeterliliği açısından kamu sermayeli mevduat bankalarının; karlılık açısından

özel sermayeli mevduat bankalarının, aktif kalitesi ve likidite açısından ise yabancı sermayeli mevduat bankalarının diğer banka gruplarına göre daha iyi durumda oldukları tespit edilmiştir.

Demir (2016) istikrarın sağlanmasına yönelik olarak yapılan sermaye yeterliliği, likidite, toplam karşılıklar ve zorunlu karşılıklar şeklindeki temel bankacılık düzenleme araçları ile bankaların piyasa davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada kullanılan veri seti bankacılık sektörünün karlılık göstergeleri ile bankacılık sektöründe uygulanan düzenlemeler arasındaki ilişkinin incelenmiş ve 2002 yılının son çeyreği ile 2014 yılının ilk çeyreği arasındaki dönemlerde üçer aylık periyotlar halinde oluşturulmuştur. Analiz bulgularına göre karlılık göstergelerinin düzenlemelerdeki şoklara göre anlık tepkiler verdiği ve düzenlemelerin neden olduğu şokların etkilerinin aynı dönemde kaybolduğu görülmektedir.

Danışman (2018) sermaye yeterliliği, faaliyet kısıtlamaları ve düzenleyici otoritenin düzenleme ve denetim gücü gibi bankacılık düzenleme ve denetim değişkenlerinin banka istikrarı üzerindeki etkilerini ve bankaların risk alma davranışları ile rekabet arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 25 gelişmiş ülkenin 2007 ile 2015 dönemleri arasında 6936 bankanın yıllık verileri kullanılarak veri seti hazırlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda sermaye yeterliliğinin bankaların istikrarını arttırmada doğrudan ve piyasa gücü ile etkileşim yoluyla etkilediğini ve başarılı bir düzenleme aracı olduğunu, düşük faaliyet kısıtlamalarının banka riskini azalttığını, düzenleme otoritesi olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun düzenleme ve denetim gücünün az olmasının banka istikrarını arttırmada kullanışlı bir araç olarak ortaya çıktığı sonuçları elde edilmiştir.

Çelik (2019) çalışmasında sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite gibi düzenleme göstergelerinin bankalar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Analiz yükselen piyasa ekonomilerinden 26 ülke örneklem alınarak 2008-2017 yılları arasındaki on yıllık veri seti ile yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda bankacılık sektörüne yabancıların girişini zorlaştıran düzenlemelerin bankaları sermaye ve karlılık yönünden olumlu etkilediği, faaliyet kısıtlamalarına ilişkin düzenlemelerin banka performansları üzerindeki etkilerinin çok sınırlı düzeyde kaldığı, kuruluş sermayesine ilişkin düzenlemelerin sıkılaştırılmasının performans üzerinde olumlu, genel sermayeye ilişkin düzenlemelerin sıkılaştırılmasının ise olumsuz etki yarattığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kılcı (2019) çalışmasında bankacılık sektöründe sermaye-karlılık ve sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık sektörünün karlılığına etkisini incelemiştir. 1980 ile 2017 yılları arasını kapsayan dönemden elde edilen yıl-

lık veriler ile veri seti oluşturulmuştur. Analizden elde edilen sonuçlara göre, özsermaye/toplam aktifler ve özsermaye/(mevduat + mevduat dışı kaynaklar) oranlarıyla karlılık değişkenleri olarak seçilen ROE ve NFM değişkenleri arasında koentegrasyon tespit edilmiş olup sermaye yeterliliği ile bankacılık sektör karlılığı arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişki olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Yazıcı ve Kandil Göker (2019) çalışmalarında bankaların risk alma davranışları üzerine yapısal düzenlemelerin etkilerini tespit etmek için Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yatırım, mevduat ve kalkınma bankalarından oluşan 46 bankanın tamamını kullanmışlardır. Bu bankaların Türkiye Bankalar Birliği Veri Sorgulama Sisteminden elde edilen 2002 ve 2017 yılları arasındaki verilerini yaptıkları panel veri analizlerinde kullanmışlardır. Yapılan ekonometrik analizler sonucunda, Sermaye Yeterlilik Oranının artması halinde bankaların risk alma davranışlarının da azalma olduğuna dair istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edildiğini tespit etmişlerdir. Likidite oranı ve finansal kaldıraç oranının bankaların risk alma davranışını negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

### **Uluslararası Literatür**

Laeven ve Levine (2009) çalışmalarında bankaların risk alma davranışları, mülkiyet yapıları ve ulusal banka düzenlemeleri aralarındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada 1996 yılı ile 2001 yılları arasında 48 ülkenin 279 bankasından elde edilen veriler kullanılarak En Küçük Kareler Yöntemi (OLS) ile analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken olarak Z-Skoru kullanılmış olup düzenlemeler ile ilgili oluşturulan endeks ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlara göre her bir bankanın yönetim yapısına bağlı olarak aynı düzenlemelerin risk alma davranışı üzerinde farklı etkilere sahip olduğuna dair sonuçlara ulaşılmıştır. Aynı zamanda güçlü hissedarlara sahip bankaların daha fazla risk almaya meyilli olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Bankaların risk almasında banka düzenlemelerinin etkisinin sahiplik yapısına önemli ölçüde bağlı olduğu ifade edilmiştir.

Nabila ve Younes (2012) çalışmalarında bankaların kurumsal yönetimlerini, sermaye düzenlemelerini, banka sözleşmelerinin değerlerini ve banka büyüklüğünün bankaların risk alma kararlarını nasıl etkilediği konusunu incelemişlerdir. 1998 yılı ile 2008 yılları arasındaki dönemde Tunus borsasında işlem gören bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 10 ticari bankanın elde edilen verileri ile analizlerini gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarında sistematik ve sistematik olmayan risk, toplam risk ve Z-Skoru ile dört farklı risk göstergesini ifade eden değişkenleri kullanmışlardır. Çalışmada yapılan ana-

lizler sonucunda yönetim kurulunun yapısının ve sahiplik yapısının banka risklerinin düzeyini etkilediği, sermaye ve banka büyüklüğüne ilişkin ihtiyati düzenlemelerin bankaların risk almaları ile ilgili ilişkilerinin olumlu olduğu sonucun ulaşımlardır.

Alam (2013) çalışmasında banka düzenlemelerinin denetimin ve izlemenin dünya çapındaki İslami bankaların teknik verimliliğini ve risk alma davranışlarını arttırıp arttırmadığını incelemiştir. İslami bankaların teknik verimlilikleri veri zarflama modeli ile tespit edilmiş olup bankacılıkta risk ve etkinlikler ise regresyon analizi ile tahmin edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, Bahreyn, Bangladeş, Mısır, Endonezya, Suudi Arabistan, Kuveyt, Malezya, Pakistan, Katar, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri dahil 11 ülkede faaliyet gösteren 70 İslami bankanın 2006 ile 2010 yılları arasındaki verileri ile veri seti oluşturularak analiz yapılmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlara göre İslami bankaların, verimliliğinin Basel-II düzenlemelerinden yani yüksek denetim gücünden olumlu yönde etkilendiği, daha yüksek sermaye gereksinimlerinin İslami bankaların için daha düşük risk almalarına neden olduğu, İslami bankaların faaliyetlerine yönelik aşırı özel izleme ve düzenleyici kısıtlamaların bankaların verimli işleyişlerini etkileyebilecekleri sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bouheni (2014) çalışmasında düzenleyici ve denetleyici politikaların banka risk alma üzerindeki etkilerini incelemiştir. 2005 ve 2011 yılları arasındaki dönemde Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, İspanya ve Yunanistan'da faaliyette bulunan en büyük Avrupa Bankaları örnekleme dahil edilerek veri seti oluşturulmuştur ve GMM metodu ile analiz edilmiştir. Analizlerden elde edilen bulgulara göre banka faaliyetleri, denetçilerin yetkisi ve sermaye yeterliliği üzerindeki kısıtlamaların risk almayı azalttığı ve böylece düzenleme ve denetimin bankaların istikrarını arttırdığı belirtilmiştir. Ayrıca sermaye yeterliliğinin risk almayı azalttığı ve son olarak küresel düzenleme ve denetim endeksinin bankacılık risklerini arttırdığı bu da düzenleyici ve denetleyici çerçevenin güçlendirilmesinin Avrupa bankalarının risk almasını arttırdığını ve bankacılık istikrarını zayıflattığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Osei-Assibey ve Asenso (2015) çalışmalarında merkez bankalarının sermaye düzenlemelerinin kredi arzı, faiz oranı yayılımı ve takipteki krediler gibi ticari bankalara özgü performans göstergeleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada Gana'da faaliyet gösteren ticari bankaların 2002 ile 2012 yılları arasındaki veriler kullanılarak GMM analizi yapılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen bulgulara göre net minimum sermaye oranı ile net faiz marjı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiş olup Gana'nın bankacılık sektö-

ründe yüksek asgari sermaye gereksinimi ve gereken minimum düzeyin üzerindeki fazla sermayenin kredi büyümesini arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Luu (2015) çalışmasında gelişmekte olan on Asya ülkesinde kurumsal yönetimin ve düzenlemelerin banka risk alma davranışı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışma, 2009 ile 2012 yılları arasındaki veriler kullanılmış olup, Türkiye'nin de dahil olduğu gelişmekte olan 10 ülkenin verileri ile analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken olarak kullanılan banka riski risk ağırlıklı varlıkların toplam aktiflere oranı ile ölçülmüştür. Bunun yanında bağımsız değişken olarak ta Sermaye Yeterlilik Oranı ve düzenlemeler ile ilgili kukla değişken kullanılmıştır. Çalışmada En Küçük Kareler Yöntemi, İki Aşamalı En Küçük Kareler Yöntemi ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu kullanılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Analizden elde edilen sonuçlara göre incelenen ülkelerdeki düzenleyici otoritelerin getirdikleri banka düzenlemelerinin, bankaların risk seviyelerinin ya da sermaye yeterlilik oranlarına bir etkisi olmadığı, fakat sermaye yeterlilik oranında meydana gelen artışın bankaların risk seviyelerini azaltmaktan ziyade daha fazla risk almalarına neden olduğu ve bu sonuca göre bankacılık düzenlemelerinin gelişmekte olan Asya ülkelerinde etkili görünmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Lee ve Lu (2015) çalışmalarında banka düzenleme ve denetiminin banka gelişimi, banka etkinliği ve banka kırılabilirliği üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada 1999 ile 2011 yılları arasında 53 ülkedeki 482 bankanın verileri ile örneklem oluşturulmuştur. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre yüksek sermaye düzenleme gereksinimlerinin daha düşük takipteki krediler ile ölçüldüğünde banka kırılabilirliğini azalttığı, ancak daha yüksek net faiz marjı seviyeleri ile ölçüldüğünde banka verimliliğini düşürdüğü bilgilerine ulaşılmıştır.

Ashraf vd. (2016) çalışmalarında riske dayalı sermaye gereksinimlerinin banka risk alma davranışı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmalarında 2005 ile 2012 yılları arasında Pakistan borsasında işlem gören 21 ticari bankanın Bankscope'tan alınan yıllık verileri kullanılarak veri seti oluşturulmuş ve panel veri analizi ile analiz edilmiştir. Analizden elde edilen sonuçlara göre riske dayalı sermaye oranlarına yasal düzenlemenin getirdiği limitlerin altında ya da üstünde olan tüm bankaların sıkı risk temelli risk temelli sermaye gereksinimlerinden dolayı risklerinin azaldığı, bankacılık sektöründe istikrarın sağlanması için daha yüksek bankaların daha yüksek sermaye seviyelerine ulaşması gerektiği ve riske dayalı sermaye düzenlemelerinin gelişmiş ülkelerde banka varlıkları ve portföy riskini azaltan bir etken olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.



De Vita ve Luo (2017) çalışmalarında banka düzenlemeleri ile bankaların risk alması arasındaki ilişkinin yönetim kurulu gözetim özellikleriyle nasıl yönetildiğine ilişkin incelemeler yapmışlardır. Çalışmalarında dinamik panel veri analizi metodunu kullanarak banka düzeyinde yönetim kurulu özellikleri ile dış düzenleme arasındaki etkileşimi analiz etmişlerdir. Çalışmalarında 2001 ile 2015 yılları arasında 54 ülkede faaliyet gösteren 493 bankanın verileri kullanarak veri setlerini oluşturmuşlardır. Analizden elde edilen sonuçlara göre sermaye gereksinimleri haricinde özel izleme ve daha fazla denetim gücünün uygulandığı piyasa disiplinlerinde bankalar tarafından daha fazla risk alma eğiliminin sağlanmadığı görülmüş bu durum daha büyük yönetim kurulu, daha fazla bağımsızlığı olan yönetim kurulu ve daha fazla cinsiyet çeşitliliğinin olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Igbinosa vd. (2017) çalışmalarında Nijerya'daki finansal düzenlemeler ve bankacılık sektör performansı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışma özellikle reformların bankacılık sektörü performansı üzerindeki etkilerini belirlemekte ve aynı zamanda sermaye yeterliliği ile bankacılık sektör performansı arasındaki bağı değerlendirmektedir. Çalışmada 1993 ile 2014 yılları arasında Nijerya Merkez Bankasından alınan yıllık veriler kullanılarak veri seti oluşturulmuştur. Analizden elde edilen sonuçlara göre, reformların ve mali düzenlemelere ilişkin politikaların bankaların performanslarını olumsuz etkilediği fakat bu tür bir etkinin istatistiksel olarak önemli olmadığı, mali düzenlemelerin Nijerya'daki bankacılık sektör performansını olumlu ve önemli ölçüde etkilemediği, finansal düzenleme ile bankacılık sektör performansı arasında hem uzun hem de kısa vadede ilişkiler mevcut olsa da Nijerya bankacılık sektörü düzenleyicilerinin, düzenlemenin yüksek maliyetini karşılamak amacıyla sürekli olarak bir maliyet-fayda analizi yapması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Zhang ve Jiang (2018) çalışmalarında sermaye düzenleme baskısının bankaların kiralama değeri ve risk alma üzerindeki etkisini ve bunun yanında bankaların sözleşme değerlerinin sermaye düzenleme baskısı altında risk alma üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma 2000 ile 2015 yılları arasında üçer aylık periyotlar halinde Çin'de ki halka açık tüm bankaların verileri ile veri seti oluşturulmuştur. Çalışmada sermaye düzenleme ve piyasa gücü değişkenlerinin banka kiralama değerlerinin risk alma üzerindeki etkilerini tahmin etmek için en küçük kareler yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre; bankaların firma değerinin banka riski (iflas riski) ile negatif bir ilişkisi olduğu yani kiralama değeri arttıkça banka iflas riskinin azaldığı ve bu durumun sermaye gereksinimleri üzerindeki düzenleyici baskı

ile ilişkili daha düşük kiralama değerinin, bankaların daha fazla risk alması için teşvikler sağlayacağı anlamına geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ehsan ve Javid (2018) çalışmalarında Pakistan’da ki bankacılık düzenlemelerinin bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 26 bankanın risk alma davranışları üzerinden sahiplik yapılarına etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada 26 bankanın 2000 ile 2014 yılları arasındaki verileri ile panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre düzenlemelerle ilgili olarak sermaye düzenlemelerinin sahiplik yoğunlaşmasının yüksek olduğu bankalarda banka risk alma davranışını etkilemede önemli bir faktör olduğu ve banka risk alma davranışı ve sermaye düzenlemeleri arasındaki ilişkinin mülkiyet türüne bağlı olduğu tespit edilmiştir.

Arıcan vd. (2019) çalışmalarında Basel uzlaşılarının Türk bankacılık sektöründeki uygulamaları ve karlılığına etkileri incelemişlerdir. Araştırmanın veri seti 2002’nin dördüncü çeyreği ile 2016’nın üçüncü çeyreği arasında ki dönemde üçer aylık periyotlarla oluşturulmuştur. Analizden elde edilen sonuçlara göre kredi riski, likidite riski ve sermaye yeterliliğinin bankacılık karlılığını yani aktif karlılığı ve özkaynak karlılığını olumsuz etkilediği, kredi riski, likidite riski ve sermaye yeterliliğindeki artışın hem bankaların kredi olarak sunabilecekleri likit varlıklarda azalmaya neden olacak hem de bankacılık ve aracılık faaliyetlerinde azalmaya neden olacağı ve bankaların kredi verme kapasitelerinin azalıp temel faaliyet geliri olan faiz gelirlerinde düşüşe neden olacağı sonuçlarına ulaşılmıştır.

İbrahim (2019) çalışmasında 13 ülkenin İslami bankalarının performansları ile sermaye düzenlemeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz İslami Bankacılığın faaliyette olduğu Bahreyn, Bangladeş, Mısır, Endonezya, Ürdün, Kuveyt, Malezya, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan, Tunus, Türkiye ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin 2000 ile 2014 yılları arasındaki 45 bankanın verilerini kapsamaktadır. Analizden elde edilen sonuçlara göre küçük bankalar daha az istikrarlı, daha az karlı ve daha sıkı sermaye düzenlemeleri karşısında kredi büyümelerini azaltmış fakat bu olumsuz etkiler bankaların büyüdükçe bastırıldığı hatta tersine döndüğü, büyük İslami bankaların daha yüksek istikrar ve daha yüksek kredi büyümesine sahip olmanın faydalarını ancak sıkı sermaye düzenlemelerinin yürürlükte olduğu zamanlar görebildikleri bunların yanında düşük likiditeye sahip olan İslami bankaların karlılığının sermaye düzenlemesinden olumsuz etkilendiğine dair sonuçlar elde edilmiştir.

Yukarıda özet halinde verilmiş olan literatür araştırmalarından da görüldüğü üzere çalışmaların genelinde düzenlemeler, karlılık ve risk arasındaki ilişki test edilmiştir. Literatürde düzenlemelerin etkileri bakımından bir gö-

rüş birliği sağlanamamış olumlu ya da olumsuz etkilerinin olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan düzenleme ile risk arasında ters yönde ilişki olduğu sonucuna ulaşan Yazıcı E., Kandil Göker, İ. E. (2019), Zhang, J., Jiang, H. (2018), Ashraf, N. ve diğerleri (2016) çalışmalarının aksine Alam, N. (2013), Nabila, Z., Younes, B. (2012), Ehsan, S., Javid, A. Y. (2018), Laeven, L., Levine, R. (2009) ise düzenlemelerin risk alma davranışlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bunların yanında De Vita, G., Luo, Y. (2017) düzenlemeler ile risk arasındaki ilişki analizlerinde yönetim kurulu niteliklerinin de yer alması gerektiği aksi takdirde hatalı sonuçlara ulaşabileceğini belirtmiş ve Luu, H. N. (2015) ise banka düzenlemelerinin, bankaların risk seviyelerinin ya da sermaye yeterlilik oranlarına bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Düzenlemeler ile performans arasındaki ilişkinin test edildiği çalışmalarda ise Çelik. (2019), Ibrahim, M. H. (2019), Igbinosa, S. ve diğerleri (2017), düzenlemelerin bankacılık performansı üzerinde olumsuz etkileri olduğu sonuçlarına, Lee, K., Lu, W. (2015) ise düzenlemelerin performans üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucun varmışlardır. Düzenlemeler ile istikrar, karlılık ve büyüme ilişkilerinde de yine bir görüş birliği sağlanamadığı literatür bölümünde ayrıntılarıyla belirtilmiştir.

Literatür özetlerinde de görüldüğü üzere çalışmaların genelinde tek ülke veya ülke grubu üzerinde tek boyutlu çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmada Hırvatistan, Bosna Hersek ve Sırbistan ile Türkiye'nin düzenleme göstergeleri ile riskinde dahil olduğu performans göstergeleri ile ilişkisi incelenerek literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır.

# Bankacılık Sistemi, Düzenlemeleri ve Seçilmiş Ülkelerde Bankacılık

Bu bölümde bankacılık ve düzenlemeler ile ilgili temel kavramlar üzerinde durulacaktır. Bankacılık kavramı, tarihçesi, seçilmiş Balkan ülkelerinin bankacılık geçmişleri ve bankacılık düzenlemeleri hakkında bilgiler verilecektir.

### 1.1 Bankacılık Kavramı ve Dünya Bankacılık Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Ticaretin gelişmesi ve uluslararası alanda bir nitelik kazanması, parayı yöneten kurumların varlığını zorunlu kıldığından dolayı ortaya ilk önce sarraflar çıkmıştır. Bundan dolayı sarrafları, bankaların ve bankerlerin öncüsü olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Banka kelimesi İtalyanca ‘banco’ kelimesinden, sarrafların üstünde işlemlerini yaptığı “masa, sıra” kelimesinden gelmektedir. Sarrafların çalışma alanlarını çoğaltmaları, mevduat kabul etmelerinin yanında para transferi gerçekleştirip, müşterilerine kredi sağlamaları ise sarrafların çalıştıkları iş yerlerini ‘mevduat ve transfer bankaları’ durumuna dönüştürmüştür. (Aydın, 2006: 18).

Bankacılığın başlangıcı olarak MÖ. 3500’lü yıllar gösterilmektedir. Babil, Sümer ve eski Yunan medeniyetlerinde bankacılık işlemlerine benzer işlemlerin yapıldığı belirlenmiştir. Paranın icat edilmesi ile birlikte, denizciliğin ve ticaretin gelişmesine paralel olarak bankacılıkta gelişim göstermiştir. 1900’lü yıllarda modern bankacılık uygulanmaya başlanmıştır. Ülkemizde Osmanlı Döneminde Tanzimat Fermanının ilan edilmesi ile birlikte yabancı bankalar-

la başlayan bankacılık faaliyetleri Cumhuriyet Döneminde hız kazanmıştır. (Aydın, 2006, 16).

“Parthenon ve Apollo Tapınakları emanet kabul etmiş, para basmış ve ödünç vermişlerdir. Bankalar devlet tarafından denetlenmiştir. İlk kamu bankaları da Eski Yunan’da kurulmuştur. Bankerlerin çok yüksek faiz almaları sonucu her site bir devlet bankası kurmaya başlamıştır. İlk bankacılık krizi de Atina Sitesi’nde yaşanmıştır. Bu kriz bazı borçların affedilmesi ve paranın borçlular lehine yeniden değerlendirilmesiyle atlatılmıştır” (Günel, 2001).

Avrupa da Orta çağ döneminde ruhban sınıfının etkin olması ve savaşların etkisiyle bankacılık pek gelişmemiştir. “Bankacılığın gelişmemesinde ruhban sınıfının faiz ve kredi işlemlerini yasaklaması önemli etki yapmıştır. Ancak, yeni deniz yollarının bulunması ve uluslararası ticaretin gelişmesi Floransa, Venedik ve Cenevre gibi kentlerde bankacılığın gelişmesine sebep olmuştur. 12. ve 14. yüzyıllar arasında Avrupa’da kurulan fuarlar, panayırlar bugünkü bankacılık sisteminin temellerini atmıştır” (Öçal, Çolak, 1999). “1694 yılında İngiltere Merkez Bankası’nın kurulmasıyla başlayan merkez bankacılığı sonucu 1913 yılında Federal Rezerv Bank, Amerikan Merkez Bankasının kurulmasıyla günümüz modern bankacılığının temelleri atılmıştır” (Tarlan, 1992).

“Yahudiler 11. yüzyıldan itibaren faiz yasağından yararlanarak Avrupa’ya yayılmışlar ve ödünç işlerini denetimleri altına almışlardır. Her yerde aynı kaidede ve hükümleri uygulamak suretiyle, ticaret ve banka işlemlerinde genellik sağlamışlardır” (Urgancı, 1982).

“Barselona, Cenovalı ve Venedikli bankerler topladıkları paralarla kara ve deniz ticareti yapmışlar, çağdaş ticaret bankaları gibi hesaptan hesaba ödeme yöntemini uygulamışlardır. 1500’lü yıllarda yaşanan mali kriz nedeniyle Venedikli bankerlerin tümü iflas etmiş bu olay, 1581 yılında Venedik’te Banco Della Pizza Del Rialto adlı ilk resmi bankanın kurulmasına neden olmuştur. Böylece Venedik’te özel bankacılık kalkmıştır. Venedik Cumhuriyeti sermayesi ile kurulan bankaya mevduatı kabul etme, bu mevduatı bir şahıstan diğerine aktarmasına aracı olma görevi verilmiş, ancak bankanın mevduatı kullanması yasaklanmıştır. Daha sonra Banco del Rialto, ikinci resmi banka olan Banco del Giro ile birleşmiş ve Venedik Bankası adını almıştır. Venedik Bankası kredi işlemleri yapmış, özellikle de gemi sahipleriyle deniz aşırı ticaretle uğraşan kişilere açtığı orta vadeli kredilerle ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur” (Geylan, 1985).

Bankacılık tarihinin gelişiminde önemli rol oynayan olaylar kronolojik sırayla Tablo-1’de ifade edilmiştir.

**Tablo-1: Bankacılık Tarihi**

Tarihte İlk Banka	İlk Bankacılık Yasaları	Bankacılığın Gelişmesi ve Denetlenmesi	Miladi	İlk Modern Bankacılık	Çek ve Banknot Kullanımı	Goldsmithlerve Sertifika	İlk Merkez Bankası	Modern Bankacılığın Başlaması
3500	2000	1000	0	1609	1637	1640	1694	1907
MÖ. 3500	Sümer ve Babil’de mabetlerde rahiplerin borç verdiği dair bankacılık belgeleri bulunmuştur.							
MÖ. 2000	Eshunna Krallığı ilk bankacılık yasalarını düzenlemiş ve faiz oranını %20 olarak hükme bağlamıştır bunun yanında Hammurabi yasaları, kredi verme, mevduat toplama ve komisyon işlemlerini hükme bağlamış, kredi senetleri kil tabletler üzerine 2 nüsha halinde yazılmıştır.							
MÖ. 1000	İlk ve orta çağda Yunanlılar, Romalılar ve Mısırlılar bankacılığı geliştirmiş, eski Mısır’da faiz sınırlanırken eski Yunan’da bankacılık denetimlerine başlamıştır.							
1609	İlk modern banka olan “Amsterdam Bankası” kurulmuştur.							
1637	Venedik Bankası kurulmuş ve çek ve banknot kullanımı başlamıştır.							
1640	İngiltere kralı tarafından tüccarların altına el konulması ile birlikte altınlar “goldsmith” denilen tüccarlara sertifika karşılığı verilmeye başlamıştır.							
1694	İlk merkez bankası olan İngiltere Merkez Bankası kurulmuştur.							
1907	Sistem, Federal Reserve Bank (ABD Merkez Bankası) ile olgunluğa ulaşmış ve modern banka sistemini oluşturmuştur.							

**Kaynak:** Aydın Nurhan, Bankacılık Uygulamaları, Anadolu Yayıncılık, (Nurhan, 2006: 21).

Tablo-1’de de görüldüğü üzere bankacılığın gelişimi M.Ö 3500’lü yıllara kadar dayanmaktadır. Özellikle 17. yy’da ilk modern bankacılık sisteminin geliştirilmesi, çek ve banknotların kullanılmaya başlaması ve ilk merkez bankasının kurulması günümüz modern bankacılık sisteminin temellerinin atılması bakımından oldukça önemlidir.

Bankacılık sistemi günümüzdeki halini alıncaya kadar yıllar içerisinde sürekli büyümüş ve gelişmiştir. Bu gelişim halen devam etmekte olduğundan bankacılık kavramının ve faaliyetlerinin kalıcı ve kapsamlı bir tanımını yapmak mümkün olmamaktadır. Gelişimi halen devam etmekte olan bankacılık sektöründe özellikle son yıllardaki teknolojik gelişmeler ışığında birçok yeni hizmet sunulmaktadır. Temel olarak bankalar, fon toplayan ve topladığı kaynakları fon ihtiyacı olan gerçek ve tüzel kişilere kısa ve uzun vadeli olarak aktaran finansal kurumlar olarak tanımlanabilir.

Tanım olarak, “banka mevduatı tahsil eder, tahsilatları ve özkaynakları krediler aracılığıyla toplar, aracı işlemleri sağlar ve genel olarak para ile ilgili tüm konularda faaliyet gösterir” (Öçal ve Çolak, 1991). Bir başka tanıma göre, “insanların belli bir süre içinde harcamamakta oldukları parayı kabul eden, kredi ve ödeme, ödemelerde arabuluculuk, para transferi, senet gibi çeşitli hizmetler sunan bir şirket olarak tanımlanabilir. Bankaları diğer finansal kuruluşlardan ayıran temel özelliği mevduat ve kredi ürünleri sağlamalarıdır.” (Battal, 2004).

“Bankalar yalnızca yukarıda belirtilen parasal konularda işlem yapmazlar. Ülke ekonomisinde önemli bir yere de sahiptirler. Ülkedeki finansal yapının güçlü olması bankalar sayesinde olmaktadır. Uzun dönemde makroekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olan kurumlarıdır. Finansal sistem içerisinde bu kadar önemli olan bankacılık sektörünün, ekonomik sistem ile etkileşimini açık ve net biçimde ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir. Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır” (Yıldırım, 2004).

## **1.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi**

Türklerin bankacılık sistemiyle tanışması gerek örf, adet ve gelenekleri bakımından gerekse de dini bakımdan faizin haram olması sebebiyle diğer ülkelere ve toplumlara nazaran daha geç olmuştur. Özet olarak ele aldığımızda, Türkler bankacılık sektörü ile ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde tanışmıştır. Türklerde bankacılık sektörünün temellerinin atıldığı ve faaliyete geçtiği Osmanlı İmparatorluğu döneminde toplumun bankacılık sistemine ihtiyacı olmasına ve gelişmiş bir ticari kültürün olmasına rağmen 19. Yüzyılın ortalarına kadar bankacılık sistemi gelişmemiştir. Osmanlı’da pazarlarda malların mübadele usulü ile değiştirilmesi uzun yıllar boyunca devam etmiştir.

“Kasaba ve şehirlerde gerçekleştirilen mübadele ekonomisi ağırlıklı olarak azınlıklar eli ile yürütülmüştür. Bu dönemde paranın birbiri ile değiştirildiği bankacılık benzeri faaliyetlerin sarraflar aracılığı ile yapıldığı görülmektedir” (Sümer, 2013).

Kaime ismindeki ilk kâğıt para Osmanlı İmparatorluğu’nda 1840 yılında bütçede meydana gelen açıkları kapatmak amacı ile çıkarılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu hazinede sürekli dış ticaret açıkları vermeye başlaması ile birlikte kaimelerin diğer ülke paraları karşısındaki değeri önemli derecede azalmıştır. Bu durum sonucunda ithalatın finansmanı sağlamak için dış piyasalardan kaynak bulunması zorlaşmış ve devleti farklı çözümler aramaya sevk etmiştir. 1845 yılında ithalatın finansmanının, Galatalı bankerlerden

iki tanesi ile sabit döviz kuru üzerinden dış piyasalara yazılacak poliçeler ile finanse edilmesi için anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma 1847 yılına kadar devam etti fakat 1847 yılında anlaşma yenilenmediği için Galatalı bankerler hükümetten ayrı ama aynı faaliyetleri yapmak amacı ile bir banka kurmuşlardır (Bulut, 2015). Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk banka Galatalı bankerler olan J. Alleon ve Th. Baltazzi tarafından devletinde desteği ile Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası) isminde 1847 yılında kurulmuş fakat çok uzun ömürlü olmamıştır. 1852 yılında tasfiye edilmiş ve 1856 yılında Osmanlı Bankası kurulmuştur. Kurulan Osmanlı Bankası Osmanlı İmparatorluğunda ve Türk tarihinde bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Osmanlı Bankası, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kuruluncaya kadar banknot çıkarma ve emisyon yaratma yetkisine sahip yabancı banka olarak faaliyet göstermiştir (Sümer, 2016).

“1854 yılında meydana gelen Kırım Savaşı esnasında, yurt dışından ilk kez borç alan Osmanlı Hükümetinin; dış borçların ödenmesi konusunda aracılık görevi üstlenecek bir devlet bankasına ihtiyaç duymasından dolayı 1856 yılında Ottoman Bank (Bank-ı Osmanî) kurulmuştur. Merkezi Londra’da bulunan İngiliz sermayeli bu bankanın yetkileri; küçük miktarlarda kredi vermek, hükümete avans sağlamak ve bazı hazine bonolarını iskonto etmek ile sınırlandırılmıştır. 1863 yılında Ottoman Bank, kendini feshederek İngiliz-Fransız ortaklığında Bank-ı Osman-î Şahane (Osmanlı Bankası) adını almış ve bir devlet bankası niteliğini kazanmıştır. Bankaya 30 yıllık bir süre için banknot basma ayrıcalığı ve tekeli verildiği bildirilmektedir. Osmanlı bankası ayrıca; devletin haznedarlığını da üstlenmiş ve gelirleri tahsil etmek, hazinenin ödemelerini yerine getirmek, bonolarını iskonto etmek ve iç ve dış borçlara ilişkin faiz ve anapara ödemelerini yapmakla yetkilendirilmiştir. Osmanlı Bankasının sermayesinin yabancılara ait olmasından dolayı zaman içerisinde tepki çekmiş ve bu durum ulusal bir merkez bankası kurulması fikrinin temelini oluşturmuştur. Yerli sermayeye dayalı bir merkez bankası kurma çabaları, 11 Mart 1917 tarihinde Osmanlı İtibar-ı Millî Bankasının kurulması ile sonuçlanmıştır. Ancak bu banka Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşından yenilgi ile ayrılması nedeniyle merkez bankası işlevlerini görececek bir ulusal banka olma amacına ulaşamamıştır” (TCMB, 2021).

Cumhuriyet döneminde bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankalara baktığımızda büyük bir gelişme olduğunu görmekteyiz. 1923 yılında 22 ulusal, 13 yabancı olmak suretiyle toplamda 35 banka faaliyet göstermekteydi (Yetiz, 2016).

“Cumhuriyet’in ilk döneminde faaliyet gösteren yabancı bankaların çoğu Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında kurulan bankalardır. Cumhuriyet



döneminde öncelikle yabancı sermayenin elinde olan bankacılık sisteminde bağımlılığın giderilmesi amacıyla özel sektör bankacılığı teşvik edilmiştir” (Artun, 1979).

“1924 yılında ilk özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası faaliyete geçmiş, 1925 yılında ise ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur” (Parasız, 2014).

“1928 yılında Türkiye’ye davet ile gelen Hollanda Merkez Bankası İdare Meclisi Üyesi Dr. G. Vissering, hazırlayıp sunduğu raporunda hükümete bağlı olmayan ve bağımsız bir merkez bankasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. 1929 yılında İtalyan Uzman Kont Volpi, Türk Parasının istikrarının sağlanması amacıyla bir merkez bankasının kurulmasının şart olduğunu belirtmiştir. Bu gelişmeler sonrasında hükümet, merkez bankası kurulmasına ilişkin gerekli yasal çerçevenin hazırlanması için harekete geçmiş ve Lozan Üniversitesi’nden Prof. Leon Morf’un katkıları ile Merkez Bankası yasa tasarısını hazırlamıştır. Tasarı; Türkiye Büyük Millet Meclisince 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilerek, 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu adı ile 30 Haziran 1930 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Merkez Bankası; farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen işlevlerin tek elde toplanmasının ardından, 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Banka diğer kamu kurumlarından tamamen ayrı ve bağımsız statüsünün bir göstergesi olarak, anonim şirket biçiminde hukuki varlığını kazanmıştır. Kuruluş kanununa göre Merkez Bankasının temel amacı ülkenin ekonomik kalkınmasını desteklemektir. Bu amaçla banka ’ya aşağıdaki yetkiler tanınmıştır” (TCMB, 2021).

- Temel politika aracı olan reeskont oranlarını belirlemek
- Para piyasasını ve para dolaşımını düzenlemek
- Hazine işlemlerini yerine getirmek
- Türk parasının istikrarına yönelik önlemleri almak
- Banknot basımını tek elden yürütmek
- Devletin haznedarlığını üstlenmek

Türk bankacılık sisteminin gelişiminde bu dönem takip edilen ekonomik politikadaki değişimlere bağlı olarak özel bankacılığın geliştiği bir dönem olmuştur. 1945 ile 1959 yılları arasında modern işletmelerin kurulması, yatırımların artması, milli gelir ve nüfusun büyümesi, sanayi sektörünün milli gelirdeki payının artması ve piyasa için üretimin genişletilmesi, ekonomik piyasada nakit ve kredi talebinin artmasına sebep olmuştur. Bankacılık sektö-

ründe yapılan yatırımların getirisi artmış ve özel bankacılık önem kazanmıştır. Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Pamukbank (1955) ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950) bu dönemde kurulan özel bankalardır. (Çankaya ve Mehmet, 2011).

“Bankacılık sektörü önemli ölçüde devlet kontrolü ve etkisi altında kalmıştır. Şube bankacılığı gelişmeye başlamış, özel ticaret bankaların çoğu holding bankası haline gelmiştir. Planlı dönemde 5’i kalkınma ve 2’si ticaret olmak üzere toplan 7 yeni banka kurulmuştur. Bu dönemde kurulan bankalar, 1962 T.C. Turizm Bankası, 1963 Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 Devlet Yatırım Bankası, 1964 Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası, 1968 Türkiye Maden Bankası, 1976 Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, 1977 Arap-Türk Bankası’dır” (Aydın, 2006: 30).

“24 Ocak 1980 Kararları Türk Bankacılığının gelişmesi açısından son derece önemlidir. 24 Ocak Kararları her alanda Türkiye’de köklü değişikliklere sebep olmuştur. Kapalı bir ekonomiden dışa açık bir ekonomiye geçilmiş, ihracata dayalı büyüme politikası benimsenmiştir. Bu dönemde faizlerin serbest bırakılarak piyasada belirlenmesine imkân verilmesi, yerli ve yabancı yeni bankaların kurulmasına olanak verilerek rekabetin artırılması, TDHP’nin (Tek Düzen Hesap Planı) uygulanmaya başlanarak tek ve ortak bir muhasebe sistemine geçilmesi, Sermaye Piyasası Kanunu’nun çıkartılması ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nın, TCMB bünyesindeki İnterbank (Bankalar arası Para Piyasası) kurulması sağlanmıştır” (Sümer, 2013).

1982 yılında Sermaye Piyasası Kanununun çıkması ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal düzenleme ve denetim yapısı oluşturulmuş ve 1986 yılında da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) kurulmuştur (Keskin vd., 2008). Yaşanan gelişmeler sonucunda Türk toplumu gelişmiş bankacılık faaliyetleri ve leasing, factoring, forfaiting, forward ve swap işlemleri, kredi kartları, yatırım fonları ve tüketici kredileri gibi araçlarla tanışmıştır.

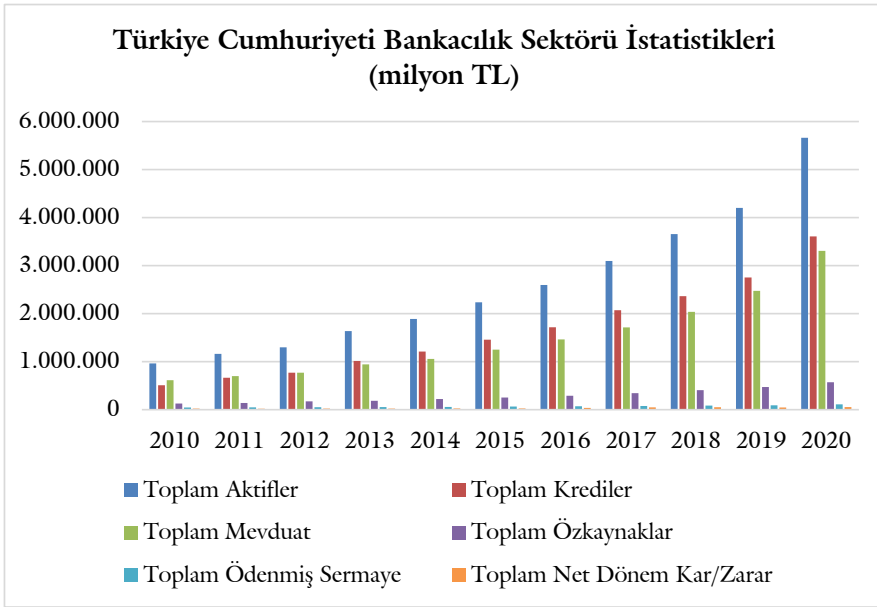
Bankacılık sisteminde kaynakların daha verimli ve etkili olacak bir şekilde kullanılması için 1986 yılında Para Piyasası kurulmuştur. Sistem nakit fazlası olan bankalar ile nakit ihtiyacı olan bankalar arasında bir aracılık fonksiyonu olmuştur. Bu sayede ekonomi açısından piyasanın kısa dönemli likidite sıkıntısı kalkmakta ve TCMB’nin ek emisiyona başvurmasına gerek kalmamaktadır (Parasız, 2011).

“1999 yılında ekonomik faaliyet daralmıştır. Bu dönemde vergi kanunlarında değişiklik öngören, iştirakleri de kapsayan kredi tanımını içeren, dolaylı kredi öz kaynak ilişkisini daraltan, risk yönetiminin, sorunlu bankaların

güçlendirilmesinin ve müdahalelerinin düzenlemesini amaçlayan yeni iyileştirme ve düzenleme politikaları ele alınmıştır. Ayrıca bankaların faaliyete başlamaları, faaliyetlerinin izlenmesi, denetlenmesi ve denetim sonuçlarının karara bağlanması amacıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur. Ayrıca, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) da kurulmuştur. Egebank, Esbank, Yaşarbank, Interbank ve Yurtbank yönetimi tasarruf mevduat sigorta sistemine devredilirken, yatırım ve kalkınma bankaları grubunda yer alan Birleşik Yatırım Bankası'nın faaliyetine son verilmiştir” (Yetiz, 2016)

Türkiye Cumhuriyeti bankacılık sektörüne ait 2010 yılı ile 2020 yılları arasında ki toplam aktifler, toplam özkaynaklar, toplam krediler, toplam ödenmiş sermaye, toplam mevduat ve toplam net dönem kar/zararı gibi verilerden oluşturulan grafik aşağıda verilmiştir.

**Şekil-1: Türkiye Cumhuriyeti Bankacılık Sektörü İstatistikleri**



Kaynak: (TBB (a), 2021)

Türkiye Bankalar Birliğinden elde edilen tabloda da belirtildiği üzere toplam aktiflerde, toplam kredilerde, toplam mevduatlarda ve toplam özkaynaklarda 2010 yılından itibaren bir artış trendi olduğu görülmektedir. Toplam aktiflerde özellikle 2015 sonrasında artış hızının arttığı ve 2019 yılında ise artış hızının en yüksek seviyeye geldiğini görmekteyiz. Bunun sebebi ola-

rak 2019 yılında uygulanan düşük faiz politikası sonucunda kredi faizlerinin düşmesi ve kredi taleplerinin artması olarak gösterilebilir bunu destekleyen bir diğer unsur ise toplam kredilerde de yine aynı dönem de diğer dönemlere göre görülen artış hızındaki artıştır. Tabloya göre bir diğer ilgi çekici detay ise 2010 yılındaki toplam mevduatların, toplam kredilerden daha fazla olması ve 2012 yılından sonraki dönemlerde de bu oranın tersi yönde değişmesidir. Bu da banka müşterilerinin mevduattan daha çok kredi kullanımına yöneldikleri göstermekte ve bunun sebebi olarak yine uygulanan faiz politikaları gösterilebilir. Bankaların toplam özkaynakları yine artış trendine uygun olarak düşük hızda artış göstermiş fakat ödenmiş sermaye toplamı ve toplam net dönem kar/zararı neredeyse sabit kalıp özellikle son yıllarda az da olsa artış göstermişlerdir.

### 1.3 Bosna Hersek'te Bankacılık Sektörü

Bosna Hersek, Güneydoğu Avrupa'da 3.5 milyon nüfuslu Balkan Yarımadasında yer alan bir ülkedir. Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin raporuna göre Bosna Hersek'in kişi başına nominal GSYİH'nın Aralık 2023'te 5522 Avro olacağı tahmin edilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Bosna Hersek'te Emtia kredisi gibi kredi biçimleri vardı. O dönemde Hıristiyanlık ve İslam'da faizin yasak olmasından faydalanan öncelikle Yahudiler ve yanı sıra az sayıdaki Müslüman ve Hıristiyanlar da ticaret ile uğraşıyorlardı. Bu Bosna Hersek'teki bankacılık sisteminin temelini oluşturmuştur.

Bosna Hersek mali sistemine Ticari Bankalar hakimdir. Halihazırda 24 banka faaliyet göstermektedir. Bosna Hersek iki oluşumdan oluştuğu için Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti, bankacılık sektörü için iki denetleme organı yani iki bankacılık kuruluşu vardır. Bunlar; Bosna Hersek Bankacılık Dairesi ve Sırp Cumhuriyeti Bankacılık Dairesi'dir. (EBF-Bosnia and Herzegovina, 2020)

Bosna Hersek Merkez Bankası (CBBH) Dayton Barış Anlaşması kapsamında 11 Ağustos 1997 yılında kurulmuş ve federal düzeyde ve bağımsız bir merkezi finans kurumu olarak çalışmalarına başlamıştır. CBBH, ülkedeki tek para otoritesi olarak Bosna Hersek'in para politikasını formüle etmek, benimsemek ve kontrol etmek gibi ana hedefleri benimsemiştir (Kovačević 2003).

Bosna Hersek'te gelişen bankacılık sistemi, ülkedeki diğer sektörlerle kıyasla muazzam bir değişim ve iyileştirmenin temelini oluşturmuştur. Son yıllarda düzenleme makamlarınca kurumsal gelişim teşvik edilerek en verim-

siz ve sorunlu bankalar sırasıyla kapanmıştır. Kamu bankalarının özelleştirme sürecinden sonra, güçlü yabancı bankaların ülkeye girişi, vatandaş mevduatlarında keskin bir artışla güven seviyesinin yükselmesine neden olmuştur. 2001 yılından sonra para biriminin Avro'ya çevrilmesi sırasında mevduat büyümesi önemli ölçüde artmıştır.

Aralık 2019 itibariyle bankaların net karı bir önceki yıla göre %12 artışla 185.5 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörünün toplam aktifleri Aralık 2019 itibariyle 18 milyar Avro olarak gerçekleşti ve 2018'e göre %7.8 oranında büyüdü. Aynı dönemde kredi büyümesi 2018'e göre %6.6 artarken kredilerin toplam değeri 10.8 milyar Avro seviyesine ulaştı. Mevduatlar 2018'e göre %9.5 artarak 13.2 milyar Avro seviyesine ulaştı (EBF-Bosnia and Herzegovina, 2020).

#### 1.4 Sırbistan'da Bankacılık Sektörü

Sırbistan Ulusal Bankası'nın (NBS) statüsü, organizasyonu, yetki ve işlevleri ile Sırbistan Cumhuriyeti'nin diğer organları ve uluslararası kuruluşlar ve kurumlarla ilişkileri Sırbistan Cumhuriyeti Anayasası tarafından düzenlenmektedir. Sırbistan Ulusal Bankası, NBS Yasası ve diğer yasalar tarafından belirlenen görevlerini yerine getirmede bağımsız ve özerktir ve çalışmalarından Sırbistan Cumhuriyeti Ulusal Meclisine karşı sorumludur. NBS'nin temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmektir. NBS, birincil hedefine halel getirmeksizin, finansal sistemin istikrarının korunmasına ve güçlendirilmesine de katkıda bulunur. (NBS(a), 2021)

Sırbistan'da Banka İflas Yasası (2001) ve Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşlar Yasası (2002 ortası) ile Ödeme İşlemleri Yasası (2002 sonu), piyasa odaklı bankacılığın temelini attı. 2003 yılı başlarında yürürlüğe giren Yeni Muhasebe Kanunu, tüm bankaların 2003 yılından itibaren bir muhasebe çerçevesi olarak IAS 'yi (Uluslararası Muhasebe Standartları) benimsemesini zorunlu kılmıştır (Barisitz, 2003).

Sırbistan'ın GSYH'si 2019'da %4.2 oranında arttı. Bu artış büyük ölçüde ulaşım ve enerji altyapısı başta olmak üzere sabit yatırımlardaki güçlü artışın yanı sıra makine ve teçhizata yapılan yatırımlardan kaynaklandı. Mali sektör varlıklarının %90'ından fazlasını oluşturan Sırbistan'ın bankacılık sektörü yeterli kapitalizasyon, yüksek likidite ve karlılık nedeniyle 2019 yılında istikrarlıydı. Yıl boyunca bankacılık sektörü yeterlilik ve likidite oranları öngörülen eşiklerin önemli ölçüde üzerinde gerçekleşti. Yıl sonunda bankacılık sektörü karlılığı 1.8 ROA ve ROE %9.8 ile sonuçlandı. Bankacılık sektörünün 2019 yılında vergi öncesi net karı, 2018 yılında elde edilen sonuca göre %10.6 düşüşle 67.7 milyar RSD'ye eşit oldu. 2019 sonunda

takipteki alacakların toplam bankacılık sektörü kredileri içindeki payı %4.1 ile rekor seviyedeki en düşük seviye olarak gerçekleşti. Sırbistan bankacılık sektörü uzun zamandır hatırı sayılır bir likidite fazlasıyla karakterize ediliyor. 2019'un 4. Çeyreğinin sonunda ortalama aylık likidite oranı, 1.0 olan yasal düzenlemenin iki katı yükselerek 2.18 oldu. Bankacılık sektörünün dayanıklılığını daha da güçlendirmek için likidite karşılama oranı getirildi. 01. Ocak 2018 tarihinden itibaren bankaların bu oranı %100'ün altında tutmaları gerekmektedir (EBF-Serbia, 2020).

15 Aralık 2016 tarihli toplantısında, NBS İcra Kurulu, Sırbistan Cumhuriyeti'nde Basel III standartlarını tanıtan aşağıdaki kararları kabul etti: (NBS(c),2021).

- Bankaların Sermaye Yeterliliği Kararı,
- Veri ve Bilgilerin Bankalarca Açıklanmasına İlişkin Karar,
- Bankaların Sermaye Yeterliliğine İlişkin Raporlama Kararı,
- Bankalar İçin Raporlama Gerekliliklerine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar,
- Bankaların Likidite Riski Yönetimi Kararı,
- Bankaların Risk Yönetimine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar

### 1.5 Hırvatistan'da Bankacılık Sektörü

Hırvat bankacılık sektörü, son yirmi yılda önemli değişiklikler geçirerek, sosyal istikrar ve ekonomik kalkınmaya önemli katkılarla daha itici ve rekabetçi bir sektör haline geldi. Sosyalist mirastan kalan sorunlar çoğunlukla çözüldü, özelleştirme gerçekleşti ve bankanın varlıklarının çoğunun yabancılarla ait olduğu bir sistem yerleşti (Galac & Kraft, 2001).

Konsolidasyon ve satın almalar, artan rekabet, finansal piyasaların entegrasyonu, düzenlemelerdeki ve deregülasyondaki değişiklikler, bilgi teknolojisindeki kalıcı yenilikler ve otomasyon, Hırvat bankacılık sektörünün Hırvat ekonomisinin temel sektörlerinden biri haline gelmesine katkıda bulunan değişikliklerdi (CBA, 2009).

2019 yılındaki Hırvatistan ekonomik büyümesi, istikrarlı iç talebe bağlı olarak %2.9'a kadar hafifçe hızlandı. Hırvatistan 2019'u GSYİH'nın %0.4'ü düzeyinde bir bütçe fazlasıyla tamamladı. Bu gelirler tarafındaki iyileşmenin yol açtığı arka arkaya üçüncü fazladır. Orta dereceli enflasyon, yüksek ve hatta yükselen likidite, düşük faiz oranları ve istikrarlı bir döviz kuru finan-

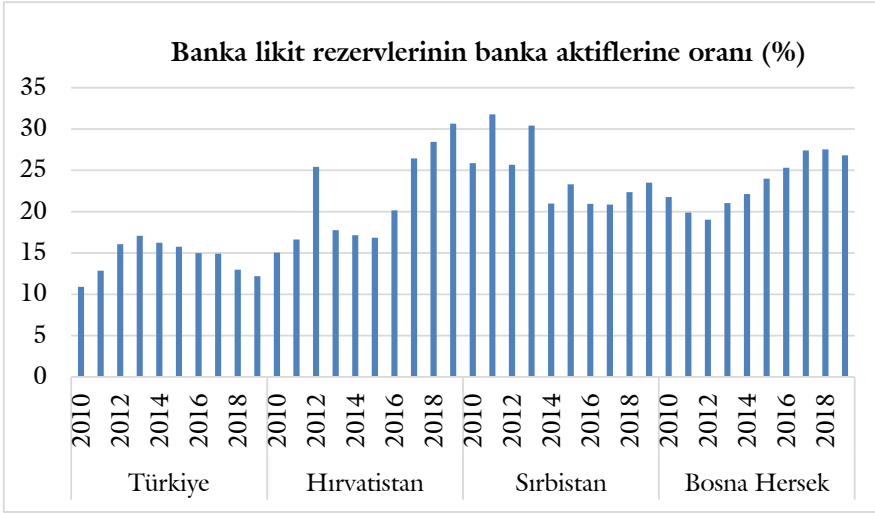
sal piyasaların temel özellikleri olmaya devam etti. Finansal sistemde artan likidite fazlası bankalar arasındaki rekabeti müşterilerine kredi kullandırmaya odaklanmıştır. Nakit kredilerin çift haneli büyümesinin devam etmesi nedeniyle 2019 yılında hane halkına krediler %6.9 arttı. Şubat 2019'da düzenleyici, bankalara uzun vadeli nakit krediler ve konut kredileri arasındaki kredi itibarını değerlendirme kriterlerini uyumlu hale getirmeleri için bir tavsiye gönderdi. Bankaların vadeli mevduata sunduğu faiz oranı neredeyse sıfıra düştü. Sonuç olarak vadeli mevduatın payı toplam müşteri mevduatının yarısının altına düşmüştür. Bnkılık sektörü 2019 yılında %9.9 özkaynak getirisi elde etti. Vergi sonrası kardaki artış %17 oldu. Tahsilat ve borç satışlarındaki iyileşmenin bir sonucu olarak takibe dönüşüm oranı %5.5'e düştü (EBF- Croatia, 2020).

Hırvatistan Ulusal Bankası, birincil amacı fiyat istikrarını sağlamak olan Hırvatistan Cumhuriyeti'nin Merkez Bankasıdır ve Avrupa Merkez Bankaları sisteminin bir parçasıdır. Hırvatistan Ulusal Bankası'nın bağımsızlığı, Avrupa Birliği'nin ulusal merkez bankalarının bağımsızlığını garanti eden Avrupa Birliği Antlaşması'nın 130. Maddesine uygundur. Merkez bankası bağımsızlığının birkaç yönü vardır: işlevsel, kurumsal, kişisel ve finansal. İşlevsel bağımsızlık, gerçekleştirilmesi için ölçü ve araçların seçiminde açıkça tanımlanmış bir hedef ve özerkliği ifade eder (HNB, 2021).

Hırvatistanda faaliyetlerini sürdüren bankaların listesi aşağıdaki tabloda verilmiştir. İflas ve tasfiye sürecindeki bankalar listeye alınmamıştır.

Örneklelimizi oluşturan 4 ülkenin bankalarının 2010 yılı ile 2019 yılları arasındaki banka likit rezervlerinin banka aktiflerine oranı, takipteki kredilerin toplam kredilere oranı, banka sermayesinin varlıklara oranı, GSYİH büyüme oranı, kişi başı GSYİH, enflasyon ve işsizliğin toplam işgücüne oranı gibi veriler yardımıyla oluşturulan karşılaştırmalı grafikler aşağıda verilmiştir.

Şekil-2: Banka Likit Rezervlerinin Banka Aktiflerine Oranı



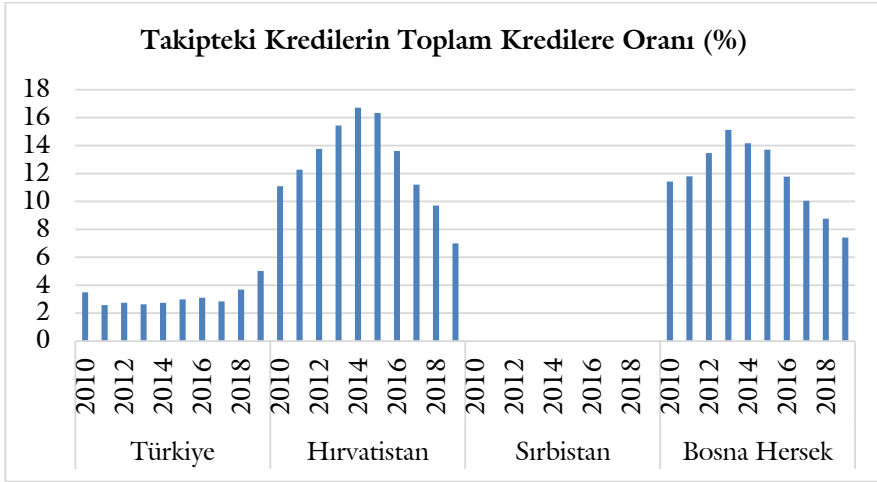
Kaynak: (WBDB, 2021).

Örneklelimimizi oluşturan 4 ülkenin banka likit rezervlerinin banka aktiflerine oranının karşılaştırıldığı grafikten de anlaşıldığı üzere Türkiye'nin diğer ülkelere göre 2010 yılından itibaren banka likit rezervlerinin banka aktiflerine oranının daha az olduğu görülmektedir. Özellikle 2010 yılında çalışmamızdaki zaman kesiti içerisinde diğer yıllara göre en düşük oranın var olduğu bunun sebebi olarak 2008 küresel krizinin etkilerinin Türkiye'de özellikle de bankacılık sektöründe etkilerinin devam ettiği sonraki yıllarda oranda artış görülse de 2013 yılından itibaren düşüş trendi içinde olduğu görülmektedir. Hırvatistan'a baktığımızda ise 2010 yılının yine kriz etkisiyle en düşük oranın olduğu yıl olarak görülmektedir. Bunun dışında 2012 yılındaki aşırı oran artışını saymazsak 2019 yılına kadar düzenli bir şekilde artış trendi olduğunu ve en yüksek oranında 2019 yılında gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Sırbistan'ı ele aldığımızda ise yıllar içerisinde bir dalgalanma periyodu yaşandığını grafikte de görmekteyiz. 2010 ile 2016 yılları arasında bir önceki yıla göre artış ya da azalışların meydana geldiği oran sonuçlarında 2016 ile 2019 yılları arasında ise bir artış trendi oluşmaya başlamıştır. En yüksek oranın 2011 yılında en düşük oranın ise 2014 yılında meydana geldiği yine grafikte yer almaktadır. Bosna Hersek'i değerlendirdiğimiz de ise her ne kadar 2010 ile 2012 yılları arasında bir düşüş olmuş olsa da 2012 ile 2018 yılları arasında artış trendi göze çarpmaktadır. Bu oran sadece likit rezervlerin artış ya da azalışlarına göre değil aynı zamanda sektördeki bankaların aktiflerinde ki artış ya da azalış-



na göre de belirlenmektedir. Bu da incelediğimiz ülkelerin oranların yüksek olmasının ya da düşük olmasının sadece aktifler içerisindeki likit rezervlerin yüksek olması ya da düşük olmasından kaynaklı değil aynı zamanda birçok faktör tarafından etkilenebilen aktif toplamlarındaki artış ya da azalışa da bağlı olduğunu göstermektedir.

**Şekil-3: Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı**

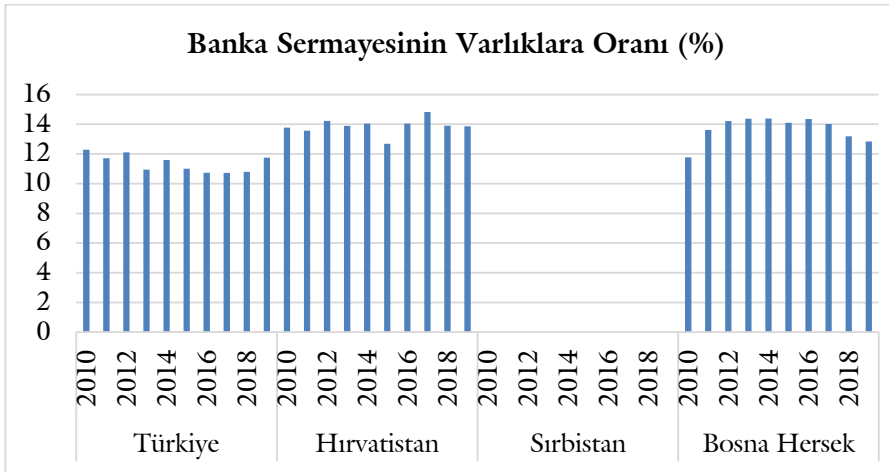


Kaynak: (WBDB, 2021).

Örneklemeimizdeki 4 ülkenin Takipteki Kredilerinin Toplam Kredilere Oranını incelediğimiz grafikte veriler Dünya Bankasından alınmıştır fakat Sırbistan'ın verileri elde edilememiştir. Grafığe göre Türkiye'nin diğer ülkelere nazaran toplam krediler içerisindeki takipteki krediler oranının gayet düşük olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi olarak bankaların kredi tahsilatlarında diğer ülkelere göre daha az sorun yaşadığı, yasal yaptırımların bilinirliğinin ve uygulanmasının daha sıkı yapıldığı ve kredi kullananların kredilerini ödeme de daha özverili olduğu gibi unsurlar gösterilebilir. Türkiye'de özellikle 2018 yılı ile başlayan ve 2019 yılında incelenen zaman kesitinde en yüksek seviyeye gelen oran son yıllardaki ekonomik sıkıntılarında bir göstergesidir. Son yıllarda yaşanan düşük faiz politikası ve buna bağlı olarak artan kredi kullanımının bankalara geri dönüşünde sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Hırvatistan'da ise takipteki kredilerin toplam kredilere oranı elde edilen veriler ve incelenen ülkeler içerisinde en yüksek seviyedeki ülkedir. Örneklemeimizde yer alan tek Avrupa Birliği üye ülkesi olan Hırvatistan'da kredi geri dönüşlerinden büyük sıkıntılar yaşandığı grafikte net olarak görülmektedir. 2010 ile 2014 arasında artış trendi görülen ve en yüksek seviyesine ulaşan oranda 2015 yılı ile birlikte

bir azalış trendi görülmekte ve özellikle 2019 yılında en düşük seviyelerine gerilemektedir. Bu da takipteki kredilerle ilgili olan sıkıntılarla ilgili alınan tedbirlerin sonuç verdiği ve kredi kullanıcılarının refah düzeylerindeki artışla açıklanabilir. Bunun yanında yasal düzenlemeler ve uygulanan sıkı politikalar ve Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'ne 2013 yılında tam üye olması gibi unsurlarında etkisinden söz edilebilir. Bosna Hersek'te de yine Hırvatistan'a benzer bir şekilde yüksek bir oran sonucu ile karşılaşılıyor. 2010 yılından itibaren artan oran 2013 yılında en yüksek seviyeye ulaşmakta ve oran da 2013 yılından 2019 yılına kadar da düşüş trendi görülmektedir. Yine Hırvatistan'ın incelemesinde de belirttiğimiz gibi alınan tedbir, yasal düzenleme, sıkı politikalar ve milli gelir artışı bu düşüşün sebepleri arasında gösterilebilir.

**Şekil-4: Banka Sermayesinin Varlıklara Oranı**

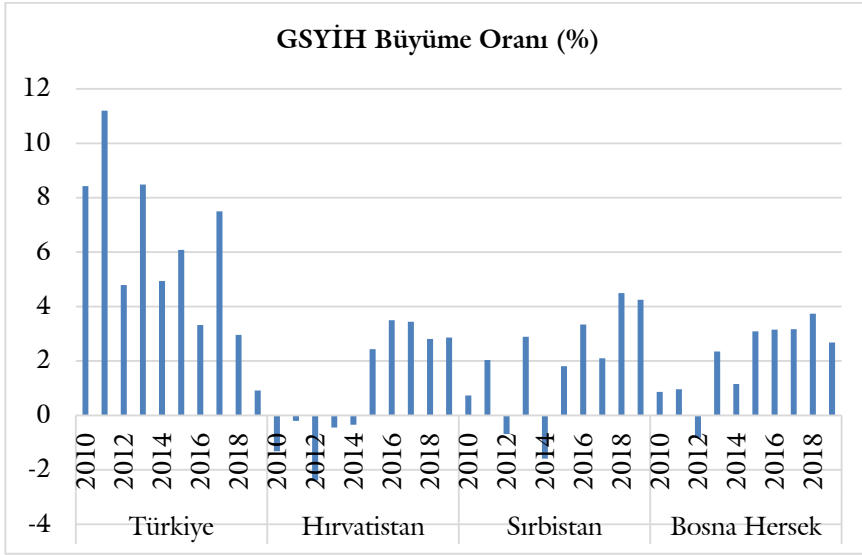


Kaynak: (WBDB, 2021).

Çalışmamızda yer verdiğimiz ülkelerin Banka Sermayelerinin Toplam Varlıklara oranının grafiğini Dünya Bankası veri tabanından aldığımız veriler ile oluşturduk fakat Sırbistan'ın verilerine ulaşamadığı için grafikte yer verilmemiştir. Yaptığımız çalışma ile de ilgili olan bu oran sonuçlarını gösteren grafikte özellikle Basel uzlaşmalarından sonra bankaların sermaye yeterlilikleri ile ilgili alınmış olan minimum sermaye yeterliliğinin %8'in üzerinde olması tavsiyesine göre ülkelerin yıllar içerisinde ne kadar uyup uyamadığını da göstermektedir. Bu doğrultuda baktığımızda grafikte yer alan ülkelerin tamamının da %8 minimum sermaye yeterliliğinin üzerinde olduğu görülmektedir. Bunun yanında grafikte incelenen ülkelerin gelecekteki hedef minimum sermaye yeterlilik oranı olan %12 sonucunu da tutturdıkları ya da yaklaş-

tıkları görülmektedir. İncelenen ülkelerde oran sonucu Hırvatistan ve Bosna Hersek'te ortalama %12 üzerindeki Türkiye'de ise ortalama %11 civarında seyretmektedir.

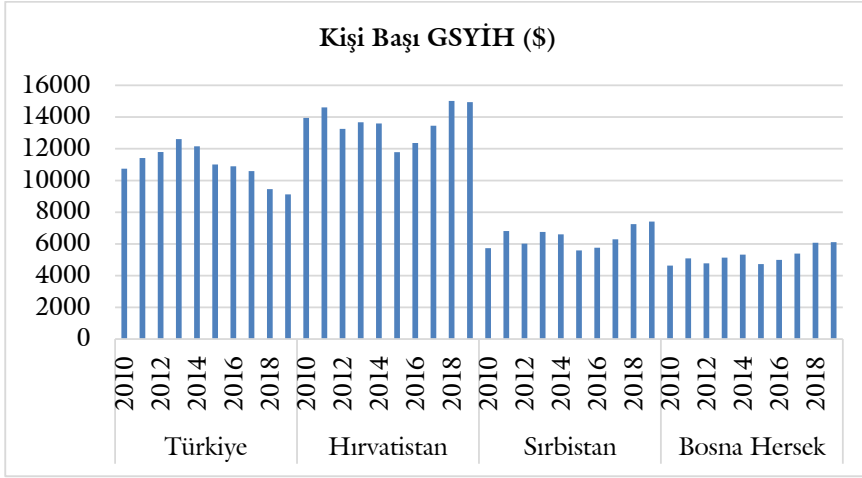
Şekil-5: GSYİH Büyüme Oranı



Kaynak: (WBDB, 2021).

Örnekleminimize dahil ettiğimiz ülkelerin GSYİH Büyüme Oranının yer aldığı grafiği incelediğimizde özellikle Türkiye'nin diğer ülkelere göre dalgalı ama daha çok büyüdüğü göze çarpmaktadır. Özellikle diğer ülkelerle karşılaştırıldığında küresel ekonomik krizin etkilerinin görülmeye devam ettiği 2010 ve 2011 yıllarında Türkiye'nin en yüksek GSYİH büyüme oranına ulaştığını görmekteyiz. Hırvatistan'da 2010 ile 2014 yılları arasında küçülme görülürken Sırbistan'da 2015 yılına kadar ve Bosna Hersek'te de 2014 yılına kadar küçülmelerinde dahil olduğu dalgalanmaların olduğu görülmektedir. Türkiye'de 2011, 2013, 2015 ve 2017 yıllarında büyüme en yüksek seviyelere ulaşırken diğer ülkelerde ise 2015 yılından sonra dalgalı şekilde artıştan söz edilebilir. Türkiye'de özellikle son yıllarda ki ekonomik krizin etkilerini de yine 2019 yılı verilerinden görebilmekteyiz. 2019 yılında Türkiye'de GSYİH büyüme oranı en düşük seviyesine gerilediği grafikte görülmektedir.

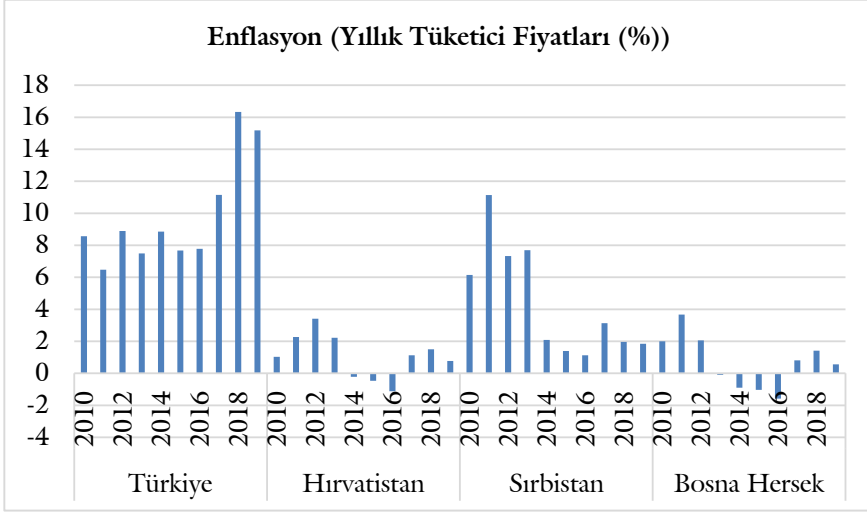
Şekil-6: Kişi Başı GSYİH



Kaynak: (WBDB, 2021).

Örnekleme dahil ettiğimiz ülkelerin Dünya Bankası veri setinden elde edilen verileri ile oluşturulan Kişi Başı GSYİH grafiğinde Avrupa Birliğine üye olan Hırvatistan'ın diğer ülkelere göre en yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak Avrupa Birliğinin üye ülkelere sağladığı üyelik öncesi ve sonrası mali yardımların, bölgesel kalkınma desteklerinin, geçiş dönemi desteği ve kurumsal yapılanma desteğinin ve kırsal kalkınma desteği ve imkanları gösterilebilir. Türkiye'de Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak Avrupa Birliğinden alınan adaylık öncesi mali yardımlardan faydalanmaktadır. Türkiye'ye 2014 ile 2020 yılları arasında 4.453,9 milyon avro tahsis edilmiştir, 2007 ile 2013 yılları arasında tahsis edilen tutar ki bu da aday ülkelere ayrılıp yüzölçümü ve nüfusa göre dağıtılan tutarın yaklaşık yarısıdır (ABB, 2021). Bu desteklerinde etkisiyle birlikte Hırvatistan ve Türkiye'de kişi başı GSYİH diğer ülkelere oranla daha yüksek çıkmaktadır. Sırbistan'da Avrupa Birliğine aday ülke olmasına rağmen yüzölçümü ve nüfus bakımından Türkiye'nin çok gerisinde olduğundan mali yardımlardan aldığı pay daha da azdır. Bosna Hersek ise Avrupa Birliğine aday değil fakat gelecekteki potansiyel adaylardan birisi olarak geçmektedir. Hem gelişmişlik bakımından hem de sanayileşmesi bakımından diğer ülkelerin gerisinde olan Bosna Hersek'te kişi başı GSYİH 2010 ile 2019 yılları arasında durağan bir şekilde seyretmektedir.

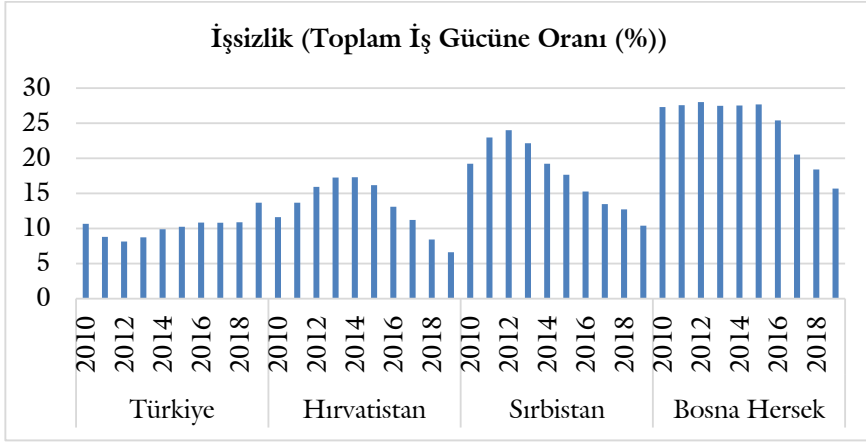
Şekil-7: Enflasyon (Yıllık Tüketici Fiyatları)



Kaynak: (WBDB, 2021).

İncelediğimiz ülkelerin enflasyon durumlarına baktığımızda Türkiye'nin yüksek enflasyon rakamları grafikte direk göze çarpmaktadır. Türkiye'de gerek 2008 krizi ve etkilerinin devam etmesi ardından da 2018 yılından beri yaşanan krizi ve etkileri bu oranın yüksek çıkmasının ekonomik sebepleri olarak sıralanabilir. Elbette bu oranın yükselişini sadece ekonomiye bağlamak mümkün değildir, mal ve hizmet arzının toplam talebin altında kalması, emtia fiyatlarındaki yükseliş, doğal afetler, para arzının artması, uygulanan politikalar, kısa ve uzun vadeli stratejiler, jeopolitik yapı, terörizm, komşularla olan ilişkiler, istikrar vb. gibi birçok unsur sayılabilir. Bunların hepsinin detaylandırılması ne yazık ki hem çalışmamızı konusu bakımından hem de uzmanlık alanı bakımından uygun olmamaktadır. Sırbistan'da da yine Türkiye'ye benzer bir yükseliş olmasına rağmen 2014 yılından itibaren azalma eğilimine girip stabil bir hal almaya başlamıştır. Bosna Hersek'te 2013 ve 2016 yılları arasında negatif çıkan oran en yüksek seviyeye 2011 yılında ulaşmıştır. Son olarak Hırvatistan'da da düşük enflasyon sonuçları görülmektedir. En yüksek seviyeye 2012 yılında ulaşan enflasyon rakamları 2014 ile 2016 yılları arasında negatif sonuçlar vermiştir.

Şekil-8: İşsizlik (Toplam İş Gücüne Oranı)



Kaynak: (WBDB, 2021).

İşsizlik verilerinin toplam işgücüne oranını incelediğimiz grafikte 4 ülke içerisinde özellikle Bosna Hersek'te işsizliğin yüksek seviyelere ulaştığı görülmektedir. 2010 ile 2015 yılları arasında %27 seviyelerinde olan oranda 2016 yılından sonra %15 seviyelerine düzenli olarak gerilemiştir. Bu da ülkedeki toplam işgücü ihtiyacının yapılan yatırım ve teşviklerle birlikte çoğaldığı anlamına gelmektedir. Karşılaştırdığımız ülkeler içerisinde işsizliğin toplam işgücüne oranı bakımından en iyi ülke Türkiye'dir. Türkiye'de oran özellikle 2018'den beri devam eden krizin etkileri ile birlikte 2019 yılı verilerinde en yüksek seviyeye çıkmış olmasına rağmen diğer ülkelerin ortalamalarının daha altındadır. Bu durum Türkiye'nin daha köklü, sanayileşmiş ve gelişmekte olan bir ülke olarak toplam işgücü ihtiyacının incelediğimiz yıllar arasında sürekli artış içerisinde olduğu, her ne kadar nüfus artış hızı da diğer ülkelere göre fazla olsa da iş imkanları bakımından bu artışı karşılayabilecek bir ülke olduğu grafikte görülmektedir. Hırvatistan'da 2012 ile 2015 yılları arasında oran %17'lere ulaşsa da 2016 yılından itibaren düşüş eğilimi içine girip 2019 yılında ise en düşük seviye olan %6'lara gerilemiştir. Sırbistan'da ise yine Bosna Hersek gibi yüksek bir oran söz konusudur. 2010 ile 2012 yılları arasında artan oran 2012'de %24 seviyelerine ulaşmıştır. 2013 yılından sonra da bir düşüş trendine girerek 2019 yılında %10'lara kadar gerilemiştir.

## 1.6 Finansal Düzenleme Kavramı

Finansal düzenleme en genel anlamı ile, ekonomik yapı içerisinde ele alınan sektörle ilgili faaliyet kurallarının konulması, kontrol ve sınırlamaların

empoze edilmesidir. Bu bilgi ışığında finansal düzenleme düzenleyici otorite-nin, finansal ajanların davranış ve kararlarına kendi sosyal amaç fonksiyonunu maksimize etmek için getirdiği kısıtlamalar ve kurallar olarak tanımlanabilir. (Yay vd., 2001).

Majone (1994) düzenleme için; bir hukukçuya göre, piyasa ve devlet arasındaki sınır; siyaset bilimciye göre, ülkeler için yaygın ve genel kabul gören bir olgu; bir ekonomiste göre ise, hükümetlerin ya da devletlerin neye, nasıl ve ne ölçüde müdahale edeceğinin bir ölçüsüdür tanımını kullanmaktadır.

Düzenlemenin bir diğer tanımında ise; “finans sektöründeki faaliyet ve süreçlerin, müeyyide oluşturma imkanına sahip olan herhangi bir otorite ya da mekanizma tarafından oluşturulacak kurallar, kısıtlar, teşvikler ve telkinler yolu ile denetim altına alınması, şekillendirilmesi ya da yönlendirilmesi olarak tanımlanabilir” (Taşar, 2009).

Nedenlerine göre finansal düzenleme iki ayrı kategoride ele alınabilmektedir (Brownbridge ve Kirkpatrick, 1999).

Bunlar;

1. Ekonomik Düzenleme: Kaynakların dağıtımındaki piyasa başarısızlıklarını azaltma amacına dönüktür. Bu düzenleme türü birçok ülkede finansal liberalizasyon programları çerçevesinde kaldırılmıştır.
2. İhtiyatlı Düzenleme: Özellikle küçük mevduat sahiplerinin korunması ve finansal sisteminin istikrarı amaçlanmaktadır. Ekonomik düzenlemelerin aksine, ihtiyatlı düzenlemeler, finansal liberalizasyon programları çerçevesinde kaldırılmayıp birçok ülkede krizlere tepki olarak genellikle güçlendirilmiştir.

## **1.7 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu**

### **1.7.1 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Tarihçesi**

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmadan önce Türkiye’de bankacılık sistemi çıkarılan kanun ve kanun hükmünde kararname-ler ile düzenlenmekte ve denetlenmekteydi.

“Osmanlı İmparatorluğu Döneminde bankacılık sektörünün gözetimini ve denetimini yapacak bir kurum bulunmamaktadır. Merkez bankası olarak nitelenen Bank-ı Osmanî-i Şâhâne’nin bankalar üzerinde merkezi bir konumu ve onların üzerinde devlet tarafından resmen tanınan bir gözetim fonksiyonu bulunmamaktadır. Bank-ı Osmanî-i Şâhâne’nin bu fonksiyonu 1931 yılında TCMB faaliyete geçene kadar devam etmiştir. Gerçek anlamda bir Merkez

Bankasının olmaması bankacılık sektörü ile ilgili işlerin farklı kurumlar tarafından yerine getirilmesine sebep olmuştur. Bankalar bir şirket olmalarından dolayı, şirketler hukukuna ve dolayısıyla Ticaret Nezaretine bağlı bulunmaktaydılar. Bankalara devletin müdahalesi, yönetimde görülen boşlukları gidermek amacı ile olmuştur” (Ortabağ, 2018).

Ülke içerisinde bankacılık sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili gereklilikler BDDK gibi bir kurumun kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bilgi şeffaflığının bankacılık sisteminde kusursuz bir şekilde sağlanabilmesinin yolu etkin ve özerk bir denetim anlayışından geçmektedir. Sisteme dahil olan bankalara yönelik tüm bilgilerin sağlıklı ve konsolide bir biçimde, objektif kriterlerle derlenmesi ve aynı zamanda bu bilgilerin kamu otoriteleri tarafından gerektiğinde kamuya açıklanabilecek şekilde kullanılabilmesi için denetim fonksiyonunun özerk bir kurum tarafından etkin bir biçimde yerine getirilmesi tartışmasız bir zorunluluktur (Aydınlı, 1996).

BDDK'ya bir kamu kurumu olarak ihtiyaç duyulması ve BDDK'nın kurulmasının önemli sebeplerinden birisi bankacılık sisteminin düzenleme ve denetlenmesinin çıkarılan kanun ve kanun hükmünde kararname ile yapılmaya çalışılması, Bakanlar Kurulu, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlık ve Hazine Müsteşarlığı olarak birden fazla yetkili kurumun bankacılık sistem denetimini sağlamaya çalışması, uzmanlaşmamış kadrolar ile yaşanan başarısızlık ve ekonomik krizlerdir.

“Kurum, finansal piyasalardaki denetim ve gözetim sisteminin etkinliğinin artırılması ve bağımsız karar mekanizmalarına kavuşturulması yönündeki politikalar uyarınca, 23.06.1999 tarihli ve 23734 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip bir otorite olarak kurulmuş, 01.11.2005 tarihli ve 25983 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile de bağımsızlık, etkinlik ve kapasite açısından güçlendirilmiştir” (BDDK(a), 2021).

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1970 ile 2020 yılları arasındaki dönemde banka sayıları, şube sayıları ve bankalarda ki çalışan sayılarında ki değişimin gösterildiği bilgiler onar yıllık periyotlar halinde aşağıdaki tabloda verilmiştir. BDDK'nın kuruluş öncesi ve sonrasını kıyaslamak için aşağıdaki tablo incelenebilir.



**Tablo-2: 1970-2020 yılları arasındaki nüfus, banka ve şube sayısının karşılaştırılması**

	1970	1980	1990	2000	2010	2020
<b>Banka Sayısı</b>	46	43	66	79	45	48
<b>Şube Sayısı</b>	3.194	5.954	6.560	7.837	9.465	9.939
<b>Çalışan Sayısı</b>	65.968	125.312	154.089	170.401	178.503	186.612

Kaynak: (TBB(c), 2021)

Tablo-2’de de belirtildiği üzere 1980 ile 2000 yılları arasında banka sayısı, şube sayısı ve çalışan sayılarının da bir artış trendi olduğu görülmekte fakat özellikle 2000-2010 yılları arasında hem 2000’lerin başındaki ulusal bankacılık krizinden dolayı bankaların TMSF’ye devredilmesinden ve Basel Uzlaşmalarının etkilerinin görülmeye başlamasından dolayı hem de BDDK’nın kuruluşunun etkisiyle banka sayılarındaki düşüş net bir şekilde görülebilmektedir. Banka sayılarının düşüşünü faaliyette bulunan bankaların şube sayılarını yine aynı dönemde yaklaşık %23 oranında arttırarak karşıladıkları da tabloda görülmektedir. Şube sayılarındaki artış, çalışan sayılarının da artışındaki esas sebep olmuştur.

### 1.7.2 Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de mevduatın korunması ile ilgili ilk yasal düzenleme 30.05.1933 tarihinde yürürlüğe giren 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu’dur. Kanunda belirtildiğine göre bankaların TCMB’de bulundurmamak zorunda oldukları munzam karşılık oranı belirlenmiş, bankalarda açılan tasarruf hesaplarının bir karşılığı olduğu ve üçüncü kişilerin bu hesapları vurgulanmıştır. (Altınok ve İlseven, 2010)

“2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanununun kısıtlı kalması, bankalar konusunun ekonomik, hukuki ve idari bütün yönlerini içine alacak şekilde bir kanun hazırlanmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu durumdan dolayı 2999 sayılı Bankalar Kanunu 01.06.1936 tarihinde hazırlanmıştır. Bankacılık yapma izni bu kanunla beraber Maliye ve Ekonomi Bakanlıklarından alınacak hale getirilmiştir. Bu şekilde bir uygulamanın sebebi, Hükümetin bankaları yapacakları işlemlerden dolayı daha kolay izleyebilmesinin sağlanmasıdır. Bankaların yapacakları işler yine bu kanunla açıkça belirtilmiş ve belirtilen işler dışındaki işlemler bankacılık faaliyeti olarak kabul edilmemiştir. Bankaların yönetimine “İdare komitesi” adıyla yeni bir birim oluşturulması istenmiş, böylece bankanın genel müdürlüğü ile yönetim kurulu arasındaki uzaklık giderilmiştir. Bu

kanunla bankaların açtığı kredi konusunda da yenilikler getirilmiş, bankalar yeminli murakıplarının kredilere müdahalesi hesap özeti ve bilançoların incelenmesi ve sorunlu görülen yerlere müdahalenin sağlanması hedeflenmiştir” (Taşcıoğlu, 1998: 22-32).

“23.06.1958 yılında kabul edilen 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile yerli ve yabancı bankaların kurulması ve yabancı bankaların ülkede şube açması için Maliye ve Ticaret Bakanlıklarının ortak teklifleri üzerine Bakanlar Kurulu’ndan izin almaları şartı getirilmiştir. Bu kanunla birlikte Türkiye Bankalar Birliği’nin (TBB) kurulması kararlaştırılmış ve Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların Türkiye Bankalar Birliğine üye olması ve Bankalar Birliği tarafından alınan kararlara uyma zorunluğu getirilmiştir. Bu kanunla bankalara getirilen başka bir zorunluluk da üçer aylık ve yıllık raporlar hazırlamak üzere iki adet denetçi görevlendirilmesi ve bu denetçiler tarafından hazırlanan raporların Maliye Bakanlığına sunulması ve bankaların bankacılık mevzuatına ve kurallara uyarak çalışmalarını kontrol etmek amacıyla lüzum görülen miktarda müfettiş istihdam etmeleri zorunlu hale getirilmiştir” (Bakdur, 2003).

“1958 yılında kabul edilen 7129 sayılı Bankalar Kanunu’nun yerini almak üzere 05.02.1985 tarih ve 3182 Sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla, tasarruflar korunarak ekonominin kalkınması sağlanmaya çalışılmış bunun yanında bankalarla ilgili kuruluş, çalışma, birleşme, devir ve tasfiye gibi işlemlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi amaçlanmıştır. Bu kanunla beraber bankacılık sisteminin denetimi Maliye Bakanlığında Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu bakanlığa devredilmiştir” (Taşcıoğlu, 1998: 309-310).

“Avrupa Birliği’ne (AB) uyum yasaları çerçevesinde Uluslararası alanda bankacılık sisteminin düzenlenmesi ve denetlenmesi konusunda çalışmalar yapan Basel Komitesi tarafından alınan kararlar AB tarafından benimsenmiş ve bu doğrultuda üye ülkeler tarafından da uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu kanunla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur. 18.06.1999 tarihinde kanunun yürürlüğe girmesinden yaklaşık altı ay sonra 17.12.1999 tarihinde değişiklik yapılarak 4491 sayılı Kanun kabul edilmiştir” (Altay, 2013).

“4389 Sayılı Kanun’la oluşturulan BDDK’nın üyelerinin atanması ve faaliyete başlaması 01.09.2000 tarihinde olmuştur. BDDK’nın faaliyete başlaması ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının ve Hazine Müsteşarlığının bankacılık düzenleme ve denetleme yetkisi BDDK’ya devredilmiş, Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu, TCMB Bankacılık Genel Müdürlüğü ve Bankalar Gözetim Müdürlüğü Kurum’a devredilmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile bankacılık sisteminin düzenlenmesi ve

denetlenmesi BDDK'ya devredilmiş, bankaların kuruluş, çalışma düzenlemesi ve denetlenmesi konusunda BDDK tek yetkili merci olarak belirlenmiştir” (Altay, 2013).

“Türkiye’de kurulu mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bunların faaliyetleri bu Kanun hükümlerine tâbi tutularak, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlenmesi amaçlanmıştır” (BDDK, 2014).

## **1.8 Bankacılık Düzenlemeleri**

Bankalar, hem hane halkı ve iş dünyası hem de devletler açısından global finansal sistem içerisindeki önemli aracı kuruluşlardan birisidir. Finans sektöründe 1970’li yıllar sonrasında özellikle gelişmekte olan ülkelerde birçok ekonomik kriz meydana gelmiştir. Bu ekonomik krizlerden en çok etkilenen sektörlerin başında da bankacılık sektörü gelmektedir. Bu durumda gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine büyük bir darbe vurmuştur. Bu noktada özellikle bankacılık sektöründe yapılacak olan düzenlemeler bir ihtiyaçtan çok zorunluluk haline gelmiştir. Yapılan bankacılık düzenlemeleri her ülkede ya da her bankada aynı etkiyi göstermemektedir. Bunun sebebi olarak ülkelerin, sektörlerin ve bankaların farklı gelişmişlik düzeyleri ve makro bazda farklılıkları söylenebilir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli sektörlerden biriside bankacılık sektörüdür. Hane halkından direk para toplama imtiyazı sayesinde parasal yükümlülük oluşturabilmektedirler ve bu parasal yükümlülükleri tüketimin ve yatırımın finanse edilmesinde kullanmak suretiyle ekonominin canlılık ve büyüklüğü ile toplumun refah seviyesini doğrudan etkilemektedirler (Tiryaki ve Yılmaz 2012).

Bankacılık sektörüne yönelik düzenlemelerde yapılma amacına yönelik iki farklı görüş yer bulmaktadır. Bunlardan birincisi; kamu yararı görüşüdür, bu görüşe göre kamu otoritelerinin kamunun yararını gözetmek için ve daha etkin bir bankacılık sistemi yaratıp krizleri engellemek amacı ile düzenleme yaptıkları görüşüdür (Stigler, 1971). Bir diğer görüş ise kişisel menfaat görüşüdür. Bu görüşe göre de bankacılık düzenlemelerinin belirli bir çıkar grubuna fayda sağlamak amacıyla yapıldığı, kamunun menfaatlerinin göz ardı edildiği ve bankaların etkinlik seviyelerini düşürücü etki yarattığı görüşüdür.

Kamu otoriteleri bankacılıkla ilgili düzenlemeleri yaparken 2 farklı yaklaşımı benimsemektedirler bunlar kural bazlı yaklaşım ile ilke bazlı yaklaşımdır. Kural bazlı yaklaşım; bankacılık ile ilgili yapılacak olan düzenlemeler çok açık ve tüm ayrıntılarıyla belirlenmelidir. İlke bazlı yaklaşımda ise düzenlemeler sadece kanunun temelini oluşturmak amacıyla yapılmakta, somut olaylarda takdir yetkisine dayalı karar verilmesi gerektiği kabul edilmektedir (Dewatripont, 1999).

Bankacılık sektörü üzerindeki düzenlemelerin etkileri bankaya özgü, sektörel veya makro birtakım faktörlere göre değişiklik göstermektedir. Bu sebeple düzenlemeler farklı ülkelerde ya da farklı bankalarda aynı etkiyi göstermemektedir. Bankacılık düzenlemelerinin ülkeler arasında farklılık göstermesi düzenleme arbitrajına neden olmakta, bankalar faaliyetlerini daha gevşek düzenlemelerin bulunduğu ülkelere kaydırması ihtimali doğmaktadır. Bunun sonucu olarak ta bankacılık sektörünün küresel ölçekte adil bir biçimde gelişmemesi ve küresel etki yaratan krizlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Merkez bankaları arasında bir koordinasyon sağlamak ve bankacılık düzenlemeleri noktasında ortak bir hareket tarzı uygulamak amacıyla, Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements-BIS) bünyesinde Basel Bankacılık Denetim Komitesi kurulmuş ve komite küresel ölçekte uygulanabilecek bankacılık düzenlemeleri konusunda önemli bir öneri ve karar organı haline gelmiştir (Tiryaki ve Yılmaz 2012).

16 adet bankacılık düzenlemesi mevcuttur. Genel olarak bu düzenlemelerin sistematik riskin önlenmesi, verimliliklerinin artırılması, yatırımcılara koruma sağlanması ve sosyal refah olarak dört amacı bulunmaktadır. Lakin hiçbir düzenleme ile bu 4 hedefin tamamına ulaşılabileceği değildir. Bu nedenle bankacılık istikrarı için sadece sistematik riskin önlenmesi amacı ile düzenlemelere odaklanılmıştır. İstikrarın sağlanabilmesi için 8 tür yardımcı düzenleme vardır bu düzenlemeler (Allen ve Herring 2001);

- 1) Varlık kısıtlamaları
- 2) Sermaye yeterliliği şartı
- 3) Mevduat sigortası
- 4) Uyum ve uygun giriş testleri
- 5) Mevduat faiz tavan oranı
- 6) Uyumsuzluk
- 7) Zorunluluk
- 8) Hizmet ve ürün hatlarında kısıtlamalar.

## 1.9 Basel Düzenlemeleri

### 1.9.1 Uluslararası Ödemeler Bankası

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) İsviçre'nin Basel kentinde uluslararası bir organizasyon olarak kurulmuştur. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), en eski uluslararası finans kuruluşudur. İlk kuruluş maçı Birinci Dünya Savaşı sonrasında Versailles Antlaşması ile Almanya'ya empoze edilen tazminat ödemeleri sorununu bir kez ve tümüyle çözmekti. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında etkili uluslararası iş birliği daha zor hale gelmişti. 1940'lardan itibaren savaşında etkisiyle BIS'in bankacılık işlemlerinin hacmi hızla azalmaya başlamıştı. Temmuz 1944'te Bretton Woods'ta toplanan Birleşmiş Milletler konferansında yeni oluşturulan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu faaliyete geçtiğinde BIS'e ihtiyacın kalmayacağı görüşü hakimdi. Avrupalı merkez bankalarının lobi çalışmaları ile BIS'in tasfiyesi engellendi.

İsviçre'de bulunan merkez ofisinin yanı sıra Hong Kong ve Meksika'da kuruluşun iki adet temsil ofisi bulunmaktadır. BIS misyon olarak merkez bankalarının uluslararası iş birliği yoluyla parasal ve finansal istikrar arayışlarını desteklemek ve merkez bankaları için bir banka olarak hareket etmeyi belirlemiştir (BIS(a), 2021).

### 1.9.2 Basel Bankacılık Denetim Komitesi

1974 yılında Basel Komitesi (Basel Committee), G10 ülkeleri tarafınca kurulmuştur. Basel Bankacılık Denetleme Komitesi (BCBS), bankaların ihtiyatlı düzenlemeleri için temel küresel standart belirleyicidir ve bankacılık denetim konularında düzenli iş birliği için bir forum sağlar. 45 üyesi, 28 yargı bölgesinden merkez bankaları ve banka denetçilerinden oluşmaktadır (BIS(b), 2021).

Komite'nin küresel bankacılık uygulamaları açısından en önemli faaliyetlerinden birisi 29 adet ana maddeden oluşan "Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel Prensiplerdir". Bu prensipler yıllar içerisinde güncellenerek değişmekle birlikte en son değişiklik 14 Eylül 2012 yılında yapılmıştır. Prensipler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-3: Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel Prensipler

Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel Prensipler			
1) Sorumluluklar, hedefler ve yetkiler	9) Denetleme teknikleri ve araçları	17) Kredi riski	25) Operasyonel risk
2) Denetim otoriteleri için bağımsızlık, hesap verebilirlik, kaynak sağlama ve yasal koruma	10) Denetleyici raporlama	18) Sorunlu varlıklar, hükümler ve yedekler	26) İç kontrol ve denetim
3) Uyum ve İş birliği	11) Denetim otoritelerinin düzeltici ve yaptırım yetkileri	19) Yoğunlaşma riski ve riske maruz kalma limitleri	27) Mali raporlama ve dış denetim
4) İzin verilen faaliyetler	12) Konsolide denetim	20) İlişkisi olan taraflarla ilgili işlemler	28) Açıklama ve şeffaflık
5) Lisanslama kriterleri	13) Ev-ev sahibi ilişkileri	21) Ülke ve transfer riskleri	29) Finansal hizmetlerin kötüye kullanılması
6) Önemli mülkiyetin devri	14) Kurumsal Yönetim	22) Piyasa riski	
7) Büyük satın almalar	15) Risk yönetimi süreci	23) Faiz oranı riski	
8) Denetleyici yaklaşım	16) Sermaye yeterliliği	24) Likidite riski	

Kaynak: (BIS(c), 2021)

Bu prensipler ile Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Basel uzlaşmaları vasıtasıyla uzlaşmaları kabul eden ülkelerdeki bankaların nasıl daha etkin denetlenebileceğini maddeler halinde sıralamıştır. Denetim görevi ülkelerdeki düzenleme ve denetleme otoriteleri vasıtasıyla yapılmaktadır. Maddeleri özetleyecek

olursak, denetim otoritelerinin sorumluluk ve hedeflerinin önceden belirlenmiş bağımsız ve hesap verebilir nitelikte yasalarla korunması gerektiğini, diğer kurumlar ile birlikte uyumlu bir şekilde çalışması gerektiğini, riskleri göz önünde bulundurarak, sektörde faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterliliklerini sağlamalarına çalışarak gerekli yaptırım gücünü elinde bulduran bir yapıya sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Bunların dışında belirli denetleme araçları ve teknikleri ile sektördeki bankaların sorunlu varlıkları, yedekleri, yoğunlaşma risklerini ve mali raporlarını denetleyip bunları şeffaf bir şekilde açıklamalarını sağlamaya çalışmak ve finansal hizmetlerin kötüye kullanılmasını engellemek yine etkin denetimin prensipleri olarak ifade edilmiştir.

Komitenin Etkin Bankacılık Denetimi İçin Temel Prensipleri yayımlamasından sonra bir diğer önemli faaliyeti ise bankacılık gündemine birincisi ile 1988 yılında giren, sermaye yeterliliği kavramını ve ölçümünü dünya bankacılığına duyuran ve kabul ettiren Basel uzlaşısıdır.

### **1.9.3 Basel-I Uzlaşısı**

Basel-I, yasal sermaye ve risk ağırlıklı varlıkların tanımına dayanan bir sermaye yeterliliği yaklaşımıdır. Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından 1988 yılında “Basel Sermaye Uzlaşısı” olarak yayımlanmıştır. Basel-I standartlarına olan ihtiyacın temel nedeni olarak uluslararası bankacılık piyasasında risk seviyesinde gerçekleşen artış gösterilebilir. Bu uzlaşısı ile bankaların finansal olarak güçlenmesi, yeterli öz kaynakları toparlayabilmeleri ve karşılaşılabilecekleri her türlü riski kontrol edebilmeleri amaçlanmıştır.

1980’li yılların başında beklenmedik risklerin fazlaşması ile birlikte Basel Komitesi G10 ülkelerinin merkez bankası başkanlarının talebi üzerine kurulmuştur. Komite, bankaların içinde buldukları ve karşılaştıkları risklerde olumsuz sonuçlara neden olan sermaye standartlarındaki sıkıntının çözüme kavuşması ve sermaye yeterliliği ölçümlerinin düzenlenerek bir standarda bağlanması ile ilgili çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmaların uluslararası bankacılık sistemindeki istikrarı düzenleyeceği ve aynı zamanda sermaye yeterliliklerinden kaynaklanan rekabet eşitsizliğini azaltacağını düşünülmüştür. Yapılan düzenlemeye BASEL I düzenlemeleri adı verilmiştir (Altıntaş, 2006).

“Basel-I Uzlaşısı, kredi riskinin önemini vurgulayan ve bankaların krizlere karşı direncini artırmak için sermaye yapılarının kredi risklerine oranının %8’den az olamayacağını öngören kredi riski ölçüm sistemidir. Bankalarda finansal sağlamlığın artırılması ve bankaların yeterli sermayeyi bünyelerinde barındırarak her türlü riskin kontrol edilmesi amaçlanmış, asgari sermaye

oranı bu finansal sağlamlığın oluşturulması için bir kriter haline gelmiştir” (Aykut, 2008).

Basel Komitesi ilk kararını 1988 yılında deklare ederek, bankaların mali bünyelerinin ekonomide oluşacak krizlere karşı dayanıklılığını arttırmak amacıyla, bankaların sermayelerinin riskli aktiflere oranı olarak hesaplanan sermaye yeterlilik oranının yüzde 8’den az olmamasını önermiştir. Sermaye yeterlilik oranı hesaplanırken, ana sermaye ve katkı sermaye toplamından, sermayeden indirilen değerlerin düşürülmesi ve bu şekilde ortak bir sermaye hesaplamasının yapılması önerilmiştir. Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı adıyla yayımlanan Basel I düzenlemeleri başlangıçta sadece kredi riskinin risk ağırlıklı varlıklar hesaplamasında dikkate alınmasını önermiştir. 1997 yılında komite tarafından alınan kararlar ile risk ağırlıklı varlıkların hesaplamasında piyasa riskleri de dikkate alınmaya başlanmış, operasyonel riskler ise dikkate alınmamıştır (Balin(a), 2008).

Basel-I’de, bankaların sermaye yeterlilikleri üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur (BCBS 1988).

Bunlar;

**Birinci Kuşak Sermaye (Ana Sermaye):** risk yönetimi açısından en kaliteli sermaye olarak kabul edilen birinci kuşak sermaye, geçmiş dönem karları ile ortaklar tarafından ödenmiş sermayeden oluşmaktadır. Zararlar bu tutardan düşülmektedir.

**İkinci Kuşak Sermaye (Katkı Sermaye):** gizli rezervler, değerlendirme farkları, genel karşılıklar, ikincil sermaye benzeri kredilerdir.

**Üçüncü Kuşak Sermaye:** sadece piyasa riski için tutulabilen kısa vadeli ve teminatsız sermaye benzeri kredilerdir.

Ülkemizde 1989 yılında Basel-I kriterleri yürürlüğe girmiştir. Basel-I’nin yürürlüğe girmesinden sonra yıllar içerisinde sermaye yeterlilik oranının Türk bankacılığına aşağıdaki tablodaki gibi gerçekleşmiştir.



**Tablo-4: Sermaye Yeterlilik Oranı Hedefi**

Yıl	Sermaye Yeterlilik Oranı Hedefi
1989	%5
1990	%6
1991	%7
1992	%8

Kaynak: Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, (1989)

Tabloda da görüldüğü üzere sermaye yeterlilik oranı hedefi Basel uzlaşısının ülkemizde yürürlüğe girdiği tarihten itibaren giderek artmaktadır. Gelecekte sermaye yeterliliği hedefinin %12 olması beklenmektedir. Bu doğrultuda sektörde faaliyet gösteren bankaların bu hedefe yönelik önlemlerini alarak gelişimlerini tamamlamaları gerekmektedir.

Basel-I'' de en önemli oran sermaye yeterlilik oranı olarak belirlenmiş olup söz konusu oran finansal kurumun sağlığını göstermektedir. Orana göre banka sermayesinin risk ağırlıklı aktiflere oranının en az %8 olması istenmiştir.

Sermaye yeterlilik oranı hesaplaması Basel-I de aşağıdaki şekilde hesaplanmıştır.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Kredi Riskine Maruz Varlıklar} + \text{Piyas Riskine Maruz Varlıklar}} \geq \%8$$

Basel uzlaşısı standartlarına göre Sermaye Yeterlilik Oranının hesaplanması aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi yapılmaktadır (Değirmenci, 2003).

Tablo-5: Sermaye Yeterlilik Oranının Hesaplanması

A. Ana Sermaye <ul style="list-style-type: none"> <li>• Ödenmiş Sermaye</li> <li>• Yedek Akçeler</li> <li>• Dağıtılmamış Karlar</li> </ul>
B. Katkı Sermaye <ul style="list-style-type: none"> <li>• İhtiyari Rezervler</li> <li>• Yeniden Değerleme</li> <li>• Genel Karşılıklar</li> <li>• Sermaye Benzeri Krediler</li> </ul>
C. Sermaye = A + B
D. Sermayen İndirilen Kalemler <ul style="list-style-type: none"> <li>• Şerhiye</li> <li>• Mali İştirakler</li> </ul>
E. Sermaye Tabanı = C- D
F. Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar <ul style="list-style-type: none"> <li>• Risk Ağırlığı yüzde 0 olanlar</li> <li>• Risk Ağırlığı yüzde 20 olanlar</li> <li>• Risk Ağırlığı yüzde 50 olanlar</li> <li>• Risk Ağırlığı yüzde 100 olanlar</li> </ul>
Minimum Sermaye Yeterliliği Oranı = E / F ≥ %8

Kaynak: Sermaye Yeterlilik Oranı Hesaplama Tablosu (Değirmenci, 2003)

Tabloya göre ödenmiş sermaye, yedek akçeler ve dağıtılmamış karlar ile ihtiyari rezervler, yeniden değerlendirme, genel karşılıklar ve sermaye benzeri kredilerin toplamı bankanın sermayesini oluşturmaktadır. Bankanın sermayesinden de şerhiye ve mali iştirakler çıkarıldığında ise bankaların sermaye tabanları elde edilmektedir. Sermaye tabanı, risk ağırlıklı varlıkların toplamına bölüldüğünde bankanın sermayesi yeterli ise %8 ve üstü bir sonucun çıkması gerekmektedir. %8'in altında bir sonuç elde edilirse bankanın sermayesinin yeterli olmadığı anlamına gelmekte ve yukarıdaki tabloda yer alan kalemlerdeki problemlerin giderilerek %8'in üzerine taşınması gerekmektedir. Finansal piyasaların karmaşıklaşması ve değişken tutum sergilemesi, yeni geliştirilen bankacılık ürünlerinin farklı birtakım riskler içermesi, ön görülemeyen bazı risklerle birlikte birkaç bankanın batması, 1990 sonrası dönemde birçok ekonomik krizin meydana gelmesi gibi nedenlerle Basel I düzenlemelerinin yetersiz kaldığı anlaşılmış ve 2002 yılında Basel II standartları taslak olarak yayınlanmıştır. Basel II standartları ile risklerin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması ve daha etkin bir şekilde ölçülmesi, finansal sistemin sağlamlık

ve güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır. Söz konusu düzenlemeler ile tüm dünyada uygulanacak standart uygulamalar koymak yerine ülkelerin kendi inisiyatifleri doğrultusunda uygulayabilecekleri uygulama tercihleri ortaya konulmuştur. Bu sayede ülkeler, kendi ulusal şartlarında en etkin sonucu verecek uygulama tercihlerini belirleyip uygulama esnekliğine kavuşmuştur (Balın(b), 2008).

Pek çok ülkenin denetim otoriteleri tarafından kabul görüp uygulanmaya başlanan Basel-I, sermaye yeterlilik standardı olarak uygulanmaya başlanmıştır. Zaman içerisinde, sürekli değişen ve gelişen finansal piyasalar ve kurumlar karşısında Basel-I yetersiz kalmaya başlamıştır. Özellikle sermaye yeterlilik oranına 1996 yılında yapılan güncelleme ile piyasa riski ve operasyonel risk de eklenerek oranın formülasyonu güncellenmiştir. Bunun yanında sermaye yeterlilik oranı ile bankaların buldurması gereken asgari sermaye miktarı ülkelerin farklı gelişmişlik seviyeleri olduğundan ve hesaplamalar tüm ülke ve bankaların aynı koşullarda faaliyette bulunduğunu varsaydığından Basel-P'in güncellenmesine olan talebi daha da kuvvetlendirmiştir. Bu durum 1999 yılında Basel-P'in tekrar gözden geçirilip ele alınma sürecini başlatmıştır. Bu süreç 2004 yılında sonuçlanarak Basel-II uzlaşısı kamuoyuna açıklanmıştır.

#### 1.9.4 Basel-II Uzlaşısı

Basel-P'in eleştirilen kısımlarını ve eksikliklerini gidermek, Basel-P'inde amaçlarından birisi olan banka sermayelerinin korunmasını kuvvetlendirmek ve sistematik riskliliği azaltmak için yeni düzenleme kriterlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda Haziran 1999'da Basel Bankacılık Denetim Komitesi Basel-P'in eksikliklerini giderecek ve yerini alacak yeni bir sermaye yeterliliği çerçevesi için teklif hazırladı. Bu tekliften hareketle komite taslak çalışmalarını Haziran 2004'te tamamlayıp Basel-II adını vermiştir ve 2006 yılında taslak uygulamaya konulmuştur.

Basel II düzenlemeleri; (1) bankaların riskini daha iyi ölçmek ve bunu asgari sermaye ile ilişkilendirmek, (2) iç ve dış denetimi güçlendirmek, (3) şeffaf ve uluslararası muhasebe kurallarına uygun bilançolar yoluyla piyasa disiplini sağlamak şeklinde üç temel hedef içermektedir. Bankaların riskini daha iyi ölçmek ve bunu asgari sermaye ile ilişkilendirmek amacıyla; piyasa riski ve kredi riskinin yanı sıra operasyonel risklerin de risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasında dikkate alınması kararlaştırılmıştır. Sermaye tanımı temel olarak Basel I düzenlemelerinde kararlaştırıldığı gibi bırakılmış, asgari sermaye yeterlilik oranının %8 olması koşulu korunmuştur (Elizalde, 2007).

Basel-II Uzlaşısı, üç yapısal bloktan oluşmaktadır, bunlar;

- Asgari Sermaye Yeterliliği
- Denetim otoritesinin incelenmesi
- Piyasa Disiplini

#### 1.9.4.1 Yapısal Blok-1: Asgari Sermaye Yeterliliği

“Asgari sermaye oranının belirlenmesini içeren birinci yapısal blokta yapılan en temel değişiklik menkul kıymetleştirme riskine yönelik değişikliktir. Menkul kıymetleştirme limit olmayan aktif varlıkların (ikametgâh maksadıyla ipoteklendirilmiş varlıklar, araç kredileri, kredi kartı alacakları vd.) finans işlemlerinde ihraç edilebilmesi olarak tanımlanmaktadır” (Ataman Erdönmez, 2006).

“Basel-I’de olduğu gibi, Basel-II’de de sermaye yeterliliği oranı yasal özkaynaklar ile risk ağırlıklı varlıklar yoluyla hesaplanmaktadır. Sermaye tanımlarında, yani oran hesaplamasının pay kısmında, bir değişiklik olmazken risk ağırlıklı varlıklar kaleminde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Aynı şekilde, asgari sermaye yeterlilik oranının oranında ve katkı sermayenin (ikinci kuşak sermaye) dikkate alınma oranında da Basel-I’e göre bir değişiklik olmamıştır” (BCBS, 2004: 12-14).

Basel-II’de, Basel-I’de düzenlenmiş olan sermaye yeterliliği oranına operasyonel riskte eklenip revize edilen yeni formülün kullanılması kabul görmüştür.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı (Öz Kaynak)}}{\text{Kredi Riski+Piyasa Riski+Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

#### 1.9.4.2 Yapısal Blok-2: Denetim Otoritesinin İncelenme Süreci

İkinci yapısal blok ile, bankaların var olan riskleri ile uyumlu bir sermaye yapılarından ziyade bankaların risk yapılarını daha iyi yönetmek için risk yönetimi sistemleri ve tekniklerini geliştirip kullanmaları amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda düzenleme ve denetim otoritelerinin gözden geçirip uygulamaya koymaları için dört temel prensip belirlenmiştir (BCBS, 2004:158-165).

Geçmişte yaşanan küresel kriz düzenleme ve denetim otoriteleri ile bankaların risk yönetimi konusundaki acizliğini ortaya çıkarmış ve bu eksikliklerin yok edilebilmesi amacı ile ikinci yapısal blokta bir kısım değişiklikler uygulanmıştır. Bu değişiklikler, Genel Risk Yönetimi ve Spesifik Risk Yönetimi başlıklarında değerlendirilmiştir. (Cangürel ve diğ., 2012).

Basel-II uzlaşısının 2. yapısal bloğunda yapılan genel risk yönetim ilkeleri ile spesifik risk yönetim ilkeleri ile ilgili güncellemeler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo-6: İkinci Yapısal Bloкта Yapılan Güncellemeler**

GENEL RİSK YÖNETİM İLKELERİ	
1	Yönetim Kurulu ve Üst Düzey Yöneticilerin Gözetimi
2	Uygulama ve Usuller, Politikalar, Limitler ve Kontrollerin Sağlanması
3	Risk Tanımının Yapılması, Ölçülmesi, Takip Edilmesi, Raporlaştırılması
4	İç Denetim ve İç Kontrol
SPESİFİK RİSK YÖNETİM İLKELERİ	
1	Risk Yoğunlaşması
2	Menkul Kıymetleştirme Riski ve Bilanço Dışı Risklerin Yönetimi
3	İtibar Riski Yönetimi
4	Değerleme Uygulamaları
5	Likidite Riski Yönetimi

Kaynak: İkinci Yapısal Bloкта Yapılan Güncellemeler (Cangürel ve diğ., 2012).

Tabloda da görüldüğü üzere 2. yapısal blok güncellemelerinden genel risk yönetim ilkeleri güncellemesi yönetim kurulu ve yöneticilerin gözetimi ve buna bağlı olarak iç denetim ve kontrol ilkelerinden ve bu ilkeler gerçekleştirilirken uyulması gereken kurallar usuller ve politikaların belirlenmesi şeklinde güncellenmiş ayrıca risk faktörünün ölçülmesi, takip edilip raporlaştırılması da güncellemelere eklenmiştir. Bunların yanında spesifik risk yönetimi güncellemelerinde ise, risk yoğunlaşması, menkul kıymetleştirme riski, bilanço dışı riskler, itibar riski ve likidite riski gibi risk faktörleri ele alınıp değerlendirme uygulamalarında da güncellemeler yapılmıştır.

### 1.9.4.3 Yapısal Blok-3: Piyasa Disiplini

Yapısal Blok-3, yeni düzenlemeler getirmekten ziyade yapısal blok 1 ve 2'yi tamamlayan bir düzenlemedir. Bankaların sermaye yeterliliği ile ilgili ellerinde bulunan tüm verilerin şeffaf bir şekilde açıklanmasını içermektedir. Bunun amacı bankaların mevcut verilerini şeffaf bir şekilde açıklayarak düzenleme ve

denetleme otoriteleri tarafından doğru değerlendirilmesini sağlamaktır. (Candan ve Özin, 2006: 337).

Basel II kapsamındaki üçüncü yapısal bloğunun amacı, kamuoyuna açıklanmak için bankaların sermaye yeterlilikleri ve risk durumlarının piyasa disiplinine tabi olmalarını sağlamaktır. Basel-II, kamuoyuna yapılacak şeffaf açıklamalar için bir dizi kural getirmiş ve bu sayede piyasa katılımcılarının bankaların sermaye yeterliliği ve risk seviyelerini değerlendirmesine olanak tanımıştır. Bu durum aynı zamanda piyasa katılımcılarının bankalar arasında bir karşılaştırma yapmasına da olanak tanımaktadır. (BCBS, 2004: 175-177).

Basel-II uzlaşısının 3. yapısal bloğunda yapılan kamuya açıklanacak olan bilgiler ile ilgili güncellemeler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo-7: Üçüncü Yapısal Bloкта Yapılan Güncellemeler**

KAMUYA AÇIKLANACAK BİLGİ	
1	Alım Satım Hesaplarındaki Menkul Kıymetleştirme Riskleri
2	Bilanço Dışı Araçlara Sponsor Olma
3	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ve Diğer Finansman Bonosu İhracı Yoluyla Menkul Kıymetleştirme Programları İçin Likidite Kredisi Tahsis Taahhütleri
4	Yeniden Menkul Kıymetleştirme Riskleri
5	Menkul Kıymetleştirme Pozisyonlarının Değerlemesi
6	Menkul Kıymetleştirme Risklerinde Pipeline/Warehouse Riski <sup>1</sup>

Kaynak: Üçüncü Yapısal Bloкта Yapılan Güncellemeler (Cangürel ve diğ., 2012).

Tablodan da anlaşılacağı üzere 3. yapısal bloğun temel amacı bilgilerin açık, şeffaf ve doğru bir şekilde açıklanmasıdır. 3. yapısal blok esas olarak 1. ve 2. yapısal blokların tamamlayıcısı niteliğindedir. 3. yapısal bloкта bankaların, alım satım hesaplarındaki menkul kıymetleştirme risklerini, bilanço dışı araçlara sponsor olma bilgilerini, menkul kıymetleştirme programları için likidite kredileri tahsis taahhütleri, yeniden menkul kıymetleştirme riskleri, menkul kıymetleştirme pozisyonlarının değerlendirilmesi ve menkul kıymetleştirme risklerinde pipeline/warehouse riski gibi bilgilerini açıklamaları ile ilgili güncellemeleri içermektedir.

1 “Pipeline/Warehouse Riski: Bankalar bazen bir kısım varlıklarını menkul kıymetleştirmek isterler lakin yatırımcılar tarafından bu varlıklar ilgi görmezler. Dolayısıyla bankalar bu varlıklarını menkul kıymetleştirmesini gerçekleştiremezler. Bu durumda banka menkul kıymetleştirilmek istenilen varlığın riskini başka bir aktörle paylaşamaz. Pipeline/Warehouse Riski, riskin paylaşılmasına durumunda ortaya çıkmaktadır” (Cangürel ve diğ., 2012)

### 1.9.5 Basel-III Uzlaşısı

2008 yılında ortaya çıkan küresel kriz sonucunda mevcut yürürlükte olan Basel-II kriterlerinin beklenmedik risklere karşı yetersiz olduğu görülmüş ve yeni düzenleme kriterlerine ihtiyaç ortaya çıkmıştır. 2009 yılında G20 zirvesinde yeni düzenlemeler ile ilgili çalışmalar başlamış, Eylül 2010'da son halini alarak Basel-III kriterleri ismi verilmiştir. Basel III, bankacılık sektöründe yaşanabilecek ani ekonomik ve finansal şoklara karşı sektörü korumayı, şeffaflık ve kamuyu aydınlatmanın önemini ve yönetim becerisinin bankalarda gelişimini sağlamayı amaçlamıştır.

“Basel-III düzenlemelerinin ortaya çıkış nedenlerinden bazıları; olumsuz piyasa şartları oluşması ile sermayenin ani düşüşlerinin engellenebilmesi, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi, sermaye yeterlilik gereksinimleri üzerindeki döngüsellik azaltma ve karşılık ayrılması, bankacılık sektörünün kuvvetlendirilmesi amacıyla ortaya koyulan sermaye ve likidite düzenleme önerileri, risk yönetiminin geliştirilmesine ek olarak bankaların stres ortamlarına karşı dayanıklılığının artırılması ve Basel-II uzlaşısına destek olmak üzere bir kaldıraç oranı uygulamasının getirilmesi olarak sayılabilmektedir” (BDDK (b), 2010).

Basel-III düzenleme kriterlerinin amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir. (Cangürel ve diğ., 2010);

- Yaşanabilecek olumsuzluklara karşı bankaların direncinin artırılması,
- Risk yönetimi ile kurumsal yönetim uygulamalarının geliştirilmesi,
- Şeffaf ve doğru bilgi paylaşımı amacı ile bankaların kamuya açık bilgilerinin daha da geliştirilmesi,
- Makro uygulamalar sayesinde sistemin tamamının direnci arttırılırken mikro uygulamalar ile birlikte de bankaların direncinin artırılması.

Bu bilgiler ışığında aslında Basel-III, sermaye yeterliliği hesaplamasında bir yenilik getirmemiş olup var olan eksikliklerin ve eleştirilerin giderilmesine yönelik yapılmış bir çalışmadır. Bu doğrultuda Basel-III'ün yayınlanması ile birlikte Basel-II ortadan kalkmamış iki çalışma birlikte yürütülmeye devam edilmiştir.

Tablo-8: Basel-III Düzenlemeleri Uygulama Takvimi

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	01.01.2019 İtibariyle
Mevcut Durum									
Kaldıraç Oranı		Otorite Gözetimi						Birincil Yapısal Uygulaması	
Asgari Çekirdek Sermaye Oranı	%2		%3.5	%4	%4.5	%4.5	%4.5	%4.5	%4.5
Sermaye Koruma Tamponu	-					%0.625	%1.25	%1.875	%2.5
Asgari Çekirdek Sermaye Oranı + Sermaye Koruma Tamponu	-		%3.5	%4	%4.5	%5.125	%5.75	%6.375	%7
Çekirdek Sermayeden Düşürülen Değerler	-			%20	%40	%60	%80	%100	%100
Asgari Birinci Kuşak Sermaye Oranı	%4		%4.5	%5.5	%6	%6	%6	%6	%6
Asgari Sermaye Yeterliliği Oranı	%8		%8	%8	%8	%8	%8	%8	%8



	Mevcut Durum	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	01.01.2019 İtibarıyla
Asgari Sermaye Yeterliliği Artı Koruma - Tamponu	-			%8	%8	%8	%8.625	%9.25	%9.875	%10.5
Birinci ve İkinci Kuşak Sermaye Bileşenleri Olmaktan Çıkarılan Enstrümanlar	-									
Likide Karşılama Oranı		Gözlem Sürecinin Başlangıcı								
Net İstikrarlı Fonlama Oranı			Gözlem Sürecinin Başlangıcı							Asgari Standartların Belirlenmesi

Kaynak: Basel-III Düzenlemeleri Uygulama Takvimi (Cangürel vd., 2010)

BASEL III düzenlemeleri ile temel olarak 4 adet düzenleme getirilmiştir. Bunlar; sermaye yeterlilik oranına ilişkin, özkaynaklara ilişkin, likidite oranına ilişkin ve son olarak kaldıraç oranına ilişkin düzenlemelerdir.

### 1.9.5.1 Özkaynaklara İlişkin Düzenlemeler

Katkı sermayenin, ana sermayenin yüzde yüzünü geçemez hükmü Basel-II kriterleri ile birlikte kaldırılmış ve bunun yanında üçüncü kuşak sermaye tanımı uygulamadan kaldırılmıştır. Bunun sonucunda özkaynak tanımlaması değiştirilmiş ve yerine çekirdek sermaye tanımlaması yapılmıştır. Çekirdek sermaye kar/zarar, ödenmiş sermaye, dağıtılmamış karlar, diğer kapsamlı gelir tablosu kalemlerinin toplamından indirilecek değerlerin çıkartılması yoluyla hesaplanmaktadır. Uygulama 2014, 2015, 2016, 2017 ve 2018 yılları için sırası ile %20, %40, %60, %80 ve %100 olarak planlanmıştır.

Çekirdek sermaye ve katkı sermaye içinde yer almayan ana sermaye unsurları 2013'te %90 olarak dahil edilip her yıl %10 oranındaki bir azalış ile tamamen sermayenin bileşeni olmaktan vazgeçilecektir (Erdoğan, 2014).

### 1.9.5.2 Sermaye Oranına İlişkin Düzenlemeler

Basel-III kriterleri ile uygulanan koruma tamponuna hemen değil fakat aşamalı bir şekilde geçiş planlanmaktadır. Toplam, birinci kulak ve çekirdek sermayeye eklenecek oranın 2016'da yürürlüğe girmesi ve sonrasında ise 2019'da 2.5 olarak tamamlanması düşünülmektedir. Tüm bankaları kapsayan bu uygulamaya göre banka sermaye koruma tamponuna ulaşamazsa kar dağıtımında kısıtlamaya gitmek zorunda kalacaktır. Bunun yanında elde tutulması gereken asgari çekirdek sermaye oranının 2013 ile 2015 yılları arasındaki dönemde yüzde 2'den yüzde 4.5'e çıkarılması ve birinci kuşak sermaye oranının da buna benzer şekilde yüzde 4'ten yüzde 6'ya çıkarılması planlanmaktadır. Ayrıca ekonomideki büyüme oranları doğrultusunda uygulanan hızlı kredi artışının önüne geçmek için yeni bir kavram olan döngüsel sermaye ekonomik konjonktüre bağlı olarak %0 ile %2,5 arasında değişecektir (Cangürel vd., 2010).

### 1.9.5.3 Kaldıraç Oranına İlişkin Düzenlemeler

Bankaların yüksek kaldıraç oranı ile işlem yapabilme kabiliyetlerinden dolayı faaliyetleri riskli hale gelmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek amacı ile Basel-II'de bankaların kaldıraç oranlarına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenleme ile birlikte bankaların ana sermayelerinin bilanço dışı kalemler ile aktiflerinin toplamına bölümünden elde edilecek sonucun yüzde 3 olması belirlenmiştir (BCBS, 2014). Fakat küresel finans piyasalarında büyük öneme sahip olan bankaların kaldıraç oranlarını yüzde 5 seviyelerine taşıması bek-

lenmekte ve bu şekilde sistematik riskleri azaltıp gelecekteki krizlerin önüne geçilmesi planlanmaktadır (TCMB, 2016).

#### 1.9.5.4 Likidite Oranına İlişkin Düzenlemeler

Likiditeye düzenlemelerinden olan likidite karşılama oranı (LKO), son 30 gün içerisinde bankanın elinde bulundurduğu likit varlıklarının net nakit çıkışlarından büyük olmasını hedeflemektedir. Bu sayede bankalar meydana gelecek olana ni şoklara karşı direnç gösterebileceklerdir. (Cangürel ve diğ., 2010).

$$\text{Likidite Karşılama Oranı} = \frac{\text{Likit Varlıklar Toplamı}}{\text{Son 30 Günlük Net Nakit Çıkış Toplamı}} \geq 1$$

Net İstikrarlı Fonlama Oranı ise bir diğer likidite düzenlemesidir. Bu düzenlemenin amacı ise uzun vadede karşılaşılabilecek olan fonlama riski il bankaların likidite akışının bozulmasını önlemektir. Net İstikrarlı Fonlama Oranı aşağıdaki formül ile hesaplanabilmektedir.

$$\text{Net İstikrarlı Fonlama Oranı} = \frac{\text{Mevcut İstikrarlı Fonlama Miktarı}}{\text{Gereken İstikrarlı Fonlama Miktarı}} \geq 1$$

Yukarıda verilmiş olan yeni likidite düzenlemelerinin 2018'de tamamlanması beklenmekte ve uygulamada oranın yüzde 100'den daha az olmaması beklenmektedir (Akyüz, 2012).

Basel uzlaşılarının temelini oluşturan sermaye yeterlilik oranları ve hedefleri, ağırlıklandırılmış riskli varlıkların değerlendirilme unsurları ve likidite oranları gibi unsurlar Basel uzlaşılarında farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-9: Basel-I, II ve III'ün Karşılaştırılması

	Basel I	Basel II	Basel III
Sermaye Yeterlilik Oranları ve Hedefleri	Çekirdek Sermaye ve Katkı Sermaye		Yeni Sermaye Tanımları
			Yeni Sermaye Tamponu (Konjonktürel Tampon)
			Daha Yüksek Asgari Oranlar
			Yeni Kaldıraç Oranı
			Sistemantik Eklentiler
Ağırlıklandırılmış Riskli Varlıkların Değerlendirme Unsurları	Piyasa Riski	Operasyonel Risk	Karşı Taraf Riski
	Kredi Riski	Şeffaflık	
		İçsel Sermaye Yeterliliği Değerleme Süreci	
		Kredi Riski	
Likidite Oranları			Strese Tabi Likidite Oranı
			Net Düzenli Fonlama Oranı

Kaynak: Basel-I, II ve III'ün Karşılaştırılması (PWC, 2010)

Tabloda da görüldüğü üzere sermaye yeterliliğinin hesaplanması Basel-I'de çekirdek sermaye ve katkı sermaye üzerinden yapılırken Basel-III'de kaldıraç oranı eklenmiş ve bu oranın en az %3 olması beklenmekte olduğu belirtilmiştir (BCBS, 2014). Bunun yanında Basel-III'te sistemantik eklentiler yapılarak sermaye tanımı yeniden ele alınmıştır. Ağırlıklandırılmış riskli varlıkların değerlendirilme unsurlarında Basel-I'de sadece piyasa riski ve kredi riski ele alınırken Basel-II'de bunlara operasyonel risk, şeffaflık ve içsel sermaye yeterliliği değerlendirme süreci de eklenmiştir. Basel-III'te ise karşı taraf riski eklenerek son halini almıştır. Likidite oranlarında ise strese tabi likidite oranı ve net düzenli fonlama oranı isimli iki adet yeni düzenleme yapılmıştır.

BDDK'nın yayınladığı karşı taraf riskinin yönetimine ilişkin rehberde etkin ve yeterli bir şekilde karşı taraf kredi riski yönetiminin aşağıdaki ilkeler doğrultusunda yapılmasının beklendiği, bunun dışında banka faaliyetlerinin karmaşık yapısının ve bankaların büyüklüklerinin de göz önünde bulundu-

olarak konsolide ve konsolide olmayan yapıya uygun olarak tesis edilmesi beklenmektedir ifadesi yer almaktadır (BDDK(b), 2021).

- Kurumsal yönetiminin
- Risk yönetim, politika ve prosedürlerinin
- Karşı tarafın kredi değerliliğinin tespiti ve gözden geçirilmesinin
- Karşı taraf kredi riskinin ölçülmesi ve değerlendirme uygulamalarının
- Limitlerin uygulanması ve izlenmesinin
- Risk izleme ve kontrol faaliyetlerinin
- Karşı taraf kredi riskine yönelik stres testi uygulamalarının
- Karşı taraf kredi riski hakkında yapılacak raporlamaların
- Karşı taraf kredi riski azaltım uygulamalarının
- Karşı taraf kredi riskine yönelik gözden geçirme ve denetimin

#### 1.9.6 Basel-IV Uzlaşısı

Henüz yürürlüğe girmemiş olan ve Basel komitesi tarafından düzenleme çalışmaları devam etmekte on civarında önemli çalışma bulunmaktadır ve bu çalışmalar Basel-IV olarak anılmaktadır. Bu çalışma Basel-III'te olduğu gibi bir önceki düzenleme kriteri olan Basel-II'yi ve Basel-II'ü yürürlükten kaldırmayı amaçlamamaktadır. Basel-IV ile amaçlanan daha önceki kriterlerde karmaşık bir hal alan sermaye yeterliliği oranının tekrardan düzenlenmesi ve bu sayede tekrardan karşılaştırılabilir ve güvenilir bir hal almasını sağlamaktır. Bu doğrultuda Basel-IV düzenleme kriterleri sermaye yeterliliği oranının hesaplanış şeklinde bazı değişiklikler içermektedir. Bu değişiklikler;

- İçsel ve standart yöntemleri birbirine yakınlaştırmak,
- Standart yöntemle hesaplanıyor olan sermaye yükümlülüklerinin içsel modellere taban teşkil etmesi,
- Operasyonel risk ölçümlerinde ileri yaklaşımları tamamen devre dışı bırakmaktır.

Basel-IV düzenlemeleri temel olarak; 11 adet düzenlemeden oluşmaktadır bunlar (Altıntaş, 2017);

*Yeni piyasa riski düzenlemesi:* Bu düzenlemeler 2016'da yayınlanarak 2019 yılının sonunda da uygulamaya konulması düşünülmektedir. Düzenleme ile yapılmak istene önemli değişikliklerden birisi de riske maruz değer hesaplaması ile kuyrukta beklenen kayıp hesaplamasının değişmesidir.

*Kredi riski ölçümünde yeni standart yaklaşım:* Komite uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının verdiği notlara dayanan değişikliğini 2015 tarihinde tartışmaya açmıştır.

*Karşı taraf kredi risk ölçümünde yeni standart yaklaşım:* Komite tarafından bu yaklaşıma son hali 2014 yılında verilmiş olup Basel-I ve Basel-II'deki yaklaşımlara ilaveler içermektedir. 2017'de yürürlüğe girmesine karar verilmiş olsa da birçok ülke uygulamaya geçmemiştir.

*Kredi değerlendirme ayarlamaları revizyonu:* Küresel krizler sonucunda bankaların türev pozisyonlardan dolayı yaşanan zararların yalnızca karşı tarafın temerrüdünden kaynaklanmadığı piyasa değerinde yaşanan düşüşlere bağlı büyük zararların oluştuğu görülmüştür. Basel-III düzenlemelerinde kredi değerlendirme ayarlamaları (CVA) riski karşılığı, karşı taraf kredi riski çerçevesine monte edilmiştir. CVA, karşı taraf kredi riskine tabi pozisyonun karşı taraf kredi riski dahil piyasa değeri ile karşı taraf kredi risksiz piyasa değeri arasındaki farka denk gelmektedir. Komite bu CVA düzenlemesini revize etmek istemektedir. Amaç muhasebe standartları çerçevesinde yeniden geliştirmektir. İstişare doküman Temmuz 2015'de yayınlanmıştır.

*Menkul kıymetleştirme revizyonu:* Revizyonla ilgili tartışma dokümanı 2014 yılında yayınlanmış ve uluslararası kredi kuruluşlarından elde edilen dışsal kredi derecelendirme notlarına bağımlılığın azaltılması hedeflenmiştir.

*Operasyonel risk ölçümünde yeni standart yaklaşım:* 2016 yılında yayınlanan tartışma dokümanına ile operasyonel risk ölçümünde kullanılan ileri ölçüm yaklaşımlarını devre dışı bırakarak standart yaklaşımın düzenlenip uygulanabilecek düzeye gelmesi hedeflenmiştir.

*Bankacılık hesapları (yapısal) faiz oranı riski için yeni standartlar:* Komite'nin 2016 yılında yayınladığı bu standartlara 2018 yılında bankaların geçmesi beklenmektedir.

*Sermaye tabanları:* 2014 yılında yayınlanan doküman ile birlikte standart yaklaşımlar baz alınarak bankalar tarafından gerçekleştirilmesi istenmektedir.

*Kredi riski içsel model kullanım kısıtlamaları:* 2016 yılında içsel modellerin kullanımına yönelik doküman komite tarafından yayınlanmıştır.

*Müdahil olma riski:* Bankaların gölge bankacılıktan kaynaklı veya konsolidasyonu gerçekleştirmedi halde bir bankanın batmasına karşın müdahil olunması ile ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır.

*Büyük kredi düzenlemesi:* 2019 yılında geçilmesi beklenen büyük krediler ile ilgili düzenleme ile kredi sınırlarının belirlenmesinde sermaye yeterliliğine benzer bir uygulamanın getirilmesi beklenmektedir.

### 1.9.6.1 Basel-IV Düzenlemelerinin Temel Amaçları

#### “1. Basitlik ve Şeffaflık:

- Regülasyon çerçevesinin karmaşıklığını azaltmak ve uygulanan kuralların etkilerini daha anlaşılır kılmak
- Dipnot kurallarının etkilerini daha anlaşılır kılmak

#### 2. Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik:

- Regülasyon çerçevesinin anlaşılır bir şekilde yorumlanması ve uygulanabilmesi
- Risk bazlı olmayan tek katsayı olan perakende kredilerde alternatiflerin artırılması

#### 3. Duyarlılık

- Standart yaklaşımlarda risk duyarlılığını artırma ve içsel modellerde hesaplamalardaki değişkenliği azaltma
- Bankaların yasal sermaye oranlarındaki aşırı volatilitenin azaltılması
- Dışsal ratinglerin dikkate alınması fakat fazla güvenilmemesi” (TBB, 2016).

# Bankacılık Sektöründe Performans ve Risk

Bu bölümde bankacılık sektöründeki performans belirleyicileri, ölçümler ve göstergeleri detaylı şekilde ele alındıktan sonra yine bankacılık sektöründeki risk çeşitleri, risk ölçüm teknikleri ve risk yönetimi hakkında detaylı bilgiler verilecektir.

### 2.1 Bankacılık Sektöründe Bazı Performans Belirleyicileri ve Ölçümü

Performans; planlanmış bir etkinliğin sonuçlarının işletmenin amaçları doğrultusunda nitel ve nicel olarak tanımlanmasıdır (Öztek, 2005). Performans ölçümü; iktisat, işletme yönetimi, muhasebe ve bilgi teknolojilerinden oluşan en az dört farklı disiplini ilgilendiren karmaşık bir konudur (Tangen, 2004: 735). Bu derece karmaşık bir konu olmasına rağmen, işletmeler genellikle, kar maksimizasyonu hedefleri doğrultusunda, performanslarını karlılık bağlamında ele almakta, performansın diğer boyutlarını göz ardı etmektedirler (Tangen, 2004: 726).

Bir diğer performans tanımı ise; bir işin işle ilgili süreçlerin ve işi yapan kişilerin amaçlar, kullanılan kaynaklar ve sonuçlar ile ilgili nitel ve nicel açıdan ulaştığı sonuçlardır. Performans örgüt bazında incelendiğinde önceden belirlenmiş olan örgüt amaçlarına, kaynaklarını en etkin şekilde kullanarak ulaşabilme kabiliyetini ifade etmektedir (Oyman, 2009).

Bankaların sahip olduğu nitelikler göz önünde bulundurulduğunda hem performans analizi hem de analiz sonuçlarının değerlendirilmesinde, diğer işletmelerden farklı bir yaklaşım, değerlendirme ve yorum gerekmektedir.



Bankaların performans analizi ve değerlendirmesini etkileyen faktörler şu şekildedir. Bankaların, finansal aracılık, kaynaklara akıcılık sağlama, kaynak kullanımında etkinlik vb. gibi ekonomideki işlevleri. Bankaların, parasal birikimleri mevduat ya da benzeri altında toplama ve saklama, ödünç verme, finansal kiralama, gayri nakdi kredi, kredilendirme, para transfer hizmetleri, ödeme araçları çıkarma ve yönetilmesi vb. gibi sundukları hizmet ve işlevlerin niteliği. Bankaların, kredi riski, likidite riski, piyasaya ilişkin likidite riski, kur riski, faiz oranı riski, operasyonel risk, transfer riski, piyasa riski, politik risk, işlemlerin sonuçlandırılmaması riski, sahtekarlık riski vb. gibi karşılaşmış oldukları risklerin çeşitliliği. Bankaların, bankacılık faaliyetlerinin kurallara uygun bir şekilde aksatılmadan yönetilmesi, yönlendirici denetim, koruyucu amaçlı denetim, rekabet sağlayıcı denetim vb. gibi faaliyetlerinin yasalarla ve idari kararlarla düzenlenmeleri, kamu denetim ve gözetimi altında tutulmaları ve son olarak küreselleşmeden en çok etkilenen finans sektöründe faaliyet göstermeleri (Akgüç, 2007).

Bankaların, performans ölçümünde nitel sonuçları dikkate almak önemli bir unsur olsa da en temel amacı sunduğu ürün ve hizmetler ile topluma faydalı olmak ve karlarını maksimize ederek sürekliliği sağlamak ve nitel sonuçları finansal sonuçlara dönüştürmektir diyebiliriz. Nitekim banka performansları ile ilgilenen karar alıcılar, yatırımcılar ve denetim otoriteleri, hizmet kalitesi, teknoloji düzeyi ve marka bilinirliği gibi nitel değerlerden daha çok finansal sonuçlara daha fazla önem vermektedirler. Kamu otoriteleri, kullandıkları kredilerin hacmi ve maliyeti gibi genel ekonomiyi ilgilendiren konularda, yatırımcılar genellikle sahip oldukları hisselerin değerleri ve ne kadar kâr payı alacakları ile, denetim otoriteleri, sermaye yeterliliği ve likidite gibi konularda bankaların finansal göstergelerine ilişkin belirli periyotlarla raporlama yapmalarını beklemektedirler (Kaplan, 2010).

Yalnızca finansal veriler ile banka performanslarının değerlendirilmesi yapmak yeterli olmasa da geçmiş finansal verilerin; genel kabul görmüş referans değerler, rakiplere ait finansal veriler ve sektör ortalamaları ile karşılaştırılması ile banka performansı hakkında bilgiler edinilebilmektedir. Finansal performans ölçümü, somut sonuçları yansıtan, kolay ulaşılabilen finansal verilere dayanılarak gerçekleştirildiğinden sıklıkla başvurulan bir yöntem olabilmektedir (Gavurova, 2017).

Bankacılık sektöründe performans belirleyicilerini sermaye, sektör büyüklüğü, sektör yapısı, likidite riskleri, bankaların maliyeti, banka çeşitlendirmesi ve bilanço yapısı olarak sıralayabiliriz.

### 2.1.1 Sermaye

“Sermayenin aktiflere oranı, varlıkların ne kadarlık kısmının işletme sahip ve ortakları tarafından finanse edildiğini ortaya koyar. Başka bir ifade ile sermayenin toplam kaynaklar içerisindeki yüzdesini göstermektedir. Oran işletmelerin uzun vadeli borç ödeme gücünü ortaya koyduğu gibi yüksek olması işletmenin uzun vadeli borçlarını ve bunların faiz ödemelerinde herhangi bir sorunla karşılaşmayacağını belirtir. Başka bir ifade ile işletmeye kredi verenlerin emniyet marjının yeterli seviyede olduğunu gösterir” (Akdoğan ve Tenker, 2010).

Genellikle bu ölçüm sermaye/aktif oranı sonucuna göre değerlendirilmektedir. Sermaye/Aktif oranı yüksek olan bankalar, düşük olan bankalara göre daha güvenli ve daha az riskli olarak kabul edilmektedir.

Sermaye/Aktif oranı yüksek olması karlılık üzerinde olumlu bir etkisi olan bankaların dış finansman ihtiyacını azaltmaktadır (Pasiouras ve Kosmidou, 2007).

### 2.1.2 Sektör Büyüklüğü

“Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin önemli bir parçasıdır. Bankalar hem parasal kontrol için bir kanal vazifesi görmekte hem de ekonominin yeniden yapılanmasında uzun dönemli sürdürülebilir bir makroekonomik istikrarına sağlanmasında etkili olan kurumlardır” (Parasız, 2014).

Her bir varlık için toplam varlıkların GSYİH'ya bölünmesi ile ölçülen sektör büyüklüğü aynı zamanda bankacılık sektörünün genel gelişim düzeyi içinde yol gösterici olmaktadır (Demirguc-Kunt ve Huizinga, 1999).

### 2.1.3 Sektör Yapısı

Türkiye Cumhuriyeti bankacılık sektör yapısını incelediğimizde, sektör Türkiye finansal sisteminin önemli unsurlarından birisi olmasının yanında tüm ekonomiyi etkileyen ve yön veren büyük bir sektördür. Ekonomide kaynak aktarımına aracılık eden finansal sistemin en önemli sektörlerinden birisi bankacılık sektörüdür. Bankacılık sektörünün ülke finansal sektörü içerisindeki payı, ülke gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Hali hazırda Türkiye Cumhuriyeti bankacılık sektöründe faaliyet gösteren üç kurumsal sermayeli mevduat bankası, sekiz özel sermayeli mevduat bankası, tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilen iki banka, on altı Türkiye’de kurulmuş yabancı sermayeli banka, beş Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli banka, üç kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankası, yedi özel sermayeli kalkın-

ma ve yatırım bankası, dört yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere sektörde 48 banka faaliyettedir.

#### **2.1.4 Likidite Riskleri**

“Likidite riski kavramı; merkez bankası likiditesi, piyasa/varlık likiditesi ve fonlama likiditesi olmak üzere üç şekilde tanımlanmaktadır. Bu kavramlar arasındaki karmaşık ve dinamik bağlantılar finansal sistemin çalışmasında likiditenin esaslarını ortaya çıkarmaktadır. Ağustos 2007 tarihinden itibaren finansal piyasalarda meydana gelen sıkışıklıklar, artan fonlama likiditesi ihtiyacını ortaya koymanın yanında bu riskin piyasa likiditesindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin giderilmesine yönelik merkez bankalarının önlem alınması gerektiğini göstermiştir” (ECB, 2009).

Likidite riski kredi taleplerini karşılayabilmek amacı ile kısa sürede fon elde etme maliyeti olarak tanımlanabilir. Daha fazla likit varlığa sahip olan bankaların elinde bulundurduğu likit varlıkları yatırıma dönüştürmedikleri ve daha güvenli bir varlık portföyüne sahip olduklarından dolayı daha az kar elde ettikleri düşünülmektedir.

#### **2.1.5 Bankaların Maliyetleri**

Banka yönetiminin verimliliğini yansıtmaktadır. Maliyetler, faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranı ile ölçülebilmektedir.

“Faiz dışı giderlerin toplam aktiflere oranının gruplar bazındaki gelişimi incelendiğinde, kalkınma ve yatırım bankalarının faiz dışı giderlerinin toplam aktiflere oranının, mevduat bankalarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Mevduat bankaları arasında özellikle yabancı bankalar yüksek, kamu bankaları ise düşük faiz dışı giderleriyle dikkat çekmektedir” (Atasoy, 2007)”

#### **2.1.6 Banka Ürün Çeşitlendirmesi**

“Pek çok ülkede bankaların yasal düzenlemeler sebebiyle finans dışı alanlarda yatırım yapamamaları, coğrafi ve ürün çeşitlendirme stratejilerinde yoğunlaşmalarını sağlamıştır. Çeşitlendirme, bankanın finansal ürün ve servisleri için olabileceği gibi yerel coğrafi veya uluslararası çeşitlendirme şeklinde olabilir” (Landskroner ve diğ. 2005).

Bankalar sunmuş oldukları ürün ve hizmet çeşitliliklerini arttırarak mevcut müşterilerini korumayı ve bunun yanında yeni müşteri potansiyeli oluş-

turmaya çalışmaktadırlar. Bankalar rekabet avantajı elde edebilmek amacı ile giderek artan bir şekilde ürün ve hizmet çeşitlendirmesine yönelmektedirler (Saunders vd., 2014).

### 2.1.7 Bilanço Yapısı

“Banka gruplarına göre bilanço büyüklüğü incelendiğinde ticaret bankalarının sektörde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. 1960-1980 yılları arasında kalkınma ve yatırım bankacılığına önem verilmiş olmasından dolayı bu bankaların toplam bilanço büyüklüğü içerisindeki oranı %15 seviyesinde olmuş ve 1980 sonrasında bu bankaların payı azalmaya başlamıştır. Ülkemizdeki yüksek enflasyon ve diğer belirsizlikler nedeni ile uzun vadeli fon arzının sınırlı kalmasına bağlı olarak kalkınma ve yatırım bankacılığı fazla gelişmemiş olması sanayi yatırımları için gerekli olan orta ve uzun dönemli fon ihtiyacının karşılanmasında güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır” (Özdemir, 2010).

### 2.2 Bankacılık Sektöründeki Performans Göstergeleri

Bankaların performans ölçümü için kullanılan teknikler genelde diğer işletmeler için kullanılan tekniklerden farklılık göstermektedir. Diğer işletmelerde olduğu gibi bankalarda da temel amaç bankanın piyasa değerini maksimize etmektir, bu maksimizasyonu ölçmek için sadece finansal ölçütleri değil aynı zamanda finansal olmayan ölçütlerde kullanılmaktadır. Literatür incelemelerindeki sık kullanımlarına göre finansal olmayan ölçütler; müşteri memnuniyeti, hizmet performansı, kurumsal yönetim kalitesiyken, finansal olan ölçütler ise performans oranları, karlılık performansı oranları, sermaye yeterliliği ölçümü olarak sıralanabilir.

Performans değerlendirmede birçok farklı yaklaşımlardan söz edilebilir fakat günümüzde en çok başvurulan yöntemlerin başında finansal oranlar yardımı ile yapılan performans ölçümü ve değerlendirmesi gelmektedir. Bu göstergelerden piyasa bazlı oranlar, muhasebe bazlı oranlar, sermaye yeterliliği ve finansal olmayan performans ölçütleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo-10: Bankacılık Sektörü Performans Göstergeleri**

Piyasa Bazlı Oranları	Muhasebe Bazlı Oranlar	Sermaye Yeterliliği	Finansal Olmayan Performans Ölçütleri
Fiyat/kazanç oranı	Aktif Karlılığı Oranı	Sermaye Yeterliliği Oranı	Müşteri memnuniyeti ve hizmet performansı
Piyasa Değeri / Defter Değeri Oranı	Öz Sermaye Karlılığı Oranı		Kurumsal Yönetim Kalitesi
Tobin's q oranı	Net Faiz Marjı oranı		

Not: Oranlar literatürde ki sık kullanımlarına göre yazar tarafından gruplandırılmıştır.

Tabloda gösterilen bankacılık sektörü performans göstergelerinden seçilen oranlar literatürde en sık kullanılan oranlardan seçilmiştir. Performans oranları; fiyat / kazanç oranı, piyasa değeri / defter değeri oranı ve Tobin's q oranı olarak belirlenmiştir, karlılık performansı oranları ise aktif karlılığı oranı, özsermaye karlılığı oranı ve net faiz marjı oranı olarak belirlenmiştir. Sermaye yeterliliğini ölçmek amacı ile de Basel uzlaşlarında tavsiye edildiği üzere sermaye yeterliliği oranı kullanılmaktadır. Bu oranlar dışında finansal olmayan performans ölçütleri de vardır bu ölçütleri bilançoda sayısallaştırılmış şekilde bulunmadığından oranlar vasıtası ile ölçümü yapılamamaktadır. Bunlar; müşteri memnuniyeti ve hizmet performansı ve kurumsal yönetim kalitesidir. Kurumsal yönetim kalitesini Dünya Bankası kurumsal yönetim göstergeleri olarak her ülke için altı başlıkta sıralamakta ve sayısallaştırmaktadır fakat çalışmamızın örneklemini olan bankacılık sektörüne özel bir veri bulunmamaktadır bu nedenle bankacılık sektörü için kurumsal yönetim kalitesi de finansal olmayan performans ölçütleri başlığı altında yer almaktadır.

## 2.2.1 Piyasa Bazlı Oranlar

### 2.2.1.1 Fiyat / Kazanç (F/K) oranı

F/K oranı, borsa da işlem gören bir şirketin hisselerinin piyasa fiyatının, hisse başına elde edilen net kar miktarına oranlanması ile elde edilir ve firmanın piyasa değerinin net karının kaç katı olduğunu ifade etmektedir. F/K oranı sektördeki diğer şirketler'in sonuçları ile karşılaştırılıp analiz edilen şirketin performansı hakkında bilgi edinilebilir. Bunun yanında şirketin geçmiş yıl verileri ile de karşılaştırılıp güncel performansı hakkında yorum yapılabilmektedir.

Banka ve aracı kurumlardaki piyasa analistleri ve yatırımcılar şirketlerin ve endüstri kollarının potansiyel karlılıklarını karşılaştırmak amacı ile yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de de F/K oranı bankalar ve diğer aracı kurumlar tarafından en çok kullanılan değerlendirme yöntemidir (Vatansever, 1994).

Aşağıdaki formüllerde gösterildiği gibi, F/K oranını hesaplamak için öncelikle hisse başına kârı hesaplamak gerekmektedir.

$$\text{Hisse Başına Kar} = \text{Net Kar} / \text{Ortalama Pay Senedi Sayısı}$$

$$\text{Fiyat} / \text{Kazanç Oranı} = \text{Hisse Fiyatı} / \text{Hisse Başına Kar}$$

### 2.2.1.2 Piyasa Değeri / Defter Değeri (PD/DD) oranı

“Bir işletmenin değeri, alıcıların onun için ödemeye hazır olduğu bedel kadardır. Yani değeri esasen satıcı değil alıcı belirler. Dolayısıyla bir işletme hisse senedi piyasasının biçtiği değeri taşır. Bu bağlamda, işletmenin piyasa değerini; işletmenin borsada işlem gören hisse senetlerinin piyasa fiyatı ile şirket dışındaki hisse senetlerinin tamamının çarpımı oluştururken defter değerini; şirketin bilançosunda yer alan bütün borçların çıkarılmasından kalan bölüm oluşturur” (Stewart, 1997).

Hisse senedinin piyasa değerinin hisse başına defter değerine oranlanması ile elde edilir. Bu oran şirketin piyasa değerinin şirketin öz sermayesinin kaç katı olduğunu gösterir ve aşağıdaki formül ile hesaplanır;

$$\text{PD} / \text{DD} = \text{Hisse Senedi Piyasa Değeri} / \text{Öz sermaye}$$

Oran sonucunu sektör ortalaması ile karşılaştırarak düşük ya da yüksek olduğu sonucuna ulaşıla bilinir. Sektör ortalamasına göre düşük olan PD/DD sonucu pay senedi değerinin diğer benzer işletmelere göre ucuz olduğunu göstermektedir ya da tam tersi bir ifade ile oran sonucu sektör ortalamasının üzerinde ise şirketin pay senedinin diğer benzer işletmelere göre pahalı olduğunu ifade eder.

### 2.2.1.3 Tobin’s Q oranı

Tobin tarafından 1969 yılında ortaya atılan ve o tarihten itibaren şirketlerin performans ölçümünde sıklıkla kullanılmaya başlanan Tobin’s q oranı, firmanın piyasa değerinin varlıklarının yerine koyma maliyetine bölünmesi ile hesaplanmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde oranın 1’in üzerinde çıkması işletmelerin pay senedi yatırımcısı için tercih edilebilir olduğu anlamına gelmektedir.

Oranın yüksek olması varlıkların iyi alternatiflerde değerlendirildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Lee ve Tompkins, 1999).

Tobin's q oranı aşağıda ifade edildiği gibi formüle edilmektedir;

Tobin's Q Oranı = Varlıkların Piyasa Değeri / Varlıkların Yerine Koyma Maliyeti

## 2.2.2 Muhasebe Bazlı Oranlar

### 2.2.2.1 Aktif karlılık oranı (ROA)

Karlılık performansı değerlendirme oranlarından en önemlilerinden birisi aktif karlılık oranı (ROA)'dır. Bu oran banka varlıklarının kâra dönüşmekte ne kadar etkin kullanıldığını gösterdiğinden dolayı oranın olabildiğince yüksek olması beklenmektedir. Aktif karlılık oranı aşağıdaki denklem ile formüle edilmektedir.

Aktif Karlılık Oranı = Net Kar / Toplam Aktifler

### 2.2.2.2 Özsermaye karlılık oranı (ROE)

Banka sermayedarları bankaya koydukları sermayelerinin karşılığında sermaye karlılığının maksimize olmasını beklerler. Özsermaye karlılık oranı aşağıdaki denklem ile formüle edilmektedir.

Özsermaye Karlılık Oranı = Net Kar / Özsermaye

Özsermaye karlılık oranının yüksek çıkması beklenmektedir. ROE, bankaya koyulan sermayenin hangi karlılıkla çalıştırıldığını göstermektedir.

### 2.2.2.3 Net faiz marjı

Net faiz marjı hem bankanın karlılığını hem de yönetimin etkinliğini göstermektedir. Orn bir birim varlık için elde edilen net faiz gelirine işaret eder. Net faiz marjı oranının banka karlılığını olumlu etkilediği için yüksek olması beklenir ve banka yönetiminin aktif ve pasif yönetimindeki başarısını göstermektedir. (Özkan, 2011)

Net faiz geliri oranı aşağıda verilen formüldeki gibi hesaplanmaktadır.

Net Faiz Geliri Oranı = (Faiz Gelirleri – Faiz Giderleri) / Kazanç Getiren Aktifler

Net faiz marjının artması banka karlılığının da artması anlamına gelmektedir.

“Net Faiz marjı ve aralık (Spread) oranları, bir bankanın faiz oranı riskini idare etme kabiliyetini değerlendirmede büyük önem taşımaktadır. Faiz oranları değiştikçe, bankanın faiz geliri ve faiz gideri de değişecektir. Örneğin, eğer faiz oranları artarsa, bazı varlık ve borçlar daha yüksek oranlardan yeniden fiyatlanacakları için hem faiz geliri hem de faiz gideri artacaktır. Net faiz marjındaki ve aralıktaki dalgalanmalar, bir bankanın faiz oranlarındaki değişmelerden faydalanmak için varlık ve borçlarını ayarlanıp ayarlanmadığını göstermektedir. Yani, faiz oranları arttığında, ya da düştüğünde kâr veya zarar yaptığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, net faiz marjı ve aralık (Spread), bir bankanın kârlı olması ve kârlarını büyütmesi için yük, kredi/zarar karşılıkları ve vergileri karşılayacak kadar büyük olmalıdır” (Koch ve MacDonald, 2014).

### 2.2.3 Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO)

Bankaların sermayelerine bağlı risk seviyelerine ilişkin önemli göstergelerden birisi sermaye yeterlilik oranıdır. Sermaye yeterlilik oranı temelde öz kaynaklar ile risk ağırlıklı varlıkların oranıdır. Sermaye yeterlilik oranı, risk ölçümü ve yönetimi, değerlendirme esasları ve piyasa disiplini oluşturmak maçı ile getirilen Basel kriterlerinin önemli bir parçasıdır.

Sermaye yeterlilik oranının hesaplanması için Basel kriterlerinde oldukça detaylı kriterler belirlenmiş olup oran özetle aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

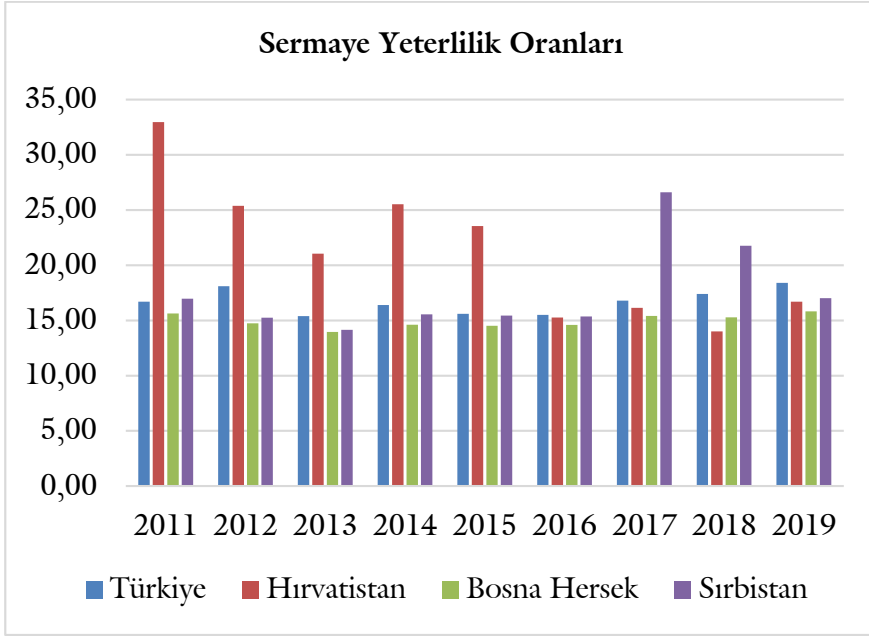
$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye Tabanı (Öz Kaynak)}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

Tüm bankaların sermaye yeterliliği için getirilen sınır %8’dir, Basel-II’de getirilen bu sınır Basel-III’te bir değişikliğe uğramamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ve seçilmiş olan Balkan ülkelerinin sermaye yeterlilik oranlarının yıllar içerisindeki oransal gelişimi Şekil-11’de verilmiştir.



Şekil-9: Sermaye Yeterlilik Oranının Ülke Bazlı Gelişimi



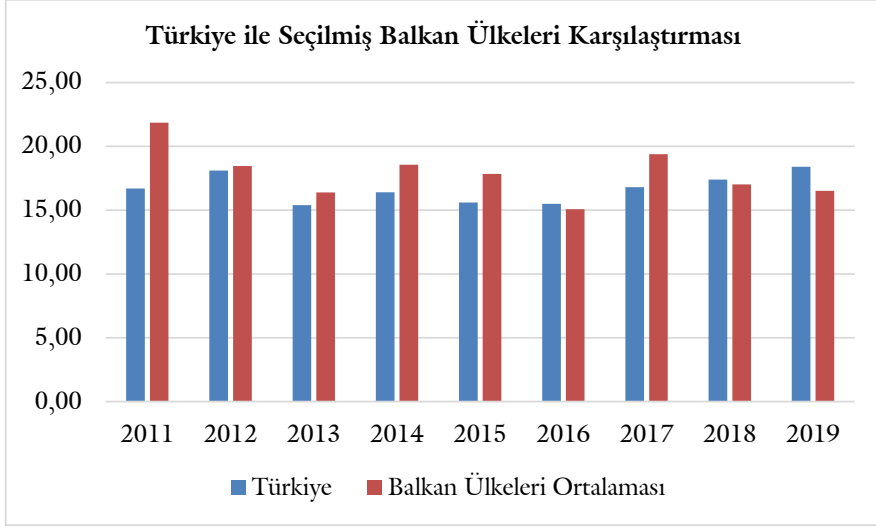
Kaynak: Sermaye yeterlilik Oranları WBDB (2021)

Şekil-9'da Türkiye ve seçilmiş Balkan Ülkeleri olan Hırvatistan, Bosna Hersek ve Sırbistan'ın sermaye yeterlilik oranı verilmiştir. 2011 ile 2016 yılları arasında en yüksek sermaye yeterlilik oranı Hırvatistan'da görülürken 2017-2019 arasında ise sermaye yeterlilik oranı en fazla olan ülkenin Sırbistan olduğu görülmektedir. Türkiye ve Bosna Hersek'te ise çok fazla dalgalanma meydana gelmemiştir.

Türkiye'nin %8 olarak kabul ettiği sermaye yeterlilik oranına, 2006 yılında ek olarak asgari %12'lik hedef oran eklenmesi 2008 yılında başlayan kriz sürecinde Türk bankacılık sisteminin sermaye sıkıntısı çekmesinin altında yatan en önemli faktördür. (BDDK (a), 2010)

Türkiye ile Balkan ülkelerinin sermaye yeterlilik ortalamaları ise Şekil-10'da verilmiştir.

### Şekil-10: Türkiye ile Balkan Ülkeleri Sermaye Yeterliliği Karşılaştırması



Kaynak: Örneklem Balkan Ülkeleri ile Türkiye'nin Sermaye Yeterliliği Karşılaştırması (WBDB, 2021).

Şekil-10'a göre sermaye yeterlilik oranları arasında en fazla fark 2011 yılında görülmektedir. Diğer yıllarda dengeli bir şekilde seyreden oranda 2019 yılına gelindiğinde ise Türkiye Balkan ülkeleri ortalamasını geçmiştir.

#### 2.2.4 Finansal Olmayan Performans Ölçütleri

Bankalar finansal hizmet kuruluşlarıdır ve hizmet sektörünün en önemli ve büyük bölümünü oluşturan bankacılık sektöründe performans, finansal ölçütlerin yanında hizmet kalitesi, müşteri memnuniyeti gibi finansal olmayan performans ölçütlerini de içermektedir (Krishnan, 1998).

##### 2.2.4.1 Müşteri memnuniyeti ve hizmet performansı

“Hizmet, işletmelerde başarının artmasını sağlayan önemli değerlerden birisidir. Hizmet kalitesi firmanın karını maksimum, olumsuzlukları ise en minimum yapmaya yardımcı olmaktadır. Bunun yanında hizmet kalitesi işletmeler tarafından rekabet avantajı sağlamak içinde kullanılmakta ve şirketin ve sunduğu hizmetlerin görece olarak tüketicilerde bıraktığı genel izlenim olarak tanımlanabilmektedir. Bankacılık sektöründe hizmet performansını değerlendiren çalışmalarda hizmet kalitesi boyutları; fiziksel özellikler, güvenilirlik, güven, heveslilik ve empatiden oluştuğu görülmektedir” (Ustasüleyman, 2004).

- *Fiziksel Özellikler:* İşletmenin hizmet sunarken kullandığı iletişim araçları ile bina, araç gereç ve personel gibi fiziksel faktörlerin görünümü,
- *Güvenilirlik:* Söz verilen hizmeti doğru ve güvenilir bir şekilde yerine getirebilme yeteneği,
- *Güven:* Çalışanların bilgili ve nazik olmaları, müşterilere güven verebilme yeteneği ve sağlanan hizmetteki kesinlik,
- *Heveslilik:* Müşterilere istekli olarak yardım etmek ve hızlı hizmet sunmak,
- *Empati:* Çalışanların kendilerini müşterilerin yerine koyması, müşterilere çözüm sunma yeteneği ve müşterilere özel ilgi göstermesidir.

#### 2.2.4.2 Kurumsal yönetim kalitesi

Finansal sistem güven üzerine kuruludur ve bu güvenin herhangi bir sebeple kaybolması büyük krizlere neden olabilmektedir. Bankalarda finansal sistemin önemli yapı taşlarından birisidir. Bankacılık sektöründe kurumsal yönetim ile ilgili yapılmış olan düzenlemeler, sektörde güveni sağlamak, riskleri de göz önünde bulundurarak sektörü belirli bir seviyeye ulaştırmak amaçındadır. Bankacılık sektöründe yaşanmış olan krizler incelendiğinde bankaların karşılaştıkları sistematik riskler ile birlikte kötü yönetiminde etkili olduğu söylenebilir (Tuna, 2007).

Bankacılık sektöründe kurumsal yönetim ile ilgili düzenlemeler, Basel komitesinin açıklamış olduğu temel dokümanlar ile tüm dünyada sektörün ortak paydası haline gelmiştir. Bu dokümanlar, şeffaflık, risk yönetimi ve yönetim kurulunun sorumluluklarının belirlenmesi gibi kurumsal yönetimin oluşturulmasının ilişkin prensipler halini almıştır (Tuna, 2007).

### 2.3 Bankacılıkta Risk

Bankacılık riskleri ve yönetimi birçok ülkede olduğu gibi finansal krizler ve sistemde dalgalanmaların artmasından kaynaklı ülkemizde de bankacılık sektörünün önem arz eden konularının başında gelmektedir.

Bankalar, likidite ve karlılıkla ilgili kararlar verirken, mevcut olan belirsizliği gidermek amacıyla tahminlerde bulunurlar. Tahmin ile gerçekleşmenin aynı olmaması da riski meydana getirmektedir. Bankacılık açısından risk, bankanın zarara uğrama ihtimalini anlatır. Bankacılıkta risk kavramı, bankanın yatırımlarının zarara uğrama olasılığını ifade etmektedir (Bolgün, 2005: 193).

### 2.3.1 Bankacılıkta Risk Çeşitleri

Risk faktörlerinin tanımlanması maksadıyla Uluslararası Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi'nin risk sınıflandırması çoğu ülke tarafından kabul edilmiş bir sınıflandırmadır. Komiteye göre bankaların karşılaştıkları risklerin belli başlıları; kredi risk, piyasa riski, faiz riski, döviz kuru riski, likidite riski, operasyon riski, yasal risk ve itibar riskidir. Çeşitli kaynaklar incelendiğinde bu risk çeşitleri arttırılabilir ya da genel başlık altında toplandığı veya bunların birbirinin yerine kullanıldığı görülebilir (Sevil, 2001).

Bankacılık sektöründe karşılaşılabilecek olan riskleri finansal faaliyetler açısından risk grupları şeklinde kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk ve diğer riskler olarak gruplandırmak mümkündür. Piyasa risklerini oluşturan risk faktörleri ise faiz oranı riski, döviz kuru riski ve likidite riskidir. Bunun yanında diğer riskler olarak tanımlanan risk grubunda ise yasal düzenleme ve politik risk, itibar riski ve karşı taraf riski bulunmaktadır.

Finansal faaliyetler açısından risk gruplarında dört ana başlık bulunmaktadır. Bunlar; kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk ve diğer risklerdir. Bunlardan kredi ve piyasa riski Basel-I uzlaşısı ile operasyonel risk ise Basel-II uzlaşısı ile gündeme gelmiş ve diğer riskler altında yer alan karşı taraf riski ise Basel-III uzlaşısında yer almaktadır. Piyasa riski grubu faiz oranı, döviz kuru ve likidite riskinden oluşmakta bunun yanında diğer riskler grubu ise yasal düzenleme ve politik risk, itibar ve karşı taraf risklerinden oluşmaktadır.

#### 2.3.1.1 Kredi riski

Kredi riski, bankaların çeşitli faaliyetlerinden doğan piyasadaki alacaklarının zamanında ve beklenen tutarda tahsil edememe riskidir. Bu durum bankaların likidite yönünden sıkıntıya girmelerine ve verdikleri taahhütleri yerine getirememelerine neden olabilmektedir. Kredi riski bankaların müşterilerine kullandırdıkları kredilerden ortaya çıkabildiği gibi teminat mektubu, kefalet, garanti mektupları, kredili akreditifler, menkul kıymet işlemleri ve vadeli işlemlerde bankaya kredi riski yaratmaktadır.

“Basel Komitesi, bankalara kredi risklerinin hesaplayabilmek için iki seçenek sunmuş ve bankaları bu konuda özgür bırakmıştır. Yöntemlerden ilki bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarına dayanılarak yapılan ölçümler, diğeri ise ulusal düzenleyici kuruluştan onay almak kaydıyla içsel derecelendirme sistemi şeklinde yapılacak ölçümler olarak belirlenmiştir” (BDDK, 2007).

Bankalarda kredilerin geri dönüşündeki aksamalar, bankanın aktifini donuk hale getirip kısa vadeli alacaklarını uzun vadeliye dönüştürerek bankanın

likiditesini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu nedenle bankalar kredi risklerini yönetmek amacıyla krediyi kullandırma aşamasında bazı tedbirler almaktadırlar. Krediyi kullandırdıkları müşterilerinin hesap durumunu, mali tablolarını inceleyip borç ödeme kabiliyetlerini ölçmek amacıyla bankalar bünyesinde Mali Tahlil ve Mali İstihbarat birimleri kurulmuştur. Bu birimler her ne kadar kredi riskini önleyici bir tampon görevi görseler de tüm kredi risklerini ortadan kaldırmak mümkün olmamaktadır.

Kredi riski oluştuğundan sonra, bankaya olan zararın tanzim edilebilmesi amacıyla hukuki yollara başvurulur ve müşterinin varsa taşınır ve taşınmaz mallarından oluşan kredi teminatları değerlendirilerek veya kefillerden tahsil yoluna gidilerek borcun tahsiline çalışılır.

### 2.3.1.2 Piyasa riski

Bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda konjonktürel dalgalanmalara ve/veya yatırımcı tercihlerindeki değişimlere bağlı olarak sahip olunan hisse senedi, emtia ve diğer finansal araçların fiyatlarında meydana gelen değişikliklerin ortaya çıkardığı riske piyasa riski denmektedir.

Döviz veya mal piyasasında fiyat/değer değişiklikleri, faiz oranlarında değişimle sahip olunan hisse senedi, emtia ve finansal enstrümanların fiyatlarındaki değişimlerin yarattığı riske, piyasa riski denilmektedir. Piyasa riski, bankaların faaliyette bulunduğu ekonomik piyasalarda meydana gelen dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkan bir risktir. Piyasalarda meydana gelen değişiklikler bankanın pazarladığı finansal araçlarını, fiyatlarını ve değerlerini etkileyebilecektir. Herhangi bir finansal aracın değeri fiyatının, kuponunun, kupon sıklığının, süresinin, faiz oranının ve diğer faktörlerin bir fonksiyonu olacaktır. Böyle bir durumda eğer banka pay senedi, tahvil gibi finansal araçları elinde tutuyorsa o zaman fiyat ya da piyasa riski ile karşı karşıya kalabilir. Burada risk, finansal aracın fiyatının dalgalanmasıdır (Parasız, 2000).

Piyasa riskinin yönetimi banka üst yönetiminin ilgilenmesi gereken en yoğun konulardan birisidir. Konsolide bazda ne kadar piyasa riski taşınacağına ve bu riskin nasıl ve hangi yöntemler ile yönetileceğine ilişkin politikalar, bankanın sermaye gücü de göz önünde bulundurularak üst yönetim tarafından kararlaştırılmalı ve risk yönetim sistemlerinin piyasa riskini etkileyen her bir risk faktörünü içermesi sağlanmalıdır. (Güven, 2003)

Piyasa riski, likidite, kur ve faiz oranı riskinin toplanması ile hesaplanmaktadır.

### 2.3.1.2.1 Faiz oranı riski

Faiz oranı riski; bankaların karlılığını, performansını ve piyasa değerini olumsuz etkileyebilecek şekilde faiz oranlarındaki değişimlerin bankaların mali durumunu riske etme olasılığıdır.

Faiz oranı riski, bankaların aktif ve pasifleri arasındaki bağlanma farkının faiz oranlarındaki beklenmedik değişimler nedeniyle bankanın ekonomik değerini ve net faiz gelirini olumsuz yönde etkilemesidir. Bankaların pasif hesaplarında genellikle uzun vadeli ve sabit faizli fonlar bulunmaktadır. Bu nedenle faiz oranlarında meydana gelen düşüş banka maliyetlerini piyasa faiz oranlarının üzerine çıkarmaktadır. Benzer olarak faiz oranlarında meydana gelen artış sonucunda bankaların aktiflerinde yer alan sabit oranlı varlıkların getirisi, piyasa değerinden daha düşük seviyede kalacaktır. Faiz oranlarındaki değişimler faiz ve faiz dışı gelirleri de etkilemektedir. (Leblebici Teker, 2006)

Bankaların faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden etkilenmesinin temelde iki sebebi vardır. Bunlar (Altıntaş, 2006);

1. Bankalar fon kaynakları ile fon kullanımlarını yüzde yüz eşleştirememektedirler. Bu duruma yapısal ya da bilanço bazlı faiz riski denilmektedir.
2. Finansal aktiflerin piyasadaki değeri ile cari faiz oranının korelasyonunun yüksek olması.

### 2.3.1.2.2 Döviz kuru riski

Kur Riski; işletmelerin yabancı para üzerinden borçlanmaları halinde, kurlarda meydana gelen ani ve sert yükselişlerden dolayı zarar etme ihtimalidir. Eğer işletmelerin yabancı para borçlanmalarının yanında yabancı para alacakları da varsa bu risk telafi edilebilir, fakat böyle bir durum söz konusu değilse kurlarda meydana gelen dalgalanmalar bu riski her zaman gündemde tutacaktır.

### 2.3.1.2.3 Likidite riski

Likidite riski, bankalarda bulunan aktif ve pasif kalemlerin vadelerindeki uyumsuzluktan kaynaklanabildiği gibi takipteki kredilerde ve donuk aktiflerde meydana gelen artış, performansta ve karlılıkta meydana gelen azalışlar ile ulusal ve uluslararası krizlerin neden olduğu nakit ihtiyacının hızlı bir şekilde artması gibi sebeplerle fonlama ihtiyacının artması ve sonuç olarak bankaların verdikleri taahhütleri yerine getirememesi riskidir. (Babuşcu, 2005: 46).

### 2.3.1.3 Operasyonel risk

Operasyonel risk, bankalardaki iç kontrol mekanizmasındaki aksaklıklardan, bankanın kendi yapısından, kullanılan yöntemlerden, çalışanların yaptıkları hatalardan, kullanılan sistem sorunlarından, uygulanan modellerden ve bankanın faaliyetleri sonucu maruz kalabileceği riskleri ifade etmektedir. Operasyonel riski, kredi ve piyasa riski altında sınıflandırılmayan diğer tüm riskler olarak ta tanımlamak mümkündür.

Operasyonel risk, bankaların kendi bünyelerinde yaşanan aksaklıklardan, personel ve üst yöneticiler tarafından gerçekleştirilen hatalar veya usulsüzlükler, teknoloji ve doğal afet kaynaklı zarara uğrama riski olarak ifade edilebilir (Candan ve Özün, 2006: 346).

Operasyonel riski iki farklı şekilde tanımlamak mümkündür, bunlar;

1. Operasyonel başarısızlık riski: çalışan personelden kaynaklanan başarısızlık ya da usulsüzlüklerden meydana gelen risklerdir.
2. Operasyonel stratejik risk: kontrol edilemeyen ve doğal afetler gibi beklenmedik durumlar ile oluşan risklerdir (Yener, 2008).

### 2.3.1.4 İflas Riski (Z-Skoru)

Z-Skoru bankaların risk alma davranışları ile iflas risklerini belirlemede kullanılmasının yanında performans ve istikrar ölçümlerinde de sıklıkla kullanılmaktadır.

Z-Skoru, aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir;

$$Z - Skoru = \frac{\left(ROA + \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Varlıklar}}\right)}{\sigma ROA}$$

Z-Skoru'ndan elde edilen sonuçlar pozitifse bankaların riskinin azalacağı, negatif ise artacağı şeklinde yorumlanmaktadır.

### 2.3.1.5 Diğer riskler

Bankaların piyasa, kredi ve operasyon riskler dışında elinde bulundurduğu varlık portföyünün değerini ve geleceğini etkileyen diğer risklerde mevcuttur. Bunlar; yasal düzenleme ve politik risk ve itibar riskleridir.

### 2.3.1.5.1 Yasal düzenleme ve politik risk

“Yasal risk, bankaların yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve doküman nedeniyle, alacakların değer kaybederek geri dönmesi ya da yükümlülüklerin beklenenin üzerinde gerçekleşmesi durumlarını ifade etmektedir” (Bolgün, 2005: 147).

Yasal risk, bankalar tarafından risk alınan bölgedeki, mevzuatlarda oluşabilecek değişimler ve yasal düzenlemelerden dolayı yenilik ve iptallerin yol açacağı riskleri ifade etmektedir.

“Belirli zamanlarda mevcut yasal düzenlemeler, bankaların karlılığını, performansını ve ayakta kalma yeteneğini önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Bankaların varlık ve yükümlülüklerini etkin bir biçimde çeşitlendirmelerini önleyen düzenlemelerin ABD’de bankaların yaşamış oldukları iflas süreçlerinde önemli bir rol oynadığı ileri sürülmektedir. Örneğin, ürün konusundaki kısıtlamalar (ticari bankaların yatırım bankacılığı faaliyetlerinin yasaklanması gibi), bankaların portföylerini çeşitlendirmelerini önleyerek iflas riskini arttırmaktadır” (Karacan, 2000).

### 2.3.1.5.2 İtibar riski

Bankaların operasyonel başarısızlıkları, yasal düzenlemeleri karşılayamama ve denetim süreçlerinden geçememe nedeniyle itibarın zedelenmesi ile meydana gelen riske itibar riski denmektedir.

“İtibar riski tek bir banka için önemli olmayıp ülkedeki tüm bankacılık sektörü içinde önemli olabilir. Örneğin küresel faaliyet gösteren bir bankanın elektronik bankacılık ve elektronik pr işine ilişkin olarak önemli itibar zararı görmüşse, diğer bankaların güvenliği de sorgulanabilir” (Uyar, 2003).

### 2.3.1.5.3 Karşı taraf riski

Bankanın karşı taraftan beklenen tarihte işleme konu fonu veya finansal aracı teslim alamamasıdır (Babuşcu ve Hazar, 2007). Karşı taraf riskindeki temel amaç kredi ödemelerinin zamanında ya da tam olarak yapılamamasından kaynaklı risk için bankaların ilave sermaye tutmalarınıdır.

## 2.4 Bankacılıkta Risk Ölçüm Teknikleri

Finansal piyasalarda kriz ya da durgunluk dönemlerinde risk faktörü her zaman önemini daha da artırarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle finansal piyasaların önemli sektörlerinden birisi olan bankacılık sektöründe risk hem bankalar hem de bankalar vasıtasıyla işlem yapanlar açısından daha da önem arz etmektedir. Bu doğrultuda riskin ölçülmesi ya da tahmin edilebilmesi de



en az risk kadar hem sektör açısından hem düzenleme ve denetleme otoriteleri açısından hem de yatırımcı ve bankalar vasıtasıyla işlem yapanlar açısından giderek önemi artırmaktadır.

Bu önem neticesinde farklı risk yönetim ve ölçüm teknikleri ortaya konulmuştur.

#### 2.4.1 GAP (Boşluk) Analizi

Gap analizi en genel ifade ile faize duyarlı olan aktif ve pasif kalemlerinin farkı veya oranı olarak tanımlanabilir. Bilanço kalemlerinde faize duyarlı olan kalemler faizlerdeki değişme ile aynı yönde aynı ya da farklı oranlarda değişiklik gösteren kalemlerdir. Gap analizinde kullanılan oranlar şu şekildedir;

$$\text{GAP} = (\text{Faize Duyarlı Aktifler}) - (\text{Faize Duyarlı Pasifler})$$

$$\text{GAP} = (\text{Faize Duyarlı Aktifler}) / (\text{Faize Duyarlı Pasifler})$$

Gap analizi yukarıdaki formüllerden de görüldüğü üzere kolay uygulanabilir yapısı ile tercih edilen analizlerden birisidir. Gap analiz sonucunun birden yüksek çıkması faize duyarlı aktiflerin faize duyarlı pasiflerden yüksek olduğu ve faizlerin artmasının bankaya karlılık olarak düşmesinin ise zarar yaratacağı anlamına gelmektedir.

#### 2.4.2 Riske Maruz Değer (RMD) Analizi

“Riske maruz değer analizi yine Gap analizi gibi kolay uygulanabilir bir yöntem olduğundan giderek kullanımı yaygınlaşan bir risk ölçüm tekniğidir. RMD yöntemi piyasa riskini ölçmede kullanılan bir yöntem olup yatırımcının belirli bir süre elinde tuttuğu portföyün ya da varlığın değerinde piyasadaki hareketler nedeniyle belirli bir güven düzeyinde meydana gelebilecek azami değer kaybını ölçmektedir” (Candan ve Özün, 2009).

Riske Maruz Değer (VaR), çoğu uluslararası kuruluş tarafından kullanılıp aynı zamanda Basel standartlarında da risk ölçümü için önerilen yöntemlerden birisidir. Riske Maruz Değer bankalar, portföy yönetim şirketleri, yatırım fonları ve ortaklıkları ve stratejik kararlarını risk ölçütüne göre veren firmalar için önemli bir değerdir.

RMD tahmininin hesaplanması genel olarak aşağıdaki dört adımdan oluşmaktadır (Choudhry & Alexander, 2013):

- Potansiyel bir zararı tahmin etmek istediği zaman aralığının belirlenmesi,
- RMD tahminine uygulanan güven seviyesi olarak istenen kesinlik derecesinin seçilmesi,

- Söz konusu araç veya portföy için muhtemel getirilerin olasılık dağılımının oluşturulması,
- RMD tahmininin hesaplanması.
- Genel olarak dört adımdan oluşan RMD hesaplamaları için üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Tüm istatistiksel modellerde olduğu gibi belirli varsayımlara dayanan bu yöntemler (Choudhry & Alexander, 2013);
- Korelasyon yöntemi (varyans / kovaryans yöntemi),
- Tarihsel Simülasyon,
- Monte Carlo Simülasyonu.

RMD sistemlerinin piyasada kullanımının yaygınlaşması ve özellikle Basel standartlarında önerilen risk ölçüm tekniği olmasından sonra ilk geliştirilme amacı olan piyasa riskinin ölçülmesi dışında da kredi, özel firmalar için nakit akım riskleri için de kullanılmaya başlanmıştır.

#### 2.4.2.1 Korelasyon (Varyans – Kovaryans) yöntemi

RMD hesaplamasında finansal varlık getirilerinin ve portföy değerindeki değişimlerin normal dağılımlı olduğunu varsaymasından dolayı kullanılan en basit ve hızlı yaklaşım Korelasyon yöntemi diğer ismi ile Varyans-Kovaryans yöntemidir.

“Varyans-Kovaryans yöntemi en basit ve yaygın olarak kullanılan RMD yöntemidir. Yöntemin temel varsayımı, finansal varlık getirilerinin normal dağılıma sahip ve portföy değeri üzerindeki etkisinin doğrusal olduğu yönündedir” (Atan, 2002).

“Varyans-kovaryans tekniği risk değişkenlerinin normal dağılım olarak bilinen standart simetrik dağılımı olduğu varsayılan parametrik bir yöntemdir. Bu normal dağılımların parametreleri tahmin edildiği için teknik basittir” (Amin ve diğ., 2018).

Varyans-Kovaryans yöntemine göre RMD aşağıdaki formüle göre hesaplanmaktadır;

$$\text{RMD} = \text{Volatilite} \times \text{Portföy Değeri} \times \text{Güven Aralığı}$$

#### 2.4.2.2 Tarihsel simülasyon yöntemi

Bu yöntemde yöntem de kullanılacak olan geçmiş tarih boyunca piyasa faktörlerinde meydana gelen değişimlerin gelecekteki portföy değerine etki-

sini belirlemek için kullanılan bir yöntem olup tarihin tekrar edeceği varsayımına dayanmaktadır.

“Varyans–kovaryans yönteminden farklı olarak varlıklar arasında korelasyon veya kovaryans hesabı içermediğinden parametrik olmayan bir yöntemdir. Bu yöntemin temelinde geçmişte yaşanan olayların gelecekte tekrar edeceği düşüncesi vardır. Geçmişte belirli bir tarihte yaşanan bir olayın bugün tekrarlanması halinde belirli bir güven düzeyinde en çok kaybı ortaya çıkarır. Portföyün getirisinin hesaplanabilmesi için varlıkların portföy içerisindeki ağırlıklarının da hesaplanması gerekmektedir” (Gökgöz, 2006).

“Tarihsel yöntem, portföyün geçmiş performansı hakkında veri toplayarak ve gelecekteki olasılık dağılımını tahmin etmek için kullanarak portföy performansının dağılımını tahmin etmektedir. Açıkçası, geçmiş dağılımın gelecekte öngörülen dağılıma iyi bir tahmini olduğunu varsayar” (Chance ve Brooks, 2015).

### 2.4.2.3 Monte carlo simülasyonu

Tarihsel Simülasyon yöntemi ile benzerlikleri olan Monte Carlo Simülasyon yönteminde Tarihsel Simülasyon Yöntemindeki gibi tarihsel veriler kullanılmak yerine analizi yapanlar tarafından yaratılan rastlantısal piyasa fiyatı ve oranlarla ilgili veriler kullanılır.

“Monte Carlo Simülasyonu, kullanım ve hesaplama biçimi oldukça zahmetli olmasına karşın, en güvenilir sonucu verdiğinden daha etkin bir yöntem olarak görülmektedir. Yöntemin temel özelliği, rastsal sayıların üretilmesi ve bu sayıların piyasa fiyatlarıyla yeniden değerlendirilmesidir. Rastsal sayı üretmek için, piyasa etkenlerindeki değişimleri temsil eden bir dağılımın belirlenmesi gereklidir” (Uysal, 1999).

“Monte Carlo ile hesaplanan RMD, Tarihsel Simülasyon Yöntemi’ne benzer. Aralarındaki temel fark, sadece tarihsel verileri kullanmak yerine, algoritmanın ilk adımında yatmaktadır. Monte Carlo Simülasyonu için, hisse senedi fiyatlarında büyük miktarlarda varsayımsal değişikliklerin üretilmesi için rasgele sayı üretici kullanılmaktadır” (Amin ve diğ. 2018).

## 2.5 Bankacılıkta Risk Yönetimi

Bankacılık esas olarak oluşan riskleri yönetme faaliyetidir. Diğer bütün sektörlerde de olduğu gibi bankacılık sektöründe de yapılan ya da yapılmayan her bir faaliyetin riski bulunmaktadır. Risk bankacılık sektöründe geçmişte olduğu gibi gelecekte de varlığını devam ettirecektir. Bu durum risk yönetiminin önemini daha da ön plana çıkarmaktadır. Riskin önceden tah-

min edilmesi ya da ölçülebilmesi alınacak olan tedbirler açısından önem arz etmektedir.

Risk yönetiminin amacı bankaların risk almasının önüne geçmek değildir. Aksine karşı karşıya kalınabilecek olan riskleri azaltıp en az zararla faaliyet hacminin genişlemesini sağlayarak performansı ve buna bağlı olarak da karlılığı arttırmaktır (Altıntaş, 2006).

Bankaların kısa ve uzun dönemde emniyetini sağlamak amacıyla geniş anlamda risk yönetim politikaları önleyici ve koruyucu risk yönetim politikaları halinde iki farklı şekilde incelenebilir. Önleyici politikalar, risklerin bankaya zarar vermeden önlenmeye çalışıldığı politikalarlardır. Bu politikalar risk yönetimi için öncelikli politikalarlardır. Koruyucu politikalar ise her şeye rağmen riskin bütünüyle giderilemeyeceği durumlarda riskleri karşılayarak önlemler alınması şeklindeki politikalarlardır. Riskli bir durum ortaya çıktığından bankayı koruyacak bir tampon olarak ta nitelendirilebilir. Yani bu politikalar, riski karşılayıcı politikalar olup tampon ise değişik unsurlardan oluşan banka özkaynakları ve karşılıklardır (Babuşcu, 2005: 17).

Risk yönetiminde kabul edilen üç temel ilke vardır. Bunlar; (Babuşcu, 2005: 18).

- Risk yönetiminin ağırlık noktasının her bir işlemin riskinden çok, işlemlerin bütününe meydana getirdiği risk oluşturmalıdır. Risk yönetimi tek tek işlemlerden, işlemlerin bütününe yönelik olmalıdır.
- Sürekli değişen riskler birbirlerini hızlandırarak daha da büyüyebilirler. Kümülatif risk, bankanın toplam zarar potansiyelinin üzerinde olmamalıdır.
- Kabul edilebilir risk, likit kaynaklar ve öz kaynaklarla ilişkilendirilmeli ve en fazla alınabilecek risk bu rezervlere göre belirlenmelidir.



## Ekonometrik Model ve Yöntemler

Bu bölümde bankacılık düzenlemelerinin bankacılık sektör performansı üzerine etkileri incelenmek suretiyle düzenlemelerin performansla olumlu ya da olumsuz etkileri ele alınacaktır. Böylece hangi düzenlemelerin bankacılık sektör performansını ne derecede etkilediği hakkında elde edilen bulgular sunulacaktır. Hem yapılan çalışmada olsun hem de çalışmada yer verdiğimiz diğer çalışmalarda olsun genel kanı olarak bankacılık düzenlemelerinin gerekliliği konusunda ciddi bir karşı görüş bulunmadığıdır. Bunun yanında gerek gelişmişlik düzeyleri farklı olan gerekse de bankacılık düzenleme uygulamaları farklı olan ülkeler ile ilgili çalışmalarda düzenlemelerin etkileri farklılaşabilmektedir.

Bankacılık düzenlemeleri ile ilgili literatürde yapılan birçok çalışmada düzenlemeler hem ülke bazında hem de sadece karlılık, risk, istikrar, büyüme ve performans gibi tek bir boyutta incelenmektedir. Bankacılık düzenlemeleri ile ilgili literatürde hem birden fazla ülke ile bölgesel karşılaştırma çıkarımları yapılmış hem de riskinde dahil olduğu performansı göstergeleri ile çok boyutlu ele alınmış çalışmalara literatür taramasında çok fazla rastlanmamaktadır.

### 3.1 Veri Seti ve Örneklem

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere bankacılık düzenlemelerinin genel yapısı, önemi ve Basel Uzlaşmalarının etkileri hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Basel kuralları başta olmak üzere, sermaye likidite ve karşılıklar en önemli bankacılık düzenleme araçları arasındadır. Bu nedenle bankacılık düzenlemeleri ile ilgili yapılacak olan analizlerde bu düzenleme göstergelerinin kullanılması kaçınılmaz olmaktadır.

Çalışmanın içeriğinde ve amacında da belirtildiği üzere Hırvatistan, Bosna Hersek ve Sırbistan ile Türkiye'nin hem farklılıkları hem de ortak yönleri olması çalışmamızı diğer çalışmalardan ayıran temel özelliklerden birisidir. Bu doğrultuda örneklem ülkelerde faaliyet gösteren ve borsada işlem gören 65 bankanın verileri ile veri setimiz oluşturulmuştur. Örneklem kabul edilen ülkelerde faaliyet gösteren bankaların büyük çoğunluğuna ilişkin veriler toplanmış ve örneklem bankaların örneklemeleri en iyi şekilde temsil etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda kullandığımız 2010 ile 2019 yılları arasındaki Türk bankacılık sektörü verileri FinNet veri bankası programı aracılığı ile elde edilmiştir. Bunlar yanında diğer örneklem ülkeleri için Hırvatistan Merkez Bankası (Croatian National Bank), Bosna Hersek Merkez Bankası (Bosnia and Herzegovina Central Bank), Sırbistan Merkez Bankası (Central Bank of Serbia) elde edilen veriler kullanılmıştır. Kontrol değişkenleri için Dünya Bankası (World Bank) veri bankasından elde edilen veriler kullanılarak veri seti oluşturulmuştur.

Çalışmamızda 4 örneklem ülkesinin ve bu ülkelerin bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ve borsada işlem gören 65 bankanın verileri ile veri seti oluşturulmuş fakat gerek veri eksikliği gerekse de analizimizin başlangıç yılı olan 2010 yılına yakın bir tarihte kurulmuş veya faaliyete geçmiş olan bankaların verilerinin çok sağlıklı olmayacağından, bu bankaların verileri veri setinden çıkarılmıştır. Veri setinden çıkarılan bankalardan sonra toplam 53 bankanın verileri ile analiz gerçekleştirilmiştir.

Örnekleme oluşturduğumuz 4 ülke ve bu ülkelerde bankacılık sektöründe faaliyette bulunan ve ülkelerin borsalarında işlem gören bankaların sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir. 4 ülkeden toplam 65 bankanın verisine ulaşıp bunlardan analize uygun olan 53 tanesi belirlenmiştir.

**Tablo-11: Örneklem Ülkelerin Banka Bilgileri**

Ülke	Örnekleme Dahil Edilen Banka Sayısı	Analizi Yapılan Banka Sayısı
Türkiye	12	12
Hırvatistan	17	16
Bosna Hersek	10	6
Sırbistan	26	19
<b>Toplam</b>	<b>65</b>	<b>53</b>

Bankacılık düzenlemeleri ile bankaların performans ilişkisini incelediğimiz çalışmamızın veri seti 2010 ile 2019 yılları (çalışma yapılırken 2020 verileri yayımlanmamıştır) arasında yıllık verilerden oluşmaktadır.

### 3.2 Değişken Tanımları

Bankacılık düzenlemelerinin bir bütün halinde ülkelere ve sektöre etkilerinin ve sonuçlarının analiz edilebilmesi amacı ile ilk etapta düzenleme ile ilgili olan kalemlerin sayısallaştırılması gerekmektedir, bu da ancak sektörlerde faaliyet gösteren bankaların bilanço verileri üzerinden yapılabilmektedir.

Aşağıdaki tabloda çalışmada kullanılan değişkenlere yer verilmiştir. Değişkenleri bağımlı, bağımsız ve kontrol değişkenleri olarak gruplandırıp, bankacılık sektör performans ve risk ölçüm göstergelerini bağımlı değişkenler ile bankacılık sektöründe uygulanan düzenleme göstergelerini ise bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Bu değişkenlerin isimleri, analizde kullanılacak olan kısaltmaları ve formülasyonları ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

**Tablo-12: Analizde Kullanılan Değişkenler**

Değişkenler		Kısaltma	Açıklama	
<b>Bağımlı Değişkenler</b>				
Performans Göstergesi	Aktif Karlılığı	ROA	Net Kar / Toplam Aktifler	
Performans Göstergesi	Özkaynak Karlılığı	ROE	Net Kar / Toplam Özkaynaklar	
İflas Riskini Ölçen Performans Göstergesi	İflas Riski	Z-Skoru	$\left( \frac{ROA + \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Varlıklar}}}{\sigma_{ROA}} \right)$	
<b>Bağımsız Değişkenler</b>				<b>Beklenen Etki</b>
Düzenleme Göstergesi	Sermaye Yeterliliği	SY	Özkaynaklar / Toplam Aktifler	+
Düzenleme Göstergesi	Likidite	LK	Likit Aktifler / Toplam Aktifler	+
Düzenleme Göstergesi	Toplam Karşılıklar	TK	Toplam Karşılıklar / Özkaynaklar	+



Değişkenler		Kısaltma	Açıklama	
<b>Kontrol Değişkenleri</b>				
Büyüklik Göstergesi	Toplam Aktifler	LTA	Toplam Aktiflerin Logaritması	+
Ekonomi Göstergesi	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıladaki Yıllık Büyüme Oranı	+
Fiyat Göstergesi	Enflasyon	ENF	Tüketici Fiyatlarındaki Yıllık Artış Oranı	-

Çalışmada bankacılık sektör performansını ölçmek amacıyla aktif karlılık oranı, özkaynak karlılık oranı ve iflas riskini ölçen performans göstergesi olan z-skoru kullanılmıştır. Bankacılık sektöründe uygulanan düzenlemeleri ise sermaye yeterliliği, likidite ve toplam karşılıklar olarak ifade edilen değişkenlerle ölçülmektedir. Bu değişkenlerin yanında kontrol değişkenleri olarak banka büyüklüğü için toplam varlıkların logaritması, ekonomi göstergesi için gayri safi yurt içi hasıladaki yıllık büyüme oranı ve fiyat göstergesi olarak da tüketici fiyatlarındaki yıllık artış oranı kullanılmıştır.

### 3.2.1 Aktif Karlılığı (ROA)

Daha önceki bölümlerde bankacılık performans ölçütlerinden bahsedilmiş ve aktif karlılığı oranının önemi vurgulanmıştı. Karlılık performansı değerlendirme oranlarından olan aktif karlılık oranı banka varlıklarının karlılığa dönüşmesinde ne kadar etkin kullanıldığını bir göstergesidir.

$$\text{Aktif Karlılık Oranı} = \text{Net Kar} / \text{Toplam Aktifler}$$

Yukarıda verilen formülle hesaplanan aktif karlılığı oranı literatürde sıkça kullanılan performans göstergelerinden birisidir. Literatür bölümünde incelediğimiz çalışmalarda Ibrahim (2019), Demir (2016), Arıcan ve diğ. (2019), Zhang ve Jiang'ın (2018) ve Bouheni'nin (2014) yılındaki çalışmaları ve bunun yanında Rivard ve Thomas (1997), Miller ve Noulas (1997) ve Jiang vd. (2003) yaptıkları çalışmalarda yine performans göstergesi olarak ROA'yı kullanılmıştır.

### 3.2.2 Özkaynak Karlılığı (ROE)

Yine aktif karlılığı gibi literatürde sıklıkla kullanılan bir diğer performans göstergesi de özkaynak karlılık oranıdır. Banka sermayedarlarının bankalara vermiş oldukları sermaye karşılığında bekledikleri karlılığı ifade etmektedir.

Özsermaye Karlılık Oranı = Net Kar / Özsermaye

Yukarıda formüle edildiği gibi özsermaye karlılık oranı, net karın özsermaye'ye oranlanması ile elde edilir. Yatırımcılar özsermaye karlılık oranının olabildiğince yüksek çıkmasını beklerler çünkü yatırdıkları sermaye karşılığında karlılık maksimizasyonunun fazla olmasını isterler. Bu durum da hem sektör açısından olsun hem de bankalar açısından olsun ROE'nin bir performans göstergesi olarak kullanılmasının temel sebebidir.

Literatür bölümünde incelediğimiz çalışmalarda, Igbinoso ve diğerlerinin (2017), Demir (2016), Kılıcı (2019), Zhang ve Jiang'ın (2018) ve Bouheni'nin (2014) çalışmalarında performans göstergesi olarak ROE'yi kullanmışlardır.

### 3.2.3 Riski Göstergesi (Z-Skoru)

Z-Skoru, literatürde bankaların risk alma davranışlarını ve iflas riskini ölçmede yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Genelde risk göstergesi olarak kullanılsa da riskin yanında performans ve istikrar göstergeleri olarak ta kullanılmaktadır.

Z-Skoru değeri yükseldiği zaman bankanın riskinin düşeceği ya da tersi bir ifade ile Z-Skoru değeri azaldıkça banka riskinin artacağı gözlemlenmektedir (Haque, 2019). Bu ifadenin yanında istikrar ile ilgili olarak Z-Skoru değerinin yüksek olduğu durumlarda bankanın daha istikrarlı olduğu gözlemlenmektedir (Bouheni, 2014, Laeven ve Levine, 2009).

Z-Skoru aşağıda gösterildiği şekilde formüle edilmektedir;

$$Z - Skoru = \frac{\left(ROA + \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Varlıklar}}\right)}{\sigma ROA}$$

Literatür bölümünde incelediğimiz, Ibrahim (2019), Yazıcı ve Kandil Göker (2019), Zhang ve Jiang (2018), Bouheni (2014), De Vita ve Luo (2017), çalışmalarında z-skoru'nu risk göstergesi olarak kullanmışlardır.

### 3.2.4 Sermaye Yeterliliği

Sermaye yeterliliği uygulanan finansal analizler çerçevesinde banka özkaynaklarının bilanço içerisindeki payı olarak tanımlanabilir. Sermaye yeterliliği ile ilgili olan yasal düzenlemeler bankaların sahip olması gereken minimum sermaye düzeyini belirlemek amacı ile uygulanmaktadır. Sermaye yeterliliği Basel-I uzlaşlarından Basel-III uzlaşlarına kadar çoğu temel düzenleme ve denetim standardında bankaların özkaynak düzeyleri konusunda temel refe-

ranslardan birisidir. Sermaye yeterliliğini ölçmek için aşağıdaki formülden yararlanılabılır.

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Literatür bölümünde incelediğimiz, Çelik (2019), Iğbinosa ve diğerleri (2017), Demir (2016), Kılıcı (2019), Arıcan ve diğerleri (2019), Yazıcı ve Kandil Göker (2019), Bouheni (2014), Ashraf ve diğerleri (2016) ve Tiryaki ve Yılmaz (2012), çalışmalarında sermaye yeterliliği ve sermaye yeterlilik oranını kullanmışlardır.

### 3.2.5 Likidite Düzenlemesi

Bir diğer düzenleme göstergesi olan likidite, düzenleme ve denetleme otoritelerinin bankaların likidite risklerini takip ettikleri likit varlıklardan oluşmaktadır. Özellikle 2008 küresel krizinde de likiditenin önemi bir kez daha görölmüştür. Özellikle bankaların likidite yönetiminin takip edilmesi ve analizler de sayısalılaştırılarak kullanılması için bilançoda yer alan likit varlıklar en önemli likidite riski ve performansı göstergesi olarak kullanılmaktadır. Çalışmamıza dahil ettiğimiz likidite düzenlemesi aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır;

$$\text{Likidite Düzenlemesi} = \frac{\text{Likit Aktifler}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Literatür bölümünde incelediğimiz, Çelik (2019), İbrahim (2019), Demir (2016), Arıcan ve diğerleri (2019), Yazıcı ve Kandil Göker (2019), Ashraf ve diğerleri (2016), Tiryaki ve Yılmaz (2012) ve Danışman (2018), çalışmalarında likidite oranı ve likidite düzenlemelerini kullanmışlardır.

### 3.2.6 Toplam Karşılıklar

Bankaların temel düzenleme göstergeleri içerisinde karşılık politikaları da önemli bir yer tutmaktadır. Toplam karşılıklar bankaların beklenen ya da beklenmeyen zararlara karşılık ayrılan karşılık tutarlarını ifade etmektedir. Bankacılık sektöründe de düzenleyici otoriteler tarafından bankaların karşılık politikaları dikkatlice izlenmektedir bunun sebebi 2008 yılında etkili olmaya başlayan Küresel Kriz sonrasında G20 kararları ile birlikte mevcut ekonomik faaliyetlerden daha bağımsız bir şekilde karşılık politikalarının belirlenmesi tavsiye edilmektedir. Bu nedenle biz de çalışmamıza bankaların hesapladıkları toplam karşılık rakamlarının özkaynaklarına oranını bir düzenleme göstergesi olarak kullanmaktayız. Oran aşağıdaki şekilde hesaplanmaktadır;

$$\text{Toplam Karşılıklar} = \frac{\text{Toplam Karşılıklar}}{\text{Özkaynaklar}}$$

Literatür bölümünde incelediğimiz, Demir (2016), Tiryaki ve Yılmaz (2012) çalışmalarında karşılık politikalarını ve toplam karşılık oranını kullanmışlardır.

### 3.3. Analiz Yöntemi ve Ekonometrik Modeller

Tezin amaçlarından birisi bankacılık düzenlemeleri ile performans göstergeleri arasındaki ilişkiyi test etmektir bu bağlamda örneklemimizi oluşturan Balkan ülkelerinde ve Türkiye’de birçok banka bulunmakta (53 banka) ve bu bankaların belirli bir zaman aralığındaki (2010-2019) verileri ile analiz yapılmaktadır. Bu doğrultuda inceleme konusu olan ülke ve bu ülkelerdeki bankacılık sektörünün bu özelliği bakımından panel veri analizine uygun bir yapının olduğu görülmektedir.

Panel veri analizi finans literatüründe de diğer alanlarda da kullanımı gittikçe daha da artan yöntemlerden birisidir. Uygulama ve yorumlamada araştırmacılara sağladığı kolaylıkların yanında sağladığı diğer avantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Gujarati & Porter, 2009).

- Panel veri analizi ile bireysel olarak kabul edilmiş olan ülke, şehir ya da işletme gibi farklılık gösteren birimlerin zaman boyutu içerisinde bireysel spesifik etkileri dikkate alınarak tahmini yapılabilmektedir.
- Yatay kesit ve zaman serilerinin bir arada kullanılması hem bilgilendirme açısından hem de değişkenler arasında daha az doğrusallık ve serbestlik derecesi açısından etkinlik sağlamaktadır.
- Bazı çalışma alanlarında daha fazla değişim dinamiğini ifade etmek için uygun bir yöntemdir.
- Panel veri analizi yatay kesit ve zaman serilerinin dışındaki etkileri de ortaya koymaktadır.
- Panel veri analizi ile geliştirilen modeller karmaşık davranış modelleri ile ilgili çalışmalar içinde uygundur.
- Panel veri analizi çok sayıda birim ile beraber çalışmaya uygun olup yatay kesitten dolayı ortaya çıkan sapmaları en aza indirir.

Panel veri, bireyler, hane halkı, ülkeler ve firmalar (bankalar) gibi birimlere ait olan yatay kesit gözlemlerinin belirli bir zaman döneminde derlenmesi olarak tanımlanabilmektedir (Baltagi, 2008).

Panel veri uygulamasının sadece zaman serisi ya da yatay kesit veri kullanımına kıyaslandığında belirgin bazı avantajları söz konusudur. Bunların en önemlisi gözlem sayısının sadece T adet zaman ya da N adet birim ile sınırlama yapmadan (NxT) şeklinde gözlem sayılarının çoğaltılması gelmektedir. Bu da yapılan ekonometrik analizlerde serbestlik bakımından ve çoklu bağlantı gibi sorunların azaltılmasını ifade etmektedir. Bunun yanında zaman boyutu gibi üzerinde bireysel etkilerin gözlemlenmesine ve incelenmesine olanak tanınması panel veri kullanımının bir diğer avantajı olarak söz edilebilir (Hsiao, 2006).

Panel veri analizi, analizde kullanılan verilerin türüne göre değişik gruplara ayrılmaktadır. Yatay kesit sayıları zaman sayısından daha fazla ise kısa panel, zaman sayısı, yatay kesit sayısından fazla ise uzun panel olarak adlandırılmakta bunların yanında veri seti her bir yatay kesit için eşit uzunlukta zaman serisini barındırıyorsa buna dengeli panel ve zaman serisi uzunlukları yatay kesitten yatay kesite farklılık gösteriyorsa da buna dengesiz panel denilmektedir (Wooldridge, 2003).

“Ekonometrik analizlerde zaman serileri, yatay kesit verileri ve zaman serileri ile yatay kesit verilerinin birleştirilmesiyle oluşan panel veriler olmak üzere üç farklı veri türü kullanılmaktadır” (Gujarati, 2009). “Panel veri analizi hem firma ya da ülke gibi yatay kesit verisi hem de gün ay yıl gibi zaman kesitini bir araya getiren bir analiz türüdür” (Gujarati, 2009). “Panel veri sayesinde birimlere ilişkin yatay kesit gözlemleri belirli bir zaman dönemi içinde bir arada toplanabilmektedir” (Baltagi, 2008). Herhangi bir yıla ilişkin değerler panel verinin kesit boyutunu oluştururken, değişkenlerin zaman içerisinde almış oldukları değerler panel verinin zaman boyutunu oluşturmaktadır. Genel bir panel veri modeline ilişkin matematiksel eşitlik aşağıda belirtildiği şekildedir.

$$Y_{it} = \beta_0_{it} + \sum \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \quad i = 1, \dots, \dots, N; t = 1, \dots, \dots, T$$

Denklemden yer alan  $i$ : firmalar gibi birimleri (yatay kesiti),  $t$  ise zamanı (zaman boyutunu),  $\beta_0_{it}$  sabit terimi,  $\beta_{kit}$  parametreler vektörünü,  $X_{kit}$  ise  $k$ . sıradaki bağımsız değişkenin  $t$  zamanındaki  $i$ . firmaya ait değerini,  $Y_{it}$  ise bağımlı değişkenin  $t$  zamanındaki  $i$  firmaya ait değerini ifade etmektedir.

Panel veri analizi uygulanan modeller kapsamında temelde ikiye ayrılmaktadır. Bunlar statik panel veri modelleri ve dinamik panel veri modelleridir.

### 3.3.1 Statik Panel Veri Modelleri

Statik panel veri modelleri açıklayıcı değişkenler arasında bağımlı ya da bağımsız değişkenin gecikmeli değerinin yer almadığı modellerdir. Statik panel veri modelleri, havuzlanmış en küçük kareler (Pooled OLS), sabit etkiler modeli (fixed effect model) ve rassal etkiler modeli (random effect model) olarak üç modelden oluşmaktadır.

“Bu modellerden ilki olan havuzlanmış en küçük kareler yönteminde zaman etkisi ve yatay kesit serisi dikkate alınmayıp her bir yatay kesit için belirli etkileri yansıtan kukla değişkenler kullanılmadan bütün ülkelerin ya da grupların verileri bir havuzda toplanmakta ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkileri araştırılmaktadır” (Sayılğan ve Süslü, 2011). “Bir diğer model olan sabit etkiler modelinde ise katsayıların birimlere ya da birimler ile zamana göre değiştiği varsayılmaktadır” (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007). Statik panel veri modellerinin sonucusu ise rassal etkiler modelidir. Bu model, sabit terim katsayılarının yatay kesit birimlerine bağlı olarak dağılmasındansa rastgele dağıldığı varsayımına dayanmaktadır. Rassal etkiler modelinde modele dahil edilmeyen fakat bağımlı değişkeni etkileyebilen bütün faktörlerin rassal hata terimi ile açıklanabileceği kabul edilmektedir (Gülaç, 2014).

### 3.3.2 Dinamik Panel Veri Modelleri

Dinamik panel veri modelleri, bağımsız değişkenler arasında bağımlı değişkenin gecikmeli değerinin yer aldığı modeller olup iki temel yöntemden oluşmaktadır. Bunlar; Arellano ve Bond, (1991) ve Arellano ve Bover, (1995) tarafından geliştirilen sistem genelleştirilmiş momentler yöntemi tahmincisi (system generalized method of moments / system GMM estimator) ve fark genelleştirilmiş momentler yöntemi tahmincisi (difference generalized method of moments / difference GMM estimator)'dir.

Dinamik panel veri modeli aşağıdaki gibi formüle edilebilmektedir:

$$y_{it} = \alpha y_{i,t-1} + \beta x'_{i,t} + n_i + v_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

Modelde  $y_{it}$  bağımlı değişkeni,  $\alpha y_{i,t-1}$  bağımlı değişkenin gecikmeli değerini,  $\alpha$  sabit terimi,  $\beta x'_{i,t}$  bağımsız değişkenleri,  $n_i$ , gözlenemeyen bireysel etkileri,  $v_{i,t}$  gözlenemeyen zamana özgü etkileri,  $\varepsilon_{i,t}$  ise hata terimini göstermektedir. Modelde  $n_i$  ile  $v_{i,t}$ 'nin sabit olduğu varsayılmaktadır.

Dinamik panel veri kullanımı ve bu kullanımdaki tahmin yöntemlerinden Arellano-Bond'un uygulamadaki en önemli gerekçesi çok anlaşılır ve açık bir

yöntem olduğudur. Model ilk olarak Arellano ve Bond (1991) tarafından bir GMM (genelleştirilmiş momentler yöntemi / generalized methods of moments) yöntemi olarak geliştirilmiştir (Mileva, 2007).

GMM tahmincisi ile yapılan analizler, sabit etkilerin varyansının özellikle geçici şokların varyansına göre daha yüksek olduğu modellerde daha az bilgilendirici hale gelmektedir. Bu sorundan kaçınabilmek amacı ile bir sistemde farklı olan seviyelerde ifade edilen ve aynı denklemde birleştirilen bir sistem GMM tahmincisi önerilmektedir (Kumar, 2013).

Modeldeki GMM'e göre esas değişiklik bağımlı değişkenin gecikmeli değerine ek olarak yer alan dışsal değişkenlerin bazılarının sadece birey etkiler içermelerine ve bazılarının da zaman ve birey etkilerini birlikte içermelerine izin vermesidir. (Arellano-Bover, 1995)

Yukarıda formüle edildiği gibi dinamik modellerde bağımlı değişkenin de model içerisinde gecikmeli değeri bulunmakta ve bu gecikmeli değer ile hata terimi arasında korelasyon bulunması, en küçük kareler yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalarda tutarsız analiz sonuçlarının elde edilmesine neden olabilmektedir. Sistem GMM yöntemi, basit varsayımlara dayanıp uygulaması da kolay olduğundan dinamik modellerde sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. Bunun dışında dengeli olmayan panel veri seti ile yapılan analizlerde sistem GMM tercih edilmesi etkin araç değişken tahmincisi elde edilmesini sağladığından önerilmektedir (Baltagi, 2008).

Arellano-Bond (1991) ve Arellano-Bover (1995)/Blundell-Bond (1998) dinamik panel tahmincileri sıklıkla tercih edilmeye başlanmış, bu tercihin gerekçeleri ve modellerin hangi koşullar için tasarlanmış olduğu aşağıda belirtildiği gibi sıralanabilmektedir (Roodman, 2006).

- $N > T$  panelleri, kısaca daha az bir zaman diliminde daha fazla bireyin olduğu durumlar.
- Doğrusal bir fonksiyonel yapıda ilişkinin kurulabildiği çerçevelerde
- Bağımlı değerlerin modelde yer alan kendi gecikmeli değeri ile açıklayıcılığının güçlü olduğu modellerde
- Açıklayıcı değişkenlerin dışsallıklarının kesin olmadığı durumlarda yani hata teriminin cari ve geçmiş değerleri ile bu değişkenlerle korelasyona sahip olması olasılığının olduğu durumlar.
- Sabit birey etkilerin varsayılabileceği durumlar
- Bireyler arasında ziyade bireylerde heterostekdastisite ve otokorelasyonun olduğu durumlar

Ayrıntıları verilen panel veri modellerinden yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusundan dinamik panel veri analizi uygulanmasının çalışmamız için daha uygun olacağı tespit edilmiştir. Tez çalışmasındaki ekonometrik analizler Stata-15 programı yardımı ile uygulanmış ve bankacılık düzenlemelerinin sektör performansına etkilerini ölçebilmek ve karşılaştırabilmek amacıyla Balkan ülkeleri birlikte ve Türkiye ayrı olarak ele alınıp aşağıdaki modeller oluşturulmuştur.

**Model 1:** Aktif karlılık oranı üzerinden düzenlemelerin banka performansına etkisini görebilmek amacı ile aşağıdaki model kullanılmıştır.

$$ROA = \beta_0 + \beta_1 ROA_{i,t-1} + \beta_2 SY_{i,t} + \beta_3 LY_{i,t} + \beta_4 TK_{i,t} \\ + \beta_5 LTA_{i,t} + \beta_6 GDP_{i,t} + \beta_7 INF_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

**Model 2:** Özkaynak karlılık oranı üzerinden düzenlemelerin banka performansına etkisini görebilmek amacı ile aşağıdaki model kullanılmıştır.

$$ROE = \beta_0 + \beta_1 ROE_{i,t-1} + \beta_2 SY_{i,t} + \beta_3 LY_{i,t} + \beta_4 TK_{i,t} \\ + \beta_5 LTA_{i,t} + \beta_6 GDP_{i,t} + \beta_7 INF_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

**Model3:** Z-Skoru üzerinden düzenlemelerin banka performansına etkisini görebilmek amacı ile aşağıdaki model kullanılmıştır.

$$Z \text{ Skoru} = \beta_0 + \beta_1 Z \text{ Skoru}_{i,t-1} + \beta_2 SY_{i,t} + \beta_3 LY_{i,t} + \beta_4 TK_{i,t} \\ + \beta_5 LTA_{i,t} + \beta_6 GDP_{i,t} + \beta_7 INF_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

Çalışmada sermaye yeterliliği, likidite düzenlemeleri ve toplam karşılıklar gibi bankacılık düzenleme göstergelerinin, bankacılık sektörünün performans göstergeleri olarak kabul ettiğimiz aktif karlılığı oranı, özsermaye karlılığı oranı ve Z-Skoru üzerinde bir değişim meydana getirip getirmediği, eğer bir etkisi bulunuyorsa da bunun boyutu ve yönünün ne olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Literatürde benzer uygulamalı çalışmalar incelendiğinde, (Tiryaki ve Yılmaz 2012, Danışman 2018, Çelik 2019, Kılıcı 2019, Yazıcı ve Kandil Göker 2019, Bouheni 2014, Lee 2015) bankacılık düzenlemelerinin bankalara ve sektöre olumlu etkileri olduğunu, (Igbinsa 2017, Arıcan 2019) düzenlemelerin bankaların performansını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanında (Demir 2016) düzenlemelerin anlık tepkilere yol açtığını ve tepkilerin aynı dönemde kaybolduğunu, (Laeven 2009) ise aynı düzenlemelerin farklı bankalarda farklı sonuçlara neden olduğunu tespit etmiştir.



Alam (2013), Nabila (2012), Bouheni (2014), Ashraf (2016) düzenlemelerin bankaların risk almasında azalmaya neden olduğunu. (De Vita, 2017) düzenlemelerin riski arttırmadığını bunun yanında (Zhang, 2018) düzenlemelerin bankalarda riski artırıcı bir faktör olduğunu, (Ehsan, 2018) düzenlemelerin bankaların risk alma davranışını etkilediğini, (Osei-Assibey, 2015) sermaye düzenlemelerinin kredi büyümesine neden olduğu ve buna bağlı olarak riski arttırdığı, (Luu, 2015) düzenlemelerin performansa ve riske bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

# Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde istatistik ve ekonometrik analiz çıktıları sunulmakta ve elde edilen bulgular tartışılmaktadır.

- Araştırmada izlenecek sıralama şu şekilde olacaktır.
- Öncelikle Balkan ülkeleri ve Türkiye için tanımlayıcı istatistikler belirlenerek yorumlanacaktır.
- Değişkenler arasında korelasyon olup olmadığı belirlenecektir.
- Modellerin ve her bir panelin kendi içerisindeki yatay kesit bağımlılığı tespit edilecektir. Yatay kesit bağımlılığına göre birinci nesil ya da ikinci nesil birim kök testleri uygulanacaktır.
- Birim kök testlerinden sonra seride durağan olmayan değişkenlerin farkları alınarak durağanlaştırılıp dinamik panel veri analizinden elde edilen bulgular yorumlanacaktır.

### 4.1 Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmanın ilk aşaması olarak modellerde kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri incelenmiştir. Tablo-1’te görüldüğü üzere Balkan Ülkelerinde borsada işlem gören bankaların 2010-2019 arası dönemde yıllık verilere göre her bir değişkene ait 410 gözlem bulunmaktadır. Aktif karlılığı (ROA) ortalaması 0.70 özsermaye karlılığı (ROE) ortalaması 6.77 ve Z-Skoru ortalaması 1.59 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın temeli olan düzenleme göstergelerinde ise sermaye yeterliliği ortalaması 0.20 likidite ortalaması 0.16 ve toplam karşılıkların ortalaması ise 0,07 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada

ele aldığımız makroekonomik kontrol değişkenlerinde ise toplam aktiflerin logaritmasının ortalaması 5.65 gayri safi yurt içi hasıla ortalaması 1.60 ve enflasyonun ortalaması ise 2.54 olarak hesaplanmıştır.

**Tablo-13: Balkan Ülkeleri için Tanımlayıcı İstatistikler**

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Minimum Değer	Maksimum Değer
ROA	0.7018049	2.655552	-9.44	19.34
ROE	6.77622	12.92594	-47.1	57.89
Z-SKORU	1.596439	0.7015791	0.15	4.73
SY	0.2034183	0.0898645	-0.0418	0.9844
LK	0.1614317	0.0691583	0.0157	0.5995
TK	0.0774441	0.1348936	0.0007	0.9639
LTA	5.654256	0.6792914	3.306639	6.999298
GSYİH	1.601386	1.9553	-2.391774	4.495121
ENF	2.543539	2.992882	-1.5841	11.1374

Tablo-14'te görüldüğü üzere Türkiye'de borsada işlem gören bankaların 2010-2019 arası dönemde yıllık verilere göre her bir değişkene ait 120 gözlem bulunmaktadır. Aktif karlılığı (ROA) ortalaması 1.34 özsermaye karlılığı (ROE) ortalaması 11.79 ve Z-Skoru ortalaması 2.10 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın temeli olan düzenleme göstergelerinde ise sermaye yeterliliği ortalaması 0.16 likidite ortalaması 0.09 ve toplam karşılıkların ortalaması ise 0,15 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada ele aldığımız makroekonomik kontrol değişkenlerinde ise toplam aktiflerin logaritmasının ortalaması 7.25 gayri safi yurt içi hasıla ortalaması 5.86 ve enflasyonun ortalaması ise 9.83 olarak hesaplanmıştır.

Tablo-14: Türkiye için Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Minimum Değer	Maksimum Değer
ROA	1.34875	0.6964406	-2.44	2.99
ROE	11.79908	6.811463	-39.89	25
Z-SKORU	2.109237	1.022032	-3.429994	4.566111
SY	0.1659383	0.0715602	0.1224	0.751
LK	0.0900833	0.0446743	0.01	0.24
TK	0.1532864	0.0951426	0.0112752	0.4290312
LTA	7.256388	0.6340809	5.887755	8.008212
GSYİH	5.862631	2.945437	0.9165348	11.20011
ENF	9.837714	3.201605	6.47188	16.33246

Tablo-13 ve Tablo-14’de tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Tabloda serilerin toplam gözlem sayıları, ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri görülmektedir.

Tablo-13 ve Tablo-14’de ki veriler karşılaştırıldığında Balkan ülkeleri grubu ile Türkiye verileri arasında farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Bu farklılıkların temel sebepleri, gözlem sayıları arasındaki fark ve bir ülke grubu ile tek bir ülkenin karşılaştırılması olarak yorumlanabilir. Özellikle Balkan ülkelerinde performans göstergelerine ait standart sapma değerinin ortalama değerlerinden daha fazla olması örneklem olarak alınan bankalar arasındaki farklılığın önemli olduğunu göstermektedir. Ülkeler arasındaki gelişmişlik, nüfus, bankacılık sistemi ve banka sayısı gibi faktörler değerlendirildiği zaman farklılık beklenen bir durumdur.

#### 4.2 Bağımsız Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi

Genelleştirilmiş Momentler Metodunun temel varsayımlarından biriside bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı problemi olmamasıdır. Analizlerin doğru ve anlamlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için öncelikle değişkenler arasında yüksek korelasyon olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Bu kapsamda her bir modelde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin arasındaki ilişkinin gözlenmesi için korelasyon matrisi oluşturulmuş ve aralarında yer alan ilişki pearson korelasyon katsayısı ile hesaplanmıştır. Beklenti değişkenler arasında yüksek korelasyon görülmemesidir. Yapılan

bu analize göre değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı yani değişkenler arasında yüksek bir korelasyon görülmediği tespit edilmiştir. Her model için ayrı ayrı korelasyon ilişkileri Tablo-15 ve Tablo-16'da gösterilmiştir.

**Tablo-15: Balkan Ülkeleri için Korelasyon Matrisi**

	SY	LK	TK	LTA	GSYİH	ENF
SY	1.0000					
LK	0.0213	1.0000				
TK	-0.1559	0.0984	1.0000			
LTA	0.1453	-0.2283	-0.0423	1.0000		
GSYİH	0.1185	0.1076	-0.0021	0.0554	1.0000	
ENF	0.2810	-0.2381	-0.2379	0.0986	-0.1659	1.0000

**Tablo-16: Türkiye için Korelasyon Matrisi**

	SY	LK	TK	LTA	GSYİH	ENF
SY	1.0000					
LK	0.0300	1.0000				
TK	-0.2615	-0.0765	1.0000			
LTA	-0.3709	0.0366	0.4701	1.0000		
GSYİH	0.1163	-0.1536	0.1329	-0.0748	1.0000	
ENF	-0.0069	0.3160	-0.1936	0.0463	-0.6824	1.0000

Tablo-15 ve Tablo-16'da Gujarati ve Porter (2009) tarafından önerilen 0.80 kritik değerinden daha büyük korelasyon katsayısına rastlanmadığından model de ve değişkenlerde herhangi bir değişiklik yapmadan analize devam edilecektir.

#### 4.3 Yatay Kesit Bağımlılığı Testleri

Seriler arasında yatay kesit bağımlılığının var olması ve bu durumun dik-kate alınarak analizlere devam edilmesi, analizler sonucunda elde edilecek olan bulguların doğruluğunu ve güvenilirliğini etkilemektedir (Breusch- Pagan, 1980; Pesaran, 2004). Bu doğrultuda panel veri analizi öncesinde model ve

modelde kullanılan değişkenler için yatay kesit bağımlılığının olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Bunun için Pesaran (2004) CD, testi kullanılacaktır. Pesaran (2004) CD testi, yatay kesit boyutunun zaman boyutundan büyük olduğu durumlarda ( $N > T$ ) kullanılmaktadır. Yatay kesit bağımlılığını her model için ve her değişken için ayrı ayrı hesaplanmış ve sonuçları Tablo-17 ve 18'de belirtilmiştir.

**Tablo-17 Değişkenler için Yatay Kesit Bağımlılığı Testi**

Pesaran (2004) CD Testi						
	Balkan Ülkeleri			Türkiye		
Değişkenler	CD-Test	P-Value	Yatay Kesit Bağımlılığı	CD-Test	P-Value	Yatay Kesit Bağımlılığı
ROA	11.555	0.000***	Var	12.448	0.000***	Var
ROE	15.255	0.000***	Var	6.764	0.000***	Var
ZSCORE	6.095	0.000***	Var	13.209	0.000***	Var
SY	5.315	0.000***	Var	7.733	0.000***	Var
LK	8.999	0.000***	Var	5.173	0.000***	Var
TK	-1.331	0.183	Yok	6.451	0.000***	Var
LTA	29.029	0.000***	Var	16.605	0.000***	Var
GSYİH	76.85	0.000***	Var	25.69	0.000***	Var
ENF	77.265	0.000***	Var	25.69	0.000***	Var

*Not: \*\*\*, yüzde 1, düzeyinde anlamlılığı göstermekte, \*\* ise yüzde 5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Sayılar ilgili testlere ait test istatistiğini ifade etmektedir*

Tablo-17'de de görüldüğü üzere Balkan ülkelerinde TK değişkeni haricinde tüm değişkenlerde, Türkiye'de ise tüm değişkenlerde %1 anlamlılık düzeyinde yatay kesit bağımlılığının olduğu görülmektedir. Model bazında yatay kesit bağımlılığı testlerinin sonuçları ise Tablo-18'de gösterildiği gibidir.

Tablo-18 Modeller İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Testi

Pesaran'ın Yatay Kesit Bağımlılığı Testi						
	Balkan Ülkeleri			Türkiye		
Modeller	Değer	Olasılık	Yatay Kesit Bağımlılığı	Değer	Olasılık	Yatay Kesit Bağımlılığı
Model-1 (ROA)	5.658	0.0000***	Var	10.655	0.0000***	Var
Model-2 (ROE)	5.313	0.0000***	Var	6.463	0.0000***	Var
Model-3 (ZSCORE)	3.192	0.0014**	Var	10.913	0.0000***	Var

Not: \*\*\*, \*\* sırasıyla yüzde 1 ve yüzde 5, düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Sayılar ilgili testlere ait test istatistiğini ifade etmektedir.

Modellerde Yatay Kesit Bağımlılığının tespiti için Pesaran's Test Of Cross Sectional Independence (2004) testi yapılmış olup testin sonucuna göre tüm modellerde yatay kesit bağımlılığı olduğu tespit edilmiştir. Balkan ülkelerinde TK değişkeninde yatay kesit bağımlılığı çıkmamış fakat diğer tüm değişkenlerde ve modelde yatay kesit bağımlılığı olduğundan TK değişkeni içinde diğer değişkenlere uygulanan birim kök testleri uygulanmıştır.

#### 4.4 Değişkenlere Ait Birim Kök Test Sonuçları

Ekonometrik analizlerde, seriler durağan ve durağan olmayan seriler olarak ikiye ayrılmaktadır. Durağan olmayan serilerle kurulan bir model tahmin edildiği durumda ise değişkenler arasında gerçekte var olmayan ilişkiler elde edilir (Erdoğan ve Bozkurt, 2008). Ekonometrik analizin sağlıklı sonuçlar vermesi ve sapmalı sonuçlarla karşılaşılması için kullanılan değişkenlerin durağan olması gerekmektedir. Bu kapsamda 1. Nesil ve 2. Nesil olmak üzere iki grup durağanlık testi bulunmaktadır. 1. Nesil birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını dikkate almamakla beraber 2. Nesil birim kök testleri bunu dikkate almaktadır.

Modelde yer alan değişkenlerde ve modellerde yatay kesit bağımlılığı olduğundan değişkenlerin durağanlıkları artık yatay kesit bağımlılığını dikkate alan 2. Nesil birim kök testleri ile incelenmesi gerekmektedir. Yatay kesit boyutunun, zaman boyutundan büyük ya da küçük olması durumlarının ikisinde de kullanılabilen "Pesaran's CADF" testi ile her bir değişkenin sabitli ve trendli olarak birim kök içerip içerme-

diklerine bakılmıştır. Pesaran (2007) CADF testi, bireysel serilerin birinci farkları ve gecikme düzeylerinin yatay kesit ortalamaları ile ADF regresyonunun genişletilmiş şeklidir. CADF testi, yatay kesit (N) ve zaman (T) boyutunun nispeten küçük olduğu durumlarda bile oldukça tutarlı sonuçlar vermektedir (Pesaran, 2007). Test sonuçları sabitli ve trendli olarak Tablo-19’da verilmiştir.

**Tablo-19 Balkan Ülkeleri ve Türkiye için Pesaran CADF (Sabitli-Trendli) Birim Kök Testi Sonuçları**

Değişkenler	Balkan Ülkeleri		Türkiye	
	t-bar	Z[t-bar]	t-bar	Z[t-bar]
ROA	-2.945	-2.693	-4.297	-4.454
ROE	-3.194	-3.670	-1.346	1.936
ZSCORE	-1.379	3.463	-4.124	-4.078
SY	-2.218	0.164	-3.604	-2.954
LK	-2.648	-1.524	-2.725	-1.050
TK	-3.198	-3.684	-2.043	0.426
LTA	-1.987	1.072	-2.319	-0.171
GSYİH	-1.139	4.403	1.700	8.530
ENF	-2.506	-0.966	1.700	8.530
Balkan Ülkeleri için Kritik Değerler: Cv10 -2.630, Cv5 -2.750, Cv1 -3.000				
Türkiye için Kritik Değerler: Cv10 -2.780, Cv5 -2.970, Cv1 -3.310				

Tablo-19’da görüldüğü üzere Balkan Ülkeleri için sabitli ve trendli Pesaran’s CADF testi sonuçlarına göre Z[t-bar] sonuçları cv10, cv5, cv1 değerlerinden mutlak birim olarak küçük olan SY, LK, LTA ve ENF değişkenlerinde birim kök olduğu görülmekte olup birinci farkları alınarak durağanlaştırılmıştır. Aynı şekilde Türkiye’de ROE, SY, TK ve LTA değişkenlerinin de birim köklü olduğu görülmekte olup birinci farkları alınarak durağanlaştırılmış ve analize bu şekilde devam edilmiştir.



#### 4.5 Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Her bir model için gereken ön yapılabilirlik testleri gerçekleştirilmiş ve yapılan testlerin GMM tahmincisinin etkinliği yönünden uygunluk sağladığı, dolayısı ile tahmin sonuçlarının (katsayıların) değerlendirilmesine izin verdiği görülmüştür.

Heteroskedastisite, otokorelasyon ve birimler arası eşzamanlı korelasyon durumlarında hata teriminin varyans kovaryans matrisi birim matrise eşit olmayacağından dolayı, bahsi geçen olgulardan en az bir tanesinin varlığı tahmincinin etkinliğini bozacağından (güven aralıklarının geçerliliği etkileneceğinden) parametre tahminlerine dokunulmadan standart hatalar düzeltilmeli veya karşılaşılan olgunun durumuna yönelik yöntemler tercih edilmelidir. Dirençli standart hatalar ile tahmin yapıldığında, standart hataların biraz büyüdüğü, dolayısıyla  $z$  istatistiklerinin değerinin düştüğü ve güven aralıklarının genişlediği görülmektedir (Tatoğlu, 2016).

Dirençli standart hatalar ile birlikte yapılan tahminlerde, parametrelerde herhangi bir değer değişikliği olmayıp  $z$  istatistikleri bakımından bazı değişkenlerin, bağımlı değişkeni açıklamakta anlamsız kaldığı gözlemlenmektedir.

Dirençli standart hatalar ile birlikte yapılan analizlerin toplu bir şekilde anlamlılığını ölçen Wald istatistiği analizi yapılan her modelde anlamlı sonuçlar vermiştir. Ayrıca dirençli standart hatalar ile birlikte elde edilen parametreler için Arellano ve Bond'un otokorelasyon testi uygulanmış ve modellerde otokorelasyon bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo-19'da örneklem ülkelerinden Balkan Ülkelerinde bankacılık düzenlemelerinin performansa etkilerini görebilmek amacı ile yapılmış olan Sistem GMM sonuçları verilmektedir.

Tablo-20 Balkan Ülkeleri için Sistem GMM Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	ROA		ROE		Z-SKORU	
	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık
ROA(t-1)	0.2764434***	0.000				
ROE (t-1)			0.2561806***	0.000		
Z-Skoru (t-1)					0.4542981***	0.000
SY	5.640915***	0.000	13.08908***	0.004	1.009437***	0.000
LY	2.491422***	0.000	-3.294605	0.279	0.3838286	0.282
TK	-1.104639**	0.010	-19.75006***	0.000	-0.4853494**	0.010
LTA	0.9531129***	0.000	1.19086300**	0.023	0.0073164	0.673
GSYİH	0.1004992***	0.000	-0.0295713	0.621	0.0036874	0.613
ENF	0.0113016**	0.033	0.1327157***	0.001	0.0093247**	0.027
cons	0.5013144***	0.000	6.832347***	0.000	0.9255995***	0.000
Grup Sayısı	41		41		41	
Gözlem Sayısı	369		369		369	
Wald x <sup>2</sup>	54878.16		1305.89		7097.49	
ProbChi2	0.0000		0.0000		0.0000	
Sargan Testi	36.59746		34.98715		34.62945	
P Value	0.7438		0.8027		0.8148	
AR(1)	-1.6727 (0.0944)		-2.8765 (0.0040)		-1.8015 (0.0716)	
AR(2)	0.03344 (0.9733)		0.61673 (0.5374)		0.56357 (0.5730)	

Not: \*\*\*, \*\* sırasıyla yüzde 1 ve yüzde 5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo-20'de seçilmiş Balkan Ülkeleri ile karşılaştırabilmek amacı ile Türkiye'de ki bankacılık düzenlemelerinin performansa etkilerini görebilmek amacıyla Sistem GMM sonuçları verilmektedir.

Tablo-21 Türkiye için Sistem GMM Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	ROA		ROE		Z-SKORU	
	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık
ROA(t-1)	0.1495811	0.593				
ROE (t-1)			-0.3666676***	0.001		
Z-Skoru (t-1)					0.3731689***	0.001
SY	2.76744	0.443	105.4867	0.322	-6.981585	0.262
LY	-7.034049	0.178	39.65838	0.257	-26.48334	0.102
TK	-5.369475**	0.004	31.25841	0.507	-11.17033***	0.001
LTA	-1.454694	0.295	-50.94319	0.128	-3.789961	0.152
GSYİH	0.0010717	0.928	0.1035606	0.694	-0.0068126	0.663
ENF	-0.0296349**	0.033	-0.5586866*	0.078	-0.0153489	0.642
cons	0.982344**	0.008	-7.691147	0.594	2.632105**	0.005
Grup Sayısı	12		12		12	
Gözlem Sayısı	108		96		108	
Wald x <sup>2</sup>	33.82		50.10		120.42	
ProbChi2	0.0000		0.0000		0.0000	
Sargan Testi	7.453597		5.201561		7.087474	
P Value	1.0000		1.0000		1.0000	
AR(1)	-2.515 (0.0119)		-1.9713 (0.0487)		-2.4191 (0.0156)	
AR(2)	0.45773 (0.6471)		0.00415 (0.9967)		1.1618 (0.2453)	

Not: \*\*\*, \*\*, \* sırasıyla yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo-21'de sadece düzenleme göstergelerinin etkilerini görebilmek amacı ile Tablo-20 ve Tablo-21'nin özeti verilmiştir.

Tablo-22 Balkan Ülkeleri ve Türkiye İçin Sistem GMM Özeti

Değişkenler	Balkan Ülkeler			Türkiye		
	ROA	ROE	Z-SKORU	ROA	ROE	Z-SKORU
SY	5.640915***	13.08908***	1.009437***	2.76744	105.4867	-6.981585
LY	2.491422***	-3.294605	0.3838286	-7.034049	39.65838	-26.48334
TK	-1.104639**	-19.75006***	-0.4853494**	-5.369475**	31.25841	-11.17033***

Çalışmada oluşturulan performansı ölçen modellerimiz ile ilgili yapılan Sistem GMM sonuçlarından elde edilen bulgular Balkan ülkeleri için Tablo-26'da, Türkiye için ise Tablo-27'de gösterildiği gibidir. Bu bulguları bağımlı değişken başlıkları altında gruplanarak açıklanacaktır.

*Aktif Karlılığı Oranı*; Balkan ülkelerinde düzenleme göstergesi olarak kullandığımız bağımsız değişkenlerden sermaye yeterliliği ve likidite pozitif yönde ve anlamlı, toplam karşılıklar ise negatif yönde ve anlamlı bir şekilde aktif karlılık oranını etkilemektedir. Kontrol değişkeni olarak kullandığımız toplam aktiflerin logaritması ve gayri safi yurt içi hasıla aktif karlılık oranını pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Türkiye'de düzenleme göstergelerinden sadece toplam karşılıklar aktif karlılık oranını negatif ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Diğer düzenleme göstergeleri ile aktif karlılık oranı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kontrol değişkenlerinden de yine sadece enflasyon aktif karlılık oranını negatif yönde ve anlamlı bir şekilde etkilemekte olup diğer kontrol değişkenleri ile aktif karlılık oranı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

*Özsermaye Karlılık Oranı*; Balkan ülkelerinde düzenleme göstergesi olarak kullanılan sermaye yeterliliği ile özsermaye karlılık oranı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki varken, toplam karşılıklar ile özsermaye karlılık oranında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Likidite ile özsermaye karlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kontrol değişkenlerinde ise toplam aktiflerin logaritması, özsermaye karlılığını pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde etkilerken gayri safi yurt içi hasıla ile özsermaye karlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Son kontrol değişkeni olan enflasyon ile özsermaye karlılığı arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır. Türkiye'de düzenleme göstergeleri ile özsermaye karlılığı arasında istatistiki bir ilişki bulunmazken kontrol de-

ğişkenlerinden enflasyon özsermaye karlılığını negatif yönde ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Diğer kontrol değişkenleri ile de özsermaye karlılığı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

*Z-Skoru*; Balkan ülkelerinde düzenleme göstergesi olarak kullanılan sermaye yeterliliği z-skoru'nu pozitif yönde ve anlamlı bir şekilde etkilerken diğer bir düzenleme göstergesi olan toplam karşılıklar ise z-skoru'nu negatif yönlü ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Likidite ile z-skoru arasında ise istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kontrol değişkenlerinde sadece enflasyon ile z-skoru arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunurken diğer kontrol değişkenleri olan toplam aktiflerin logaritması ve gayri safi yurt içi hasıla ile z-skoru arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Türkiye'de düzenleme göstergelerinden toplam karşılıklar z-skoru'nu anlamlı bir şekilde azaltırken diğer düzenleme göstergeleri olan sermaye yeterliliği ve likidite ile z-skoru arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Kontrol değişkeni olarak kullanılan toplam aktiflerin logaritması, gayri safi yurt içi hasıla ve enflasyon ile z-skoru arasında da istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Bu bulgular ışığında sermaye yeterliliğinin Balkan ülkeleri için her üç ekonometrik modelde ve uygulanan Sistem GMM yönteminde bağımlı değişkenler olan aktif karlılık oranı, özsermaye karlılık oranı ve z-skoru'nu pozitif ve anlamlı şekilde etkilediği görülmektedir. Türkiye'de ise sermaye yeterliliği ile kullanılan modellerdeki bağımlı değişkenler ile arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu durum bankacılık düzenlemelerinin temel yapı taşlarından birisi olan sermaye yeterliliğinin etkisinin önemini açık bir şekilde göstermektedir.

## Sonuç ve Öneriler

Denetim otoriteleri tarafından bankacılık sektör performansının artırılmasına ve risk unsurlarının minimize edilmesine yönelik yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların ülke ve sektörel bazdaki sonuçları üzerinde yoğun bir şekilde çalışılması gereken konuların başında gelmesine rağmen bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu tez çalışması, bankacılık düzenlemelerinin bankacılık sektör performansına etkilerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak kullandığımız aktif karlılığı oranı, özsermaye karlılığı oranı ve z-skoru'nun hangi bağımsız değişkenler tarafından anlamlı olarak açıklandığının belirlenmesi ve düzenlemelerin bankacılık sektör performansını ne ölçüde etkilediğinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki dinamik panel veri analizi sonuçları ile ortaya konmuştur.

Analizlerde kullanılan bankacılık verileri, örnekleme yer alan ülkelerin merkez bankalarının veri tabanlarından, Dünya Bankası ve FinNet veri tabanından elde edilmiştir. Literatür incelemelerinde bu konuda yapılan çalışmaların genellikle grup ülkeleri üzerinde ya da tek bir ülke üzerinde yapıldığı görülmektedir. Avrupa Birliği gibi grup ülkeleri düzenleme kararlarını birlikte uyguladıkları ve gelişmişlik düzeyleri birbirine yakın olduğundan elde edilen bulguların karşılaştırılması pek mümkün olmamaktadır. Çalışmada örneklem olarak aldığımız seçilmiş Balkan Ülkeleri olan Hırvatistan, Sırbistan ve Bosna Hersek ile Türkiye hem gelişmişlik düzeyleri ve bankacılık sektör geçmişleri hem de ortak bir grup ülkesi olmamaları ve finansal alt yapıları bakımından birbirlerinden farklılıkları görülmektedir. Bu nedenle seçilmiş Balkan ülkeleri ile Türkiye'nin bankacılık düzenlemeleri anlamında birbirleri ile karşılaştırılmaları düzenlemelerin etkilerini görebilmemiz açısından önemlidir. Bu da çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılan özelliklerinden birisidir. Bir diğer

farklılık ise literatür incelemelerinde de görüldüğü üzere konuyla ilgili yapılan çalışmaların genellikle performans, istikrar, karlılık ve risk olarak tek boyutta yapıldığı, çalışmamızda ise hem performansın hem de iflas riskini ölçen performans göstergesi olan z-skoru ile birlikte ele alınmasıyla çok boyutlu ve karşılaştırılabilir sonuçlar elde etmemize imkân sağlayan bir çalışma olmasıdır.

Bankacılık düzenlemeleri, sermaye yeterliliği, likidite ve karşılıklar olarak 3 boyutta ele alınmış ve bankaların performans göstergesi olarak ele aldığımız aktif karlılığı oranı, özsermaye karlılığı oranı ve iflas riskini ölçen performans göstergesi olan z-skoru üzerindeki etkileri dinamik panel veri modellerinden sistem genelleştirilmiş momentler yöntemi birlikte kullanılarak analiz edilmiştir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin yanı sıra literatürde düzenlemelerin bankalar üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalardan yararlanılarak makroekonomik değişkenler olan gayri safi yurt içi hasıla, enflasyon ve sektöre özel banka büyüklüğü değişkenleri de kontrol değişkeni olarak modellere dahil edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda bankacılık düzenlemelerinin en önemli göstergelerinden birisi olarak kabul edilen sermaye yeterliliğinin bankacılık performansına etkisi Balkan ülkelerinde pozitif yönde ve anlamlıyken Türkiye’de ise performans göstergeleri ile arasında istatistiki bir ilişki bulunamamıştır. Sermaye yeterliliği Basel Komitesi tarafından, bankaların sermayelerine bağlı risk seviyelerine ilişkin en önemli göstergelerden birisi olarak ilk kez Basel-II kriterlerinde ortaya çıkmıştır. Yapmış olduğumuz analiz sonuçlarından da görüldüğü üzere Balkan ülkelerinde sermaye yeterliliğinde meydana gelen artışlar bağımlı değişken olarak kullandığımız aktif karlılığını, özsermaye karlılığını ve iflas riskini ölçen performans göstergesi olan z-skoru pozitif ve anlamlı şekilde etkilemektedir. Bu durum aslında sermaye yeterliliğinin önemini bir kez daha göstermektedir. Örneklemeye dahil ettiğimiz gelişmişlik düzeyleri birbirinden farklı olan ülkeler için ayırım gözetilmeksizin sermaye yeterliliği düzenlemesi bankacılık sektörünün performansını arttırmaktadır. Bu durumda aslında Basel komitesinin öngörülerinde ne kadar haklı olduğunu kanıtlayan bir çıktıdır. Sermaye yeterliliğinin Basel komitesinin belirlediği minimum düzey olan %8’in üzerinde gerçekleşmesi ve bankaların bu oran için çaba göstermesi aynı zamanda performanslarını da olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanında sermaye yeterliliği arttıkça risk göstergesi olan z-skoru’nda da artış gözlemlenmektedir. Bu durum da yine sermaye yeterliliğinin riski azaltıcı bir faktör olduğunu göstermekte ve Balkan ülkeleri için sermaye yeterliliğinin %8’den %12’ye çıkarılması fikrini de destekler niteliktedir.

Bankacılık düzenlemeleri için kullanılan bir diğer değişken olan likidite ise yine sermaye yeterliliği gibi önemli bir düzenleme göstergesidir. Bankaların likidite risklerini takip ettikleri likit varlıklardan oluşmaktadır. Özellikle gelişen finansal sistem içerisinde ülkelerin ve sektörlerin birbirlerine etkileri göz önünde bulundurulduğunda yaşanan finansal krizlerin bağlayıcılığını ülke ya da sektörden çıkarıp etki ettiği diğer ülkeler ve sektörler bağlamında incelememiz gerekmektedir. Özellikle 2008 küresel ekonomik krizinde de likiditenin önemi bir kez daha görülmüştür. Bankaların bilançolarında yer alan likit varlıklar en önemli likidite riski ve performans göstergesi olarak kullanılmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre toplam aktifler içerisinde bulunan likit aktifler arttıkça Balkan ülkelerinde performans göstergesi olarak kullandığımız aktif karlılığı oranında artış olduğu görülmektedir. Likidite ile Balkan ülkeleri için özsermaye karlılığı ve z-skoru arasında istatistiksel bir ilişki tespit edilememiştir. Türkiye’de ise likidite ile hem performans göstergelerinde hem de risk göstergesi arasında istatistiksel olarak bir ilişki tespit edilememiştir. Likit varlıklar bankalar için gerçekleştirilecek herhangi bir riske karşı bir koruma tamponu oluşturmaktadır ve direncini arttırmaktadır. 2008 küresel ekonomik krizinin başlangıcı sayılan kullandırılan konut kredilerinin geri dönmemesi ile birlikte bankalar çok büyük likidite sorunları ile karşılaşmıştır. Bu duruma Basel kriterlerinde de dikkat çekilmiş ve bankaların likidite seviyelerinin yüksek tutulması tavsiyesinde bulunulmuştur. Hem yatırımcılar hem de banka müşterileri likiditesi yüksek olan bankaları tercih etmeye başlamış bu durum da likiditesi yüksek bankaların performanslarında ve karlılık seviyelerinde de artışlar meydana gelmiştir.

Analiz sonuçlarında da görüldüğü üzere hem sermaye yeterliliği olsun hem de likidite olsun Türkiye için anlamlı sonuçlar vermemektedir. Türkiye’de 23 Haziran 1999’da kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2000’li yılların başında meydana gelen bankacılık krizinden sonra düzenleme kriterlerini çok disiplinli bir şekilde faaliyete geçirdi. BDDK’nın disiplinli ve somut adımları, bankacılık sektöründe 2004 ile 2010 yılları arasında düzenleme, performans, risk azaltımı ve karlılık anlamında başarı ile sonuçlanmıştır. Bankalar performanslarını ve karlılıklarını düzenleme kriterleri ile arttırmış ve bu yıllarda yüksek karlılık rakamlarından dolayı yabancı bankaların Türk bankalarına ortak olmaları ya da satın almaları en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu yıllarda BDDK’nın uyguladığı politikalar ve getirdiği düzenleme kriterleri ile bankalar piyasa doygunluğuna ulaşmışlardır. 2010 yılından sonra düzenleme kriterlerinin Türkiye’de ki bankaların performans ve risklerine etkileri bu sebeple görülmemektedir. Basel-II kriterlerinden sonra uygulamaya konan Basel-III kriterleri de bir güncelleme olduğundan Türkiye’deki bankacılık sektörünün 2010 öncesinde ulaşmış olduğu perfor-



mans ve risk düzeyinde bir farklılığa neden olmamıştır. Balkan ülkelerinde ise düzenlemeler devam ettiğinden ve bankacılık sistemleri Türkiye’den daha sonra düzenlemelere adapte olduğundan düzenlemeleri, performans ve riske yansımaları devam etmektedir. Bir diğer sebep ise bankaların sermaye yeterliliklerini sadece kriterlere uyum sağlamak amacı ile yükseltmemelerinden kaynaklıdır. Türkiye’de ki bankalar güçlü ve büyük görünüp yurt dışı sendikasyon kredilerini daha ucuz elde edebilmek amacı ve kredi puanlarını arttırmak için de sermaye yeterliliklerini arttırabilmektedirler. Sermaye yeterliliği gibi likiditenin de Basel kriterleri dışında artırımı ya da azaltımı söz konusudur. Bankalar, temel bankacılık faaliyetleri dışında yapacakları yatırımlar içinde likit aktiflerini yüksek seviyede ve hazır bulundurmaya isteyebilirler. Bu durum, yine Basel kriterlerinde olduğu gibi likiditenin bir risk önleme aracı olmasının yanı sıra karşılaşılabilecek fırsatları değerlendirme ve bir güvence aracı olarak kullanıldığının bir göstergesi olabilmektedir.

Literatür bölümünde incelenen benzer çalışmalarda da (Tiryaki ve Yılmaz 2012, Danışman 2018, Çelik 2019, Kılıcı 2019, Yazıcı ve Kandil Göker 2019, Bouheni 2014, Lee 2015) bankacılık düzenlemelerinin banka ve bankacılık sektör performansına olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca (Alam, N. 2013, Nabila, Z., Younes, B. 2012, Ehsan, S., Javid, A. Y. 2018, Laeven, L., Levine, R. 2009 yaptıkları çalışmada yine benzer sonuçlara ulaşarak bankacılık düzenlemelerinin bankalarda riske etkisinin olduğu ve azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışmada bankacılık düzenlemeleri için kullandığımız karşılıklarda önemli bir diğer düzenleme göstergesidir. Toplam karşılıklar bankaların beklenen ya da beklenmeyen risklere ve zararlara karşılık ayırdıkları tutarları ifade etmektedir. Özellikle 2008 yılında etkili olmaya başlayan küresel ekonomik krizden sonra düzenleyici otoriteler bankaların uyguladıkları karşılık politikalarını daha dikkatli izlemeye başlamışlardır. 2008 küresel ekonomik kriz sonrasında G20 kararları ile birlikte mevcut ekonomik faaliyetlerden bağımsız bir şekilde karşılık politikalarının belirlenmesi tavsiye edilmektedir. Özkaynaklar içerisinde bankaların ayırdıkları toplam karşılıklar beklenen ya da beklenmeyen risklere karşı ne kadar tedbirli bir duruş sergilediklerinin de bir göstergesidir. Analiz bulgularımızdan da görüleceği üzere toplam karşılıklardaki artış hem Balkan ülkelerinde hem de Türkiye’de performans değişkenlerimizin azalmasına neden olmaktadır. Bu durum örneklem ülkelerimizde karşılık politikalarının iyi yönetilemediğinin bir göstergesi olabilir. Sektörler açısından risklere karşı en önemli tedbir kalemlerinden birisi karşılıklardır. 2008 küresel ekonomik krizinin vermiş olduğu beklenmeyen risklere karşı önlem alınması davranışı bankacılık sektörü ve diğer sektörlerde artış

göstermiş ve karşılıkların önemi daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Küresel ekonomik krizden sonra yeni bir krizle karşılaşma beklentisi ve korkusu sektörleri daha fazla karşılık ayırma davranışına itmiştir. Bu davranış sonucunda bankaların ayırmış olduğu karşılıklardaki artış kredilerde azalmalara sebep olabileceğinden performanslarında ve karlılıklarında azalmalara neden olmuş olabilir. Bu durum yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı z-skoru ile ölçtüğümüz risklerde de bir artışa neden olmaktadır. Düzenleme göstergesi olan karşılıkların iyi yönetilememesi hem performanslarda azalmalara hem de risklerde artışlara neden olmaktadır. Bu durum hem bir düzenleme göstergesi olarak hem de Basel komitesinin önem verdiği risklere karşı direnç faktörü olarak toplam karşılıklarının öneminin Balkan ülkelerinde ve Türkiye’de yeterince kavranmadığını gösteriyor olabilir.

Bunun yanında analiz bulgularımızda Balkan ülkeleri ve Türkiye için toplam karşılıkların özsermaye karlılığı ile arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Literatürdeki çalışmalarda da toplam karşılıkların performans göstergelerini azalttığına yönelik bulgular elde edilmiştir (Igbinosa 2017, Arıcan 2019). Bunun yanında düzenlemelerin bankalarda riski azalttığı sonucuna ulaşılan çalışmalarda literatürde mevcuttur (Yazıcı E., Kandil Göker, İ. E. 2019, Zhang, J., Jiang, H. 2018, Ashraf, N. ve diğerleri 2016)

$H_0H_0$  lışmada bankacılık performansına yönelik ortaya atılan hipotezlerden hipotezinin yani bankacılık düzenlemelerinin bankacılık sektör performansı göstergelerine üzerinde etkisi yoktur hem Balkan ülkeleri için hem de Türkiye için reddedilmiştir.

Düzenleme göstergeleri olarak kullandığımız değişkenlerin dışında literatürde bu konu üzerinde yapılmış olan çalışmalardan faydalanarak modellerimize eklediğimiz bazı makroekonomik kontrol değişkenleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki banka büyüklüğünün bir göstergesi olarak kullandığımız toplam aktiflerdir. Toplam aktifleri arttıracak ya da azaltacak birçok unsur bulunmakla birlikte bu unsurların incelenmesinden ziyade toplam aktiflerin yıllar içerisindeki artış, azalış ve dalgalanma trendlerini incelemek banka büyüklüğünün yorumlanması ve performansa etkileri bakımından daha doğru sonuçlar verecektir. Analizden elde ettiğimiz bulgulara baktığımızda toplam aktiflerde meydana gelen artışların Balkan ülkelerindeki bankaların performanslarını da olumlu şekilde etkilediği görülmekle birlikte iflas riski bakımından istatistiki açıdan anlamlı bir sonuca ulaşamamıştır. Türkiye’de ise kontrol değişkeni olarak kullandığımız toplam aktifler ile hem performans değişkeni hem de risk değişkeni arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bir diğer makroekonomik kontrol değişkeni olan gayri

safi milli hasıla artış oranında meydana gelen artışların Balkan ülkelerinde bankacılık sektör performansında artışa neden olduğu görülmektedir. İflas riskini ölçen performans göstergesi olarak kullanılan z-skoru ile arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Türkiye’de ise yine performans ve risk göstergeleri ile gayri safi yurt içi hasıla arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bu bilgiler ışığında hane halkının refah düzeyleri artması tasarrufları olumlu yönde etkilemekte ve tasarrufların artışı ise banka mevduatlarını ve banka performanslarını olumlu yönde etkilemektedir. Analizde kullanılan son kontrol değişken ise enflasyon artış oranıdır. Enflasyon artışları özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir göstergedir. Bu doğrultuda Balkan ülkelerinde enflasyon arttıkça bankaların performansında da artış meydana geldiğini görmekteyiz. Enflasyonist ortamlarda hane halkının banka kredilerine ve kredi kartlarına ihtiyaçlarının artması bankaların karlılık ve performanslarına da yansımaktadır. Bu artış aynı zamanda risklerde de azalmayı beraberinde getirmektedir. Enflasyon artışının yaşandığı piyasalarda aynı zamanda dolaylı olarak kredi faizlerine de artış yaşanmaktadır. Bu durum tüketicilerin yüksek faizli krediler gibi bankacılık enstrümanlarına olan taleplerini azaltmaktadır. Bankaların kredi satışlarında meydana gelen azalmalar beraberinde oransal olarak takipteki kredilerinde azalmasına sebep olmakta ve riski azaltmaktadır. Daha öncede bahsedildiği gibi ülkeleri kendi iç dinamikleri doğrultusunda değerlendirmemiz gerekmektedir. Türkiye için yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında enflasyonun banka performanslarını azalttığını görmekteyiz. Özellikle gelişen ekonomilerde enflasyon rakamlarının yüksek olması dolaylı yoldan faiz artışına sebep olduğundan bankaların kredi sağlama rakamlarında düşümlere sebep olacaktır. Kredi satışlarından elde edilen gelir kaybı bankaların performans ve karlılığında azalmaları da beraberinde getirecektir. Özellikle Türkiye’de yüksek enflasyon yaşandığı dönemlerde hane halkı geçmiş ulusal ve uluslararası kriz deneyimlerinden dolayı daha fazla borçlanmadan kaçarak harcamalarını kısma yoluna gitmektedir. Bu da banka performanslarına yansımakta ve azalmalara neden olmaktadır. Bunun yanında yüksek faiz rakamları ve Türkiye’deki bankaların düşük faizden borç verme eğiliminde olmamaları da yine performanslarını ve karlılıklarını azaltan bir etkidir.

Sonuç olarak; bankacılık düzenlemelerinin bankacılık sektörü üzerinde olumlu ve olumsuz birçok etkiye neden olduğu görülmektedir. Özellikle ülkelerin ve sektörlerin gelişmişlikleri ayırt edilmeden düzenleyici otoriteler ve politika yapıcılar tarafından getirilen düzenleme kararlarının etkileri her ülke ve sektör için aynı etkiyi göstermemektedir. Bu durum önlenbilmesi amacı ile genel düzenleme kararları getirilmeden önce ülke gelişmişlik düzeyleri,

sektör ve genel ekonomi dinamikleri dikkate alınarak yapılacak olan düzenlemelerin muhtemel etkilerinin iyi analiz edilmesi önerilmektedir.

Konu ile ilgili gelecekte yapılacak olan çalışmalarda düzenlemelerin gelişmiş ülke grupları ile gelişmekte olan ülke gruplarına ya da farklı ülke gruplarına etkileri karşılaştırmalı olarak analiz edilebilir ve bu sayede düzenlemelerin uygulandığı ülkelerdeki sonuçlar gelecek düzenlemeler için bir altyapı oluşturabilir. Bu karşılaştırmalar çalışmamızda olduğu gibi farklı etkilerin görülebilmesi açısından farklı gelişmişlik düzeylerinde olan ülkeler örnekleminde yapılması karşılaştırma açısından önemli sonuçlar ortaya koyabilir. Ayrıca düzenlemelerin sadece finansal etkileri ile değil finansal olmayan etkileri ile ilgilide çalışmalar yapılması daha sonra sektörle ilgili alınacak olan düzenleme kararlarının daha bütüncül ve kapsayıcı olması açısından önemli bir gösterge niteliğinde olabilir.



## Kaynaklar

- Akdoğan, N., Tenker, N. (2010). Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Ankara: Gazi Kitapevi. Ss:653-653.
- Akgüç, Ö. (2007). Banka Yönetimi ve Performans Analizi”, 1. Baskı, İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık, ss:1.
- Akyüz, S. (2012). Bankacılık sektöründe risk yönetimi kapsamında BASEL 3 kriterleri ve Türk bankacılık sistemine muhtemel etkileri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, s: 101.
- Alam, N. (2013). Impact of banking regulation on risk and efficiency in Islamic banking, Journal of Financial Reporting and Accounting, Vol. 11 No. 1, pp. 29-50, DOI 10.1108/JFRA-03-2013-0010.
- Allen, F, Herring, R. (2001). Banking Regulation Versus Securities Market Regulation. *The Wharton School–University of Pennsylvania*, 1, 1-58.
- Altay, A. (2013). *Bankaların Denetimi ve Gözetimi, Bankaların Yönetimi ve Denetimi*, (Ed. A. Karapınar), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, ss:188.
- Altıntaş, M. A. (2006). Bankacılıkta risk yönetimi ve sermaye yeterliliği. Ankara: Turhan Kitabevi. Sayfa 3-134.
- Altıntaş, A. (2017). BASEL 4 düzenleme ve tasarıları, Kişisel Blog. 14 Temmuz 2017.
- Altınok, T., İlseven, N., (2010). Mevduat Güvencesi ve Türkiye, *Maliye ve Finans Yazıları*, 24(86), s: 19.
- Amin, F. A. M., Yahya, S. F., Ibrahim, S. A. S., Kamari, M. S. M. (2018). Portfolio risk measurement based on value at risk (VaR). AIP Conference Proceedings, 1974(1), 020012. Sy1-2.

- Arellano, M., Bond, Stephan. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations, *Review of Economic Studies*, Vol: 58, p. 277–297.
- Arellano, M., Bover, O. (1995). Another Look at the Instrumental Variable Estimation of Error-components Models, *Journal of Econometrics*, Vol.68, No.1, p.29-51.
- Arıcan, E., Tanınmış Yücememiş, B., Çınko, L., Işıl, G., Alkan, U., Aka, K. (2019). The Effect of Basel Criteria on Banking Profitability in Turkey: Analysis via Cointegration Method, *International Journal of Business and Social Science*, Vol.10, No.10, DOI: 10.30845/ijbss.v10n10p10.
- Artun, T. (1979). İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık, Tekin Yayınevi, Ankara, s:41-42.
- Ashraf, B. N., Arshad, S., Hu, Y. (2016). Capital Regulation and Bank Risk-Taking Behavior: Evidence from Pakistan, *International Journal of Financial Studies*. 4, 16; doi:10.3390/ijfs4030016.
- Atan, M. (2002). Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara. Sy:44.
- Ataman Erdönmez, P. (2006). Aktif Menkul Kıymetleştirilmesi. *Yerel Süreli Dergi*, Sayı:57, Yıl:17. 75-84. Erişim Tarihi: 4 Nisan 2020, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/bankacilar-dergisi/43>.
- Atasoy, H. (2007). Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Karlılık Performansının Belirleyicileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, ss: 23-24.
- Aydın, N. (2006). Bankacılık Uygulamaları. *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, 13-30.
- Aydınlı, İ. (1996). Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı 1991-1994. Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Yayın No: 40, Tisamat Basım Sanayi, Ankara, ss. 54-63.
- Aykut, C. (2008). Basel-II standartları, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Yayınları: Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Ağustos, Sayı: 30
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*, Vol: 4, England: John Wiley & Sons, p:135-145.
- Babuşcu, Ş. (2005). Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, *Akademi Consulting and Training*, ss:4-46.
- Babuşcu, Ş., Hazar, A. (2007). SPK Kredi Derecelendirme Uzmanlığı Sınavlarına Hazırlık, Ankara, Akademi Consulting Trading. Ss:388
- Bakdur, A. (2003). *Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Kurumların Yapıları*, DPT Yayınları, Ankara, s: 12-13.

- Barisitz, S. (2003). On the Catching-Up Route – The Development of Banking in Serbia and Montenegro since 2000. In: Focus on Transition 1/2003. Vienna, Oesterreichische Nationalbank, p: 189–216.
- Battal, A. (2004). Sorularla banka hukuku, Ankara: Gazi Kitabevi, s.15.
- Blundell, R., Bond, S. (1998). Initial Conditions and Moment Restrictions in Dynamic Panel Data Models, *Journal of Econometrics*, Vol.87, Issue.1, Page.115-143
- Bolgün, K. E., Akçay, B. (2005). Risk Yönetimi: Gelişmekte Olan Türk Finans Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları, Scala Yayıncılık, İstanbul, ss:147, 193.
- Bouheni, F.B. (2014). Banking regulation and supervision: can it enhance stability in Europe?, *Journal of Financial Economic Policy*, Vol. 6 Issue: 3, pp.244-269, <https://doi.org/10.1108/JFEP-11-2013-0059>
- Breusch, Trevor; Pagan, Adrian (1980), “The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics”, *Review of Economic Studies*, 47 (1), 239-253.
- Brownbridge, M., Colin, K. (1999). Financial Sector Regulation: The Lessons of The Asian Crisis, Working Paper Series, Paper No. 2, Institute for Development Policy and Management, University of Manchester
- Bulut, K. (2015). Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Yapısı ve Bu Yapının Müşteri Tercihine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Turkey, s:6.
- Candan, H., Öziin, A. (2009). Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Sy:62-346
- Cangürel, O., Dizdar Karakoç, S., Mimaroglu, A., Yetişen Teker, B., Kayci, İ. (2012). Sorularla Basel 2.5, *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenleme Dairesi, Risk Yönetimi Dairesi*
- Cangürel, O., Güngör, S., Sevinç, V.U., Kayci, İ., Atalay, S. (2010). Sorularla Basel III. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenleme Dairesi, Risk Yönetimi Dairesi.,s:6-7.
- CBA. (2009). Croatian banking association (CBA analyses No. 20), Development of Banking in Croatia: Years of Maturing through International Integration 1999–2009 Zagreb: Croatian Banking Association.
- Chance, D. M., Brooks, R. (2015). An Introduction to Derivatives and Risk Management. Boston: South-Western College Pub. p: 529-530
- Choudhry, M., Alexander, C. (2013). An Introduction to Value-at-Risk (5 ed.), Chichester: John Wiley & Sons. Sy:31-33
- Çankaya, F., Öz, M. (2011). Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi. *Türkiye Bankalar Birliği Yayınları*,1,13



- Çelik, İ. (2019). Bankacılık Düzenlemelerinin Bankaların Finansal Performanslarına Etkileri: Yükselen Piyasa Ekonomileri Üzerine Bir İnceleme, Yayınlanmış Doktora Tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim tarihi: 25.05.2021)
- Çivi, H. (1985). Türkiye’de Bankacılık; Teori, Uygulama ve Sonuçları, Ankara: Fon Matbaası Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı Yayın No:1
- Elizalde, A. (2007). From Basel I to Basel II: An Analysis of the Three Pillars, CEMFI Working Paper No.0704. p:2-3
- Ehsan, S. Javid Attiya, Y. (2018). Bank ownership structure, regulations and risk-taking:evidence from commercial banks in Pakistan, Cilt:17, p.185-209
- Erdoğan, A. (2014). BASEL kriterlerinin bankacılık sektörüne etkisi ve Türkiye’de bankacılık sektörünün BASEL kriterlerine uyum süreci, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, 133-174
- Erdoğan, D. D. & Bozkurt, Y. D. D. (2008). Türkiye’de Yaşam Beklentisi-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Ardl Modeli ile Bir Analiz. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 3 (1), 25-38. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beyder/issue/3482/47367>
- Danışman, G. (2018). Gelişmiş Ülkelerde Bankacılık Sektöründe Rekabet, Regülasyonlar ve İstikrar, Yayınlanmış Doktora Tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim tarihi: 25.05.2021)
- De Vita, G., Luo, Y. (2017). When do regulations matter for bank risk-taking? An analysis of the interaction between external regulation and board characteristics, Corporate Governance, Vol. 18 No. 3 2018, pp. 440-461, Doi 10.1108/CG-10-2017-0253
- Değirmenci, N. (2003). Sermaye Yeterliliği Konusunda ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, s.23, 25 <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/uzmanliktezin.pdf>
- Demir, Y. (2016). Bankacılık Düzenlemeleri ve Sektör Karlılığı İlişkisi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerinden Bir İnceleme, Yayınlanmış Doktora Tezi, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim tarihi: 25.05.2021)
- Demirguc Kunt, A., Huizinga, H. (1999). Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence, *World Bank Econ. Rev*, 13(2): 379–408
- Ege, İ., TOPALOĞLU, E., & Karakozak, Ö. (2015). CAMELS performans değerlendirme modeli: Türkiye’deki mevduat bankaları üzerine ampirik bir uygulama. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(4), 109-126.

- Dewatripont, M., Jean T. (1999). The Prudential Regulation of Banks, The Walras-Pareto Lectures, Vol: 2 Massachusetts: The MIT Press
- Galac, T., Kraft, E. (2001). What has been the impact of foreign banks in Croatia? Croatian National Bank, 1–20
- Gavurova, B., Belas, J., Kocisova, K., Kliestik, T. (2017). Comparison of Selected Methods for Performance Evaluation of Czech and Slovak Commercial Banks, *Journal of Business Economics and Management*, 18(5): 852-876
- Geylan, R. (1985). Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Sorunları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:86, İİBF Yayınları No:22.
- Gökgöz, E. (2006). Riske Maruz Değer (VaR) ve Portföy Optimizasyonu, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No: 190, Ankara. Sy:35-36
- Gujarati, D. N., Porter, D. (2009). Basic Econometrics Mc Graw-Hill International Edition, New York, USA Ss:4-637.
- Günel, M. (2001). Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği, Ankara: ATO Yayınları
- Güven, V. (2003). Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sistemindeki Uygulamalar, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, ss:11
- Gülaç, H. (2014). İşletmelerin yatırım kararları ile finansman kararları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi: Türkiye imalat sektörü işletmeleri üzerine bir dinamik panel veri analizi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara. Ss:101
- Haque, F. (2019). Ownership, regulation and bank risk-taking: evidence from the Middle East and North Africa (MENA) region, *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*, Cilt: 19, Sayı:1, s.23-43, <https://doi.org/10.1108/CG-07-2017-0135>
- Hsiao, C. (2006). Panel Data Analysis Advantages and Challenges IIEPR Working Paper, Vol: 06, p: 49, <http://ssrn.com/abstract=902657>
- Ibrahim, M. H. (2019). Capital Regulation and Islamic Banking Performance: Panel Evidence, *Bulletin of Monetary Economics and Banking*, Vol. 22, No. 1, pp. 47 – 68, <https://doi.org/10.21098/bemp.v22i1.1029>
- Igbinosa, S., Ogbeide, S., Akanji, B. (2017). Empirical Assessment on Financial Regulations and Banking Sector Performance, *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 3, pp. 143-155, DOI: 10.1515/jcbtp-2017-0024
- Jiang, G., Tang, N., Law, E., Sze, A. (2003). The profitability of banking sector in Hong Kong. Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin, No:36

- Laeven, L., Levine, R. (2009). Bank governance, regulation and risk-taking, *Journal of Financial Economics*, Vol: 93, p.259-275.
- Leblebici Teker, D. (2006). Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi: Örnek Banka Uygulamalı, Literatür Yayıncılık, İstanbul, s.7.
- Luu, H. N. (2015). Corporate Governance, Regulation and Bank Risk-Taking Behavior in Developing Assian Countries, *Journal of Governance of Regulation*, Vol:4-1, p.201-223
- Kaplan, R. S. (2010). Conceptual Foundations of the Balanced Scorecard, Harvard Business School Working Paper No.10-074, s:13-14.
- Karacan, A. İ. (2000). Bankacılık ve Kriz, Creative Yayıncılık, İstanbul, ss:28.
- Kılıcı, E. N. (2019). Türk Bankacılık Sektöründe 1980-2017 Döneminde Sermaye Yeterliliği ve Karlılık Arasındaki İlişkinin Analizi: Fourier Yaklaşımı, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 59, 61-73.
- Koch, T. W., MacDonald, S. S. (2014). *Bank Management*. Nelson Education., s: 119.
- Kovačević, D. (2003). The Currency Board and Monetary Stability in Bosnia and Herzegovina, in: *Regional Currency Areas and the Use of Foreign Currencies*, Bank for International Settlements Paper No. 17: 59-60
- Kumar, S. (2013). Systems GMM estimates of the health care spending and GDP relationship: a note, *The European Journal of Health Economics*, 14. pp.503-506
- Krishnan, M. S., Ramaswamy, V., Meyer, M. C., Damien, P. (1998). Customer Satisfaction for Financial Services: The Role of Products, Services, and Information Technology, Ross School of Business Working Paper Series, No.99-004
- Landskroner, Y., Ruthenberg, D., Zaken, D. (2005). Diversification and Performance in Banking: The Israeli Case, *Journal of Financial Services Research*, 27, Sf. 27-49
- Lee, D. E., Tompkins, J. G. (1999). A Modified Verison of the Lewellen and Badrinath Measure of Tobin's q, *Financial Management*, Spring, Vol: 28, No: 1, ss. 20-31
- Lee, K., Lu, W. (2015). Do bank regulation and supervision matter?: International evidence from the recent financial crisis, *Journal of Financial Economic Policy*, Vol. 7 Issue: 3, pp.275-288, <https://doi.org/10.1108/JFEP-03-2015-0019>
- Majone, G. (1994). "The Rise of Regulatory State in Europe", *West European Politics*, 17(3), s. 77-101
- Miller, S. M., Noulas, A. G. (1997). Portfolio mix and large-bank profitability in the USA. *Applied Economics*, 29(4): 505-512

- Mileva, E. (2007). Using Arellano-Bond Dynamic Panel GMM Estimators in Stata
- Nabila Z., Younes B. (2012). Factors Affecting Bank Risk-Taking: Evidence from Tunisia Journal of Bank Management, Vol: 11-1, 47-69.
- Ortabağ, E. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon*, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, s:170-171.
- Oyman, S. (2009). Stratejik Yönetim Sürecinde Performans Ölçümü ve Dengeli Sonuç Kartı Uygulaması: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme, (Uzmanlık Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Muhasebe Genel Müdürlüğü,)
- Osei Assibey, E., Asenso, J. K. (2015). Regulatory capital and its effect on credit growth, non-performing loans and bank efficiency: Evidence from Ghana, Journal of Financial Economic Policy, Vol. 7 Issue: 4, pp.401-420, <https://doi.org/10.1108/JFEP-03-2015-0018>
- Öçal, T., Çolak, Ö.F. (1991). Para Banka, İstanbul: İmge Kitapevi s:11
- Öçal, T., Çolak, Ö. F., Togay, S., Eser, K. (1999). Para Banka Teori ve Politika. Gazi Kitabevi, Ankara, s:16.
- Özdemir, Z. (2010). Bilanço Yapısı İtibarıyla Türk Bankacılık Sistemi, Journal of Social Policy Conferences, 0(50), 867-899, Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/891/9940>
- Özkan, L. (2011). Bankacılık Sektöründe Uluslararasılaşmanın Banka Performansı Üzerine Etkileri ve Türkiye Uygulaması, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, ss:46-48 ss:61
- Öztek, M. Y. (2005). Performans Ölçümünde Esas Alınan Ölçütler, *Öneri Dergisi*, 6(23): 19-22
- Parasız, İ. (2000). Para Banka ve Finansal Piyasalar (7. Baskı), Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları. Ss:125
- Parasız, İ. (2011). *Türkiye'de ve Dünya'da Bankacılık*. Bursa: Ezgi Kitabevi, s:25-26
- Parasız, İ. (2014). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Bursa: Ezgi Kitabevi, s:20-185.
- Pasiouras, F., Kosmidou, K., (2007). Factors Influencing The Profitability of Domestic and Foreign Commercial Banks in The European Union. Res. Int. *Business Finance*, 21(2): 222-237
- Pazarlıoğlu, M.V., Gürler, Ö.K. (2007). Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 44(508), ss:37-38
- Pesaran, M. H. (2007). A simple Panel Unit Root Test In The Presence Of Cross Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2):265-312.

- Pesaran, Hashem (2004), “General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels”, Cambridge Working Pa-pers in Economics Working Paper, 435.
- Rivard, R. J., Thomas, C. R. (1997). The Effect of Interstate Banking on Large Bank Holding Company Profitability and Risk, *Journal of Economics and Business*, Vol. 49: 61-76.
- Roodman, D. (2006). How to Do xtabond2: An Introduction to Difference and System GMM in Stata[], Center for Global Development, Working Paper-103.
- Saunders, A., Schmid, M., & Walter, I. (2014). Non-interest income and bank performance: Is banks’ increased reliance on non-interest income bad? (University of St.Gallen, School of Finance Working No. 2014/17). doi: 10.2139/ssrn.2504675
- Sayilgan, G., Süslü, C. (2011). Makroekonomik faktörlerin hisse senedi getirilerine etkisi: Türkiye ve gelişmekte olan piyasalar üzerine bir inceleme, *Journal of BRSA Banking & Financial Markets*, 5(1). Ss:84
- Sevil, G. (2001). Finansal Risk Yönetimi Çerçevesinde Piyasa Volatilitésinin Tahmini ve Portföy VaR Hesaplamaları, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Yayın No:6- 62, ss:7
- Stewart, T.A. (1997). Entelektüel Sermaye Kuruluşların Yeni Zenginliği. N. El-hüseyini (Çev.) İstanbul: BZD Yayıncılık, s:298-299.
- Stigler, G. J. (1971). The Theory of Economic Regulation, *The Bell Journal of Economics and Management Science*, Vol.2, No.1, 1971, ss.3-21
- Sümer, G. (2013). Türk Vergi Sistemi Açısından Bankaların Ödev ve Yükümlülükleri, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Bursa., s:11-37.
- Sümer, G. (2016). “Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 18/2, 488.
- Tarlan, S. (1992), *Tarihte Para, Maliye ve Gümrük Bakanlığı APK Kurulu Yayını* No:323, Ankara, s:58.
- Tangen, S. (2004). Performance Measurement: From Philosophy to Practice. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 53(8): 726-737
- Taşar, M. O. (2009). Finansal Regülasyonlar ve Küresel Kriz Sürecinde Türk Dünyası Bankacılık Sistemlerinin Yeniden Yapılandırılması, T.C. Türk İş birliği ve Kalkınma Dairesi Başkanlığı, *Avrasya Etüdüleri*, 36/2009-1 (7-46)
- Taşcıoğlu, A. (1998). *Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler*, TBB Yayınları, İstanbul, s:22-32, 309-310.

- Tiryaki, G., Yılmaz, A. (2012). Bankacılık Düzenlemeleri ile Finansal İstikrar İlişkisi: 1990-2010 Türkiye Deneyimi, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 32, Sayı 1, S. 69-94
- Tuna, K. (2007). Bankalarda Kurumsal Yönetim, İstanbul üniversitesi İktisat Fakültesi Bankacılık Araştırma Merkezi Sosyal Bilimler Dergisi, (1) 201.
- Urgancı, H. (1982). Para ve Banka, Ankara: Önder Matbaası
- Uyar, S. (2003). Bankacılık Krizleri, Ziraat Matbaacılık, ss:29
- Ustasüleyman, T. (2009). Bankacılık Sektöründe Hizmet Kalitesinin Değerlendirilmesi: Ahs-Topsis Yöntemi, Bankacılar Dergisi, Sayı 69, s.34
- Uysal, H.Ö. (1999). Piyasa Riskinin Tespitinde Kullanılan Riskteki Değe (Value at Risk) Yöntemi, Sermaye Piyasası Kurulu, Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Yeterlik Etüdü, Ankara. Sy:13
- Vatansever, M. (1994). Hisse Senedi Değerlemesi ve Türkiye'den Bir Örnek. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. ss:79
- Wooldridge, J. M. (2003). On the robustness of fixed effects and reated estimators in correlated random coefficient panel data models, cemmap working paper, No. CWP04/04, Centre for Microdata Methods and Practice (cemmap), London, <http://dx.doi.org/10.1920/wp.cem.2004.0404>
- Yazıcı, E., Kandil Göker, İ. E. (2019). Bankacılık Düzenlemelerinin Bankaların Risk Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma, Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives 7 (2) 120–138.
- Yener, C. (2008). Bankalarda öz disiplin süreçlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi, SPK Yayın No: 210, Ankara
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2016). Panel Veri Ekonometrisi, 3. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, s.251-252-253.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Nisan 2016; 9(2)
- Yıldırım, O. (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. *Dış Ticaret Dergisi, Dış Ticaret Müsteşarlığı*, s:12
- Zhang, J., Jiang, H. (2018). Capital regulatory pressure, charter value and risk taking: empirical evidence for China. Journal of Financial Regulation and Compliance, 26(1), 170-186. doi: <https://doi.org/10.1108/JFRC-01-2017-0002>

### İnternet Kaynakları

- ABB, 2021. ([https://www.ab.gov.tr/tr-ab-mali-isbirligi\\_5.html](https://www.ab.gov.tr/tr-ab-mali-isbirligi_5.html)) erişim tarihi: 02.05.2021

- Balin, B. J. (a) (2008). Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis, SSRN Working Papers, No.1477712, p:3-4 [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=1477712](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1477712) (Erişim Tarihi 25 Nisan 2021)
- Balin, B. J. (b) (2008). Basel I, Basel II, and Emerging Markets: A Nontechnical Analysis, SSRN Working Papers, No.1477712, p:6-7 [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=1477712](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1477712) (Erişim Tarihi 25 Nisan 2021)
- Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (1989). 3182 Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ, No:6, 26 Ekim 1989, 20234 Sayılı Resmî Gazete.
- BCBS. (1988). International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, Bank for International Settlements, Basel, Sf. 17-20, <https://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf> (Erişim tarihi: 30-04-2021)
- BCBS (2004). International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, Bank for International Settlements, Basel, <https://www.bis.org/publ/bcbs107.pdf> (Erişim tarihi: 30-04-2021)
- BDDK(a), 2021. (<https://www.bddk.org.tr>) erişim tarihi: 02.05.2021
- BDDK(b), 2021. Karşı Taraf Kredi Riski Yönetimine İlişkin Rehber, [https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru\\_basel\\_0001\\_04.pdf](https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_04.pdf) erişim tarihi 16.05.2021)
- BCBS. (2014). Bankaların Kaldıraç Oranına Yönelik Düzenleme, Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021, <https://www.bis.org/publ/bcbs270.pdf>
- BDDK. (2014). 5411 Sayılı Bankalar Kanunu, 2014/5885 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20145885&MevzuatTur=3&MevzuatTertip=5>
- BDDK. (2007). [https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru\\_basel\\_0001\\_09.pdf](https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_09.pdf) (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2021)
- BDDK (a), (2010). Risk bülteni, Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurumu Risk Yönetim Dairesi, Ankara
- BDDK (b), (2010). Sorularla Basel III, Ankara, ss:12 [https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru\\_basel\\_0001\\_53.pdf](https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_53.pdf) (Erişim tarihi: 04.05.2021)
- BIS(a), (2021). – <https://www.bis.org/about/history.htm?m=1%7C4> (Erişim tarihi 25.04.2021)
- BIS(b), (2021). <https://www.bis.org/bcbs/index.htm> (Erişim tarihi 25.04.2021)
- BIS(c), (2021). Core Principles for Effective Banking Supervision, <https://www.bis.org/publ/bcbs230.pdf> (erişim tarihi 25.04.2021)
- CBH (2021). Bosna Hersek Merkez Bankası İstatistiki Bilgiler ( <https://cbbh.ba/Content/Read/7?lang=en> ) erişim tarihi: 02.05.2021

- EBF-Bosnia and Herzegovina. (2020). Bosnia and Herzegovina's banking sector: Facts & Figures, Updated December 2020, Contributor: Berislav Kutle, <https://www.ebf.eu/bosnia-and-herzegovina/> (Erişim tarihi: 01.05.2021)
- EBF-Serbia. (2020). Serbia's banking sector: Facts & Figures, Updated December 2020, Contributor: Dr. Sladjana Sredojevic, <https://www.ebf.eu/serbia/> (Erişim tarihi: 01.05.2021)
- EBF-Croatia. (2020). Croatia's banking sector: Facts & Figures, Updated December 2020, Contributor: Anton Starcevic, <https://www.ebf.eu/croatia/> (Erişim tarihi: 01.05.2021)
- ECB. (2009). Liquidity (risk) concepts definitions and interactions. ECB Working Paper Series No 1008:5. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1008.pdf?e87aba3a52137adea91048bf54801968> (Erişim Tarihi: 02.05.2021)
- HNB. (2021). Functions and Structure, <https://www.hnb.hr/en/about-us/functions-and-structure/role> (Erişim tarihi 01.05.2021)
- NBS (a). (2021). Status, organisation, mandate and functions of the National Bank of Serbia, [https://www.nbs.rs/en/o\\_nbs/polozej/](https://www.nbs.rs/en/o_nbs/polozej/) (Erişim tarihi: 01.05.2021)
- NBS (b). (2021). List of Banks, <https://www.nbs.rs/en/finansijske-institucije/banke/spisak-banaka/> (Erişim tarihi: 01.05.2021)
- NBS (c). (2021). Implementation of Basel Standards in Serbia, <https://www.nbs.rs/en/finansijske-institucije/banke/bazelski-stendardi/> (Erişim tarihi: 01.05.2021)
- TBB İstatistiki veriler [https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/tumu/2151/62.\\_Yilinda\\_Turkiye\\_Bankalar\\_Birligi\\_ve\\_Turkiye'de\\_Bankacilik\\_Sistemi\\_Istatistik\\_Ekleri.zip](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/tumu/2151/62._Yilinda_Turkiye_Bankalar_Birligi_ve_Turkiye'de_Bankacilik_Sistemi_Istatistik_Ekleri.zip)
- TBB, (2016). BASEL IV: Bankaları Bekleyen Zorluklar, [https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/konferanssunumları/1133/Basel\\_IV\\_TBB&EY\\_Sunumu.pdf](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/konferanssunumları/1133/Basel_IV_TBB&EY_Sunumu.pdf) (Erişim tarihi: 30.04.2021)
- TBB (b). (2021). Üye Banka Bilgileri, [https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka\\_Listesi.asp?tarikh=2/5/2021](https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_Listesi.asp?tarikh=2/5/2021) (Erişim tarihi: 02.05.2021)
- TBB (a), (2021). İstatistiki Raporlar, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim tarihi: 02.05.2021)
- TBB(c), (2021). İstatistiki Raporlar, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59> (Erişim tarihi: 04.05.2021)
- TCMB. (2016). Finansal İstikrar Raporu, <https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Finansal+Istikrar+Raporu/2016/Sayi+23> (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021)



TCMB, (2021). Merkez Bankası Tarihçesi, Osmanlı Dönemi, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce> (Erişim tarihi: 02.05.2021)

PWC. (2010). “The New Basel-III Framework – Navigating Changes in Bank Capital Management, s: 18.

WBDB, 2021. <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.MKTP.KD&country=> erişim tarihi: 02.05.2021

# Ekler

## Ek-1: Bosna Hersek'te Faaliyette Bulunan Bankalar

Bosna Hersek Federasyonu Bankaları	
1	Addiko bank dd Saraybosna
2	ASA Bank dd Saraybosna
3	Bosna Bank Uluslararası dd Saraybosna
4	Intesa Sanpaolo Banka dd Bosna i Hercegovina
5	Komercijalno-investiciona banka dd V.Kladuša
6	NLB Banka dd Sarajevo
7	Privredna banka Sarajevo dd Sarajevo
8	ProCredit Bank dd Saraybosna
9	Raiffeisen Bank dd BH
10	Razvojna banka Federacije BiH
11	Sberbank BH dd Saraybosna
12	Sparkasse Bank dd BiH
13	UniCredit Bank dd Mostar
14	Union banka dd Saraybosna
15	Vakufska banka dd Sarajevo
16	ZiraatBank BH dd
Sırp Cumhuriyeti	
17	Addiko Bank ad Banja Luka
18	Komercijalna banka ad Banja Luka
19	MF banka ad Banja Luka
20	NLB Banka ad Banja Luka
21	Nova banka ad Banja Luka
22	Naša banka ad Bijeljina
23	Sberbank ad Banja Luka
24	Unicredit Bank ad Banja Luka

Kaynak: Bosna Hersek Merkez Bankası ( <https://cbbh.ba/Content/Read/7?lang=en> )

**Ek-2: Sırbistan' Faaliyette Bulunan Bankalar**

Sırbistan Bankaları	
1	Addiko Bank Ad Beograd
2	Agroindustrijsko Komercijalna Banka Aik Banka Akcionarsko Društvo, Beograd
3	Alta Banka Ad Beograd
4	Api Bank Akcionarsko Društvo Beograd
5	Banca Intesa Akcionarsko Društvo Beograd (Novi Beograd)
6	Banka Poštanska Štedionica Akcionarsko Društvo, Beograd (Palilula)
7	Bank Of China Srbija Akcionarsko Društvo Beograd - Novi Beograd
8	Credit Agricole Banka Srbija Akcionarsko Društvo Novi Sad
9	Direktna Banka Akcionarsko Društvo Kragujevac
10	Expobank Akcionarsko Društvo Beograd
11	Erste Bank Akcionarsko Društvo, Novi Sad
12	Eurobank Akcionarsko Društvo Beograd
13	Halkbank Akcionarsko Društvo Beograd
14	Komercijalna Banka Ad Beograd
15	Mirabank Akcionarsko Društvo Beograd-Novı Beograd
16	Mobi Banka Ad Beograd (Novı Beograd)
17	Mts Banka Akcionarsko Društvo Beograd
18	Nlb Banka Ad Beograd
19	Opportunity Banka Ad Novı Sad
20	Otp Banka Srbija A.D. Beograd
21	<u>Procredit Bank Ad Beograd (Novı Beograd)</u>
22	Raiffeisen Banka Ad Beograd
23	Sberbank Srbija A.D. Beograd
24	Srpska Banka Ad Beograd (Savski Venac)
25	Unicredit Bank Srbija A.D. Beograd (Stari Grad)
26	Vojvodanska Banka Akcionarsko Društvo, Novı Sad

Kaynak: (NBS (b), 2021)

**Ek-3: Hırvatistan'da Faaliyette Bulunan Bankalar**

Yetkili Bankalar	
1	Addiko Bank dd, Zagreb
2	Agram banka dd, Zagreb
3	Banka Kovanica dd, Varaždin
4	Hırvatistan banka dd, Zagreb
5	Erste & Steiermärkische Bank dd, Rijeka
6	Hrvatska poštanska banka dd, Zagreb
7	Imex banka dd, Split
8	Istarska kreditna banka Umag dd, Umag
9	J&T banka dd, Varaždin
10	Karlovačka banka dd, Karlovac
11	KentBank dd, Zagreb
12	OTP banka dd, Split
13	Partner banka dd, Zagreb
14	Podravska banka dd, Koprivnica
15	Privredna banka Zagreb dd, Zagreb
16	Raiffeisenbank Avusturya dd, Zagreb
17	Samoborska banka dd, Samobor
18	Sberbank dd, Zagreb
19	Slatinska banka dd, Slatina
20	Zagrebačka banka dd, Zagreb
Yetkili konut Tasarruf Bankaları	
21	PBZ stambena štedionica dd, Zagreb
22	Raiffeisen stambena štedionica dd, Zagreb
23	Wüstenrot stambena štedionica dd, Zagreb

Kaynak: HNB, (<https://www.hnb.hr/en/core-functions/supervision/list-of-credit-institutions>)

**Ek-4: Türkiye’de Faaliyette Bulunan Banka ve Şubeler**

Mevduat Bankaları	
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş
2	Türkiye Halk Bankası A.Ş
3	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	
4	Akbank T.A.Ş
5	Anadolubank A.Ş
6	Fibabank A.Ş
7	Şekerbank T.A.Ş
8	Turkish Bank A.Ş
9	Türk Ekonomi Bankası A.Ş
10	Türkiye İş Bankası A.Ş
11	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	
12	Adabank A.Ş
13	Birleşik Fon Bankası A.Ş
Yabancı Sermayeli Bankalar	
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar	
14	Alternatif Bank A.Ş
15	Arap Türk Bankası A.Ş
16	Bank of China Turkey A.Ş
17	Burganbank A.Ş
18	Citibank A.Ş
19	Deniz Bank A.Ş
20	Deutsche Bank A.Ş
21	HSBC Bank A.Ş
22	ICBC Turkey Bank A.Ş
23	ING Bank A.Ş
24	MUFG Bank Turkey A.Ş
25	Odea Bank A.Ş
26	QNB Finansbank A.Ş
27	Rabobank A.Ş

28	Türkland Bank A.Ş
29	Türkiye Garanti Bankası A.Ş
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	
30	Bank Mellat
31	Habib Bank Limited
32	Intesa Sanpaolo S.p.A
33	JPMorgan Chase Bank N.S
34	Société Générale (SA)
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
35	İller Bankası A.Ş
36	Türk Eximbank
37	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
38	Aktif Yatırım Bankası A.Ş
39	Diler Yatırım Bankası A.Ş
40	Golden Global Yatırım Bankası A.Ş
41	GSD Yatırım Bankası A.Ş
42	İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş
43	Nurol Yatırım Bankası A.Ş
44	Türkiye Sınai ve Yatırım Bankası A.Ş
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
45	Bank of America Yatırım Bank A.Ş
46	BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş
47	Pasha Yatırım Bankası A.Ş
48	Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A,Ş

Kaynak: (TBB(b), 2021), [https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka\\_Listesi.asp?tarikh=2/5/2021](https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_Listesi.asp?tarikh=2/5/2021) erişim tarihi: 02.05.2021

# Bankacılık Düzenlemelerinin Bankacılık Performansı Üzerine Etkileri

Dr. Burak Büyükoğlu

 ÖZGÜR  
YAYINLARI

ISBN 978-975-447-570-8  
  
9 789754 475708